

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 132 leden, te weten:

Aarts, Abma, Andela-Baur, Van den Anker, Van Baars, M. Bakker, Ter Beek, De Beer, Beinema, Van den Bergh, Bischoff van Heemskerck, Blaauw, H. A. de Boer, J. J. P. de Boer, Bolkestein, De Boois, Borgman, Borm-Luijckx, Bremen, Brinkhorst, Van den Broek, Bui-kema, Van der Burg, Buurmeijer, Cas-tricum, G. M. P. Cornelissen, P. A. M. Cornelissen, Couprie, G. C. van Dam, M. P. A. van Dam, Dees, Deetman, Van Dijk, Dijkman, Van Dis, Van der Doef, Dolman, Duinker, Engwirda, Epema-Brugman, Van Erp, Evenhuis, Evers-dijk, Faber, Frinking, Gerritse, Ginjaar-Maas, De Graaf, Gualthérie van Wee-zeel, Haas-Berger, Hartmeijer, Van Heel-Kasteel, Van der Hek, Hennekam, Hermans, Hermsen, Van Houwelin-gen, Van Iersel, Jabaaij, Jacobse, Joe-kes, Kappeyne van de Coppello, Keja, Van Kemenade, Keuning, Knol, Koe-koek, Kolthoff, Kombrink, Korte-van Hemel, De Korte, Kosto, Krijnen, De Kwaadsteniet, Lambers-Hacquebard, Langedijk-de Jong, Lansink, Lauxter-mann, Van Leijenhorst, Van der Lin-den, Lubbers, Mateman, Meijer, Mom-mersteeg, Van Muiden, Müller-van Ast, Niessen, Nijhof, Nijpels, Nypels, Van Ooijen, Patijn, Paulis, Ploeg, Pop-pe, Porthoine, Rempt-Halmmans de Jongh, Rienks, Rietkerk, Roethof, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Scherpenhuizen, Van der Spek, Spie-ker, Stermerdink, Stoffelen, Terlouw, Van Thijn, Toussaint, Tripels, Den Uyl, Veerman, Veldhoen, Van de Ven, Ver-brugh, Verkerk-Terpstra, Voogd, De Voogd, Voortman, B. de Vries, K. G. de Vries, Waalkens, Waltmans, Weijers, Wessel-Tuinstra, Wolff, Wöltgens, Worrell, Wuthrich-van der Vlist en Zijl-stra.

en de heren Beelaerts van Blokland, Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Van Aardenne, Minister van Economische Zaken, Al-beda, Minister van Sociale Zaken, Van Eekelen, Staatssecretaris van Defen-sie, Brox, Staatssecretaris van Volks-

huisvesting en Ruimtelijke Ordening, De Graaf, Staatssecretaris van Sociale Zaken, mevrouw Kraaijeveld-Wouters, Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, de heer Wal-lis de Vries, Staatssecretaris van Cul-tuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk en mevrouw Veder-Smit, Staats-secretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Schakel en Geurtsen, ook morgen, we-gens bezigheden elders;

De Hamer, Schaapman, Beckers-de Bruijn, Braams en Moor, wegens ziek-te, de hele week;

Roels en Wisselink, wegens het bijwo-nen van een begrafenis;

Dankert en Van der Stoel, de hele week, wegens verblijf buitenslands;

Jabaaij en Van Zeil, wegens bezighe-den elders.

Deze berichten worden voor kennisge-ving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ingekomen is een be-richt van het overlijden van de heer J. A. van Bennekom, oud-lid van deze Kamer.

Namens de Kamer heb ik een brief van deelneming gezonden; ik stel voor, het bericht voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: De overige ingekomen stukken staan op een lijst, die op de ta-fel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daarte-gen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Het Presidium heeft met eenparigheid van stemmen besloten, te stellen in handen van:

a. een bijzondere commissie:
het Structuurschema voor de landin-richting (16 600);

b. de vaste Commissie voor Economi-sche Zaken:

het wetsontwerp Wijziging van de Wet investeringsrekening en van enke-le belastingwetten (wijziging van de inkomsten van de Investeringsreke-ning, herziening van termijnen en ver-hoging van de basispremie voor ove-rige bedrijfsmiddelen (16 675).

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik stel voor, een vaste Commissie voor de Nationale Om-budsman in te stellen, bestaande uit 15 leden en 15 plaatsvervangende le-den.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, bij de aan-vang van de vergadering van dinsdag 31 maart a.s. te stemmen over de tij-dens uitgebreide vergaderingen voor-gestelde moties – indien voldoende ondersteund – te weten:

van de vaste Commissie voor Ont-wikkelingssamenwerking over de Nota inzake EG-beleid en ontwikkelingssa-menwerking (16 506);

van de vaste Commissie voor het Wetenschapsbeleid over de Nota Overheidsbeleid over het terrein van de informatie; een probleemstellende verkenning (16 406), de brief van de Minister voor Wetenschapsbeleid over de maatschappelijke gevolgen van de Micro-Elektronica (16 407) en de Nota toekomstige financiering TNO (16 281).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Voogd, die het heeft gevraagd.

De heer **Voogd** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Aangezien de afhandeling van de ontwerp-Kaderwet specifiek welzijn in de Kamer in discussie is, lijkt het mij correct, een mededeling te doen. Ik kan deze niet officieel doen na raadpleging van de commissie – hier-toe was geen mogelijkheid – maar wel na raadpleging van verscheidene le-den van de commissie en mede op

Voorzitter

grond van een telefoongesprek met de Minister van CRM.

De afspraak was dat aanstaande woensdagavond mondeling overleg met de Minister plaatsvindt over de afhandeling van de kaderwet. De Minister heeft hierna meegedeeld dat dit niet goed mogelijk is, omdat op een aantal punten kabinetsberaad nodig is. Vanmorgen heb ik mededeling van de Minister gekregen dat de vergadering van morgenavond wat haar betreft kan doorgaan, met uitzondering van de behandeling van de artikelen 23, 37 en 47, zoals in haar brief van vanmorgen is aangegeven.

Ik stel de Kamer voor, morgenavond het wetsontwerp verder te behandelen met uitzondering van de drie genoemde artikelen. Nu ik de commissieleden zie luisteren, stel ik hierbij voor dat na het mondelinge onderhoud de commissie in huishoudelijke vergadering bijeenkomt om zich te beraden over de verdere procedure.

De Voorzitter: Dit is voor de Kamer interessant te horen, maar overigens is het een zaak van de commissie.

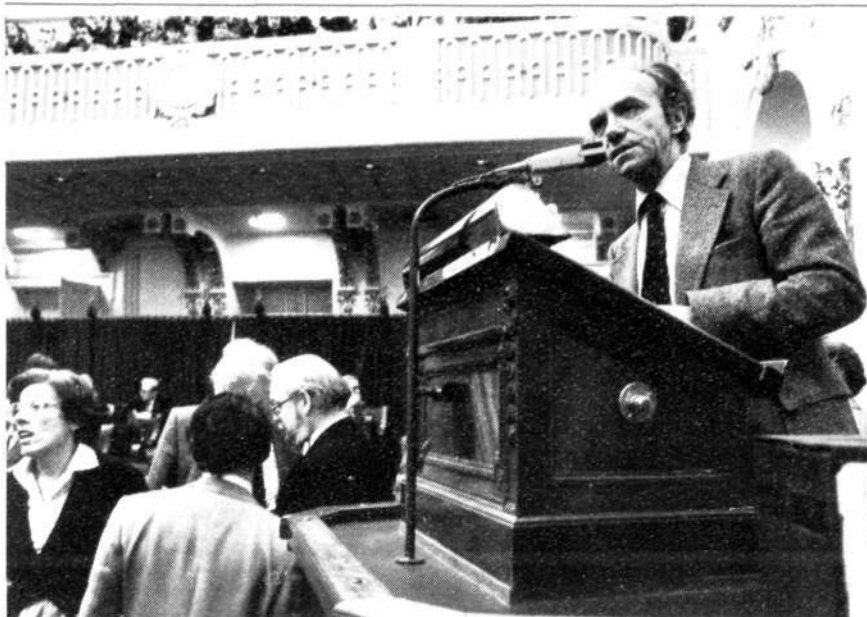
Ik geef het woord aan de heer Van der Hek, die het heeft gevraagd.

De heer Van der Hek (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag de Kamer, een verzoek van mij aan u te steunen, Minister Van Aardenne deze week zo snel mogelijk te laten berichten welk standpunt hij heeft ingenomen over het bedrijf Dikkers in Hengelo. Wij hebben in de commissie de normale procedure gevolgd om de zaak aanhangig te maken. Wij wisten verleden week evenwel nog niet dat de besluitvorming over Dikkers in een stroomversnelling was gekomen, ertoe leidend dat het faillissement wellicht zeer spoedig moet worden uitgesproken. Alvorens dit gebeurt, wensen wij van de Minister te weten wat zijn mening is. Mij leek de nu gevolgde procedure in dit geval de snelste.

De Voorzitter: Ik zal dit verzoek aan de Minister overbrengen.

Ik geef het woord aan de heer Knol, die het heeft gevraagd.

De heer Knol (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het is in dit Huis gebruikelijk dat nota's die door de Regering aan de Kamer worden aangeboden, worden behandeld in een uitgebreide commissievergadering. Zo had het ook moeten gaan met de nota Voedselhulp. Wij hebben er ook voor gepleit die in een UCV te behandelen. Daartoe werd ons echter niet de mogelijkheid geboden omdat er geen enkele datum meer over was voor een UCV.

De heer Knol (PvdA)

Wij hebben ons er toen bij neergelegd dat over deze nota met de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de Minister van Landbouw en Visserij een mondeling overleg zou worden gevoerd. Wanneer daartoe de noodzaak aanwezig zou zijn, zou het verslag van het mondelinge overleg op de agenda van de plenaire vergadering kunnen worden geplaatst. De fracties van de PvdA en D'66 menen dat het verslag van het mondelinge overleg inderdaad op de agenda moet worden geplaatst. Daarom zou ik u willen verzoeken daarvoor nog vóór het paasreces ruimte te bieden. Het kan een vrij korte behandeling zijn. Wij zouden graag maximaal tien minuten voor onze fractie ter beschikking hebben.

De Voorzitter: Tien minuten lijkt mij erg veel. Er zijn twee mogelijkheden: óf er wordt nog een gaatje gevonden voor een plenaire behandeling, al zou ik niet weten wanneer, óf – dat hoor ik zoëven – er valt wellicht toch nog een UCV-datum vrij. Voordat ik donderdag eventueel een voorstel doe, zou ik de heer Knol en andere leden in overweging willen geven daarover nog contact op te nemen met mij of met de griffie.

Aan de orde is de **eindstemming** over het wetsontwerp **Wijziging van de Wet op de ondernemingsraden (Medezeggenschap in kleine ondernemingen) (15 893)**.

De Voorzitter: Ik stel voor, de door de Regering voorgestelde wijzigingen (stuk nr. 43) aan te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De Voorzitter: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen vooraf**.

□

De heer Van Dis (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Zoals in eerste termijn door mij is betoogd stuit het wetsontwerp bij onze fractie op grote principiële en ook praktische bezwaren. Wij vinden dat het element vrijwilligheid de boventoon had moeten voeren en niet de dwang die in dit voorstel is gelegd. Bovendien hebben wij ook argumenten van juridische en psychologische aard aangevoerd. Ons praktische bezwaar is dat de materie die het wetsontwerp poogt te regelen wezensvreemd is aan de kleinere bedrijven, waar het hier om gaat.

De opgelegde medezeggenschapsstructuur doorkruist bovendien de ontwikkeling zoals die in vele bedrijfstakken op gang is gekomen, te weten medezeggenschap op vrijwillige basis, c.a.o.'s enzovoort. Kortom, de bezwaren zoals wij die koesterden tegen het grote wetsontwerp 13 954, hebben wij in wetsontwerp 15 893 opnieuw en des te sterker ontmoet. Onze fractie kan haar stem dan ook niet aan dit wetsontwerp geven.

□

De heer Poppe (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men afgaat op de

Poppe

letter van dit wetsontwerp dan zou men kunnen verwachten dat de PvdA-fractie vóór het ontwerp zou stemmen. De wet proclameert inspraakrechten voor werknemers in kleinere ondernemingen waarvoor tot nu toe geen wettelijke medezeggenschapsrechten bestaan. De PvdA-fractie is niet gewend tegen nieuwe werknemersrechten te stemmen, ook al gaan die niet erg ver.

Wij mogen echter niet alleen afgaan op de letter van de wet maar moeten ook, rekening houdend met de feitelijke betekenis ervan voor de voortgang van het democratiseringsproces gegeven de geldende opvattingen over wat de mensen hadden mogen verwachten. Naar onze mening blijkt dan dat de nadelen van aanvaarding van dit wetje groter zijn dan de voordelen. Niemand is enthousiast over de inhoud. De werknemers worden er niet door gemotiveerd met dit instrument meer invloed op te eisen. Er gaat een ontmoedigende werking vanuit. Het betekent immers in de eerste plaats een achterstelling van werknemers in kleinere bedrijven bij anderen. De zelfstandige positie van de ondernemingsraad, en daarmee de mogelijkheid om papieren bevoegdheden ook hard te maken, zal voor deze kleinere bedrijven veel geringer zijn dan in grotere. Op de meest belangrijke economische beslissingen bestaat zelfs geen adviesrecht meer. Voor zover dat nog wel bestaat, gaat het om een vrijblijvend advies door het krachteloos maken van het beroepsrecht. In een aantal sectoren dreigen verworven zeggenschapsrechten weer verloren te gaan. De directe medezeggenschap in kleinere bedrijven heeft vrijwel niets om het lijf.

Bij de strijd om medezeggenschap in bedrijven zijn wettelijke inspraakrechten niet het allerbelangrijkste. Beslissend is het élan, waarmee mensen de geboden instrumenten gaan gebruiken. Dat kan alleen maar geschaad worden door een wet, die de mensen, die deze strijd vaak in moeilijker omstandigheden moeten voeren dan die in grotere bedrijven, juist minder mogelijkheden geeft. Daarbij komt, dat de weinige rechten, die de wet belooft op losse schroeven zijn gezet bij de laatste nota van wijziging door de geleidelijkheid bij de inwerkingtreding ervan. De Kamermeerderheid heeft de vorige week niet willen meewerken aan ons voorstel om een betere wet mogelijk te maken door enig uitstel van behandeling. De Kamer dreigt nu een slechte ontmoedigende wet aan te nemen,

waarvan bovendien vaststaat, dat zij in de praktijk in veel bedrijfstakken niet zal worden toegepast voordat wij opnieuw in de Kamer discussiëren over betere bepalingen.

Om duidelijk te maken, dat wij ons niet zullen neerleggen bij deze schijnvoortgang, stemt de PvdA tegen dit wetsontwerp. Na de verkiezingen spreken wij elkaar ook op dit punt opnieuw.

De heer **Van Iersel** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie zal haar stem voor dit wetsontwerp uitbrengen. Er is aan een aantal wensen van onze kant voldaan. Een klein probleem vormt nog de datum van invoering. Deze is opengelaten. Daarvoor zijn enkele praktische redenen aangevoerd, waaronder de mogelijkheid tot uitvoering in verband met de geschillencommissies.

Mijn fractie is er een voorstander van dat het beleid erop wordt gericht om het wetsontwerp te doen ingaan een jaar na de afronding door de Eerste Kamer. Dit hangt ook af van de sociale partners. Wij vragen de Minister met klem zijn beleid hierop te richten en de sociale partners daartoe te stimuleren, zodat het onderhavige wetsontwerp binnen afzienbare tijd in een aantal sectoren daadwerkelijk in werking zal treden.

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De hoofdopzet van het wetsontwerp wijkt zeer sterk af van die welke door ons is bepleit. Zoals in het debat aangegeven behoren volgens de opvatting van de fractie van D'66 de werknemers in de kleinere ondernemingen in het algemeen het recht te verkrijgen door middel van een stemming een keuze te maken uit drie volwaardige medezeggenschapsmodellen:

- rechtstreekse medezeggenschap door hen zelf in de personeelsvergadering;
- medezeggenschap door middel van gekozen vertegenwoordigers in een ondernemingsraad of
- medezeggenschap via een door hen aan te wijzen vertrouwenspersoon of -instantie van binnen of buiten de onderneming, zoals een vakbondsfunctionaris, die de rechten van het personeel of de personeelsvertegenwoordiging uitoefent.

Speciaal deze laatste vorm zal onzes inziens voor vele kleine ondernemingen een realistisch alternatief bieden. Bij de toepassing van de medezeggenschapsmodellen moet het in principe mogelijk zijn in onderlinge overeen-

stemming tussen werknemers en ondernemer af te wijken van de wettelijke voorschriften.

Nu deze uitgangspunten nauwelijks steun hebben gekregen bij de Regering en in de Kamer, vrezen wij dat vele werknemers en ondernemers een democratiseringsvorm opgedrongen krijgen die zij niet wensen, dat vele werknemers en ondernemers in een keurslijf van wettelijke regels worden gedrongen, dat bij hen grote frustraties zal oproepen omdat de mogelijkheden om medezeggenschapsvormen te kiezen aangepast aan de grote verscheidenheid van de betrokken ondernemingen, te gering zijn. De fractie van D'66 betwijfelt daarom ernstig of dit wetsontwerp op deze wijze wel een bijdrage levert aan het ontstaan van goede medezeggenschapsvormen in de kleine ondernemingen. Het kan onzes inziens zelfs averechts werken. Daarom zullen wij tegen het wetsontwerp stemmen.

Het wetsontwerp wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, D'66, de PPR, de CPN, de PSP, DS'70, de BP en de SGP tegen dit wetsontwerp hebben gestemd.

Aan de orde is de **stemming** over een **motie**, ingediend tijdens het debat op 11 maart 1981 over de **sociale werkvoorziening**, te weten de motie-De Voogd en Wessel-Tuinstra over het bestuurlijk betrekken van personeel en WSW-werknemers bij de sociale werkvoorzieningsverbanden (16 429, nr. 20).

De **Voorzitter**: Mij is verzocht, de beraadslaging te heropenen.

Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **De Voogd** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Tijdens de behandeling van het wetsontwerp inzake wijziging van de Wet Sociale Werkvoorziening hebben wij als onze mening te kennen gegeven, dat aansluitend aan de democratiseringsgedachte ter zake van de door de overheid gesubsidieerde welzijnsinstellingen, het wenselijk is dat ook aan de betrokkenheid van het personeel en van de WSW-werknemers bij het bestuur van de sociale werkvoorzieningsverbanden gestalte wordt gegeven.

De Voogd

Wij hebben in de motie op stuk nr. 20 uiting gegeven aan die wens door de Regering uit te nodigen deze bestuurlijke betrokkenheid te bevorderen. Wij realiseren ons dat, als deze motie een meerderheid zou krijgen, aan de uitvoering hiervan thans praktische problemen kleven. Een zeer groot aantal van de besturen van de werkvoorzieningsverbanden is tot stand gekomen op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen. In december 1980 is bij deze Kamer wetsontwerp 16 538 ingediend. Dit houdt nieuwe bepalingen in met betrekking tot gemeenschappelijke regelingen.

Tijdens de gisteren gehouden UCV over het democratisch functioneren van gesubsidieerde instellingen heeft de Regering naar aanleiding van opmerkingen van mijn fractiegenote mevrouw Kappeyne van de Coppello medegedeeld dat wordt overwogen met een nota van wijziging op het zojuist genoemde wetsontwerp te komen. Hiermee wordt de belemmering, die in het orgaan van een gemeenschappelijke regeling cliënten en personeel op te nemen, weggenomen.

In afwachting van de behandeling van het bedoelde wetsontwerp, verzoek ik u, mijnheer de Voorzitter, na overleg met de mede-indieners, deze motie van de agenda af te voeren.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, te voldoen aan het verzoek van de heer De Voogd, de motie op stuk nr. 20 (16 429) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming** over een **motie**, ingediend tijdens de uitgebreide commissievergadering van 2 juni 1980 over het **beleid voor woonwagengebwoners** (16 205), te weten de motie-Brinkhorst over het laten voortbestaan van grotere woonwagencentra (16 205, nr. 3).

De **Voorzitter**: Het is mij gebleken, dat deze motie voldoende wordt ondersteund.

Mij is verzocht, de beraadslaging te heropenen.

Ik stel voor, aan dat verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou graag de stemming over deze motie willen aanhouden.

De **Voorzitter**: Hebt u daarvoor een reden?

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijn fractie zou graag betere tijden willen afwachten.

De heer **Weijers** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben in een commissievergadering uitvoerig hierover gesproken. De motie is in onze ogen rijp om in deze Kamer behandeld te worden. Ik zie geen enkele aanleiding, deze motie opnieuw aan te houden.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie is tot een andere conclusie gekomen en om die reden heb ik gevraagd de motie aan te houden.

De heer **Weijers** (CDA): Mag ik dan de reden weten? Een motie kan toch niet eeuwig blijven 'hangen'?

Mevrouw **Verkerk-Terpstra** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij het verzoek, een reden hiervoor aan te geven. Ik denk dat ook de heer Brinkhorst weet, dat wanneer hij zijn motie zou aanhouden, de motie over een korte tijd volstrekt overbodig zou zijn. Het beleid van de CRM-Minister betreffende de spreiding van de woonwagengebwoners wordt wel degelijk voortgezet. Of je voert de motie helemaal af of je brengt de motie in stemming.

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Ik vind deze motie zeer rijp om verworpen te worden.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Bij de indiening hebben wij reeds bezwaar gemaakt tegen het feit dat toen al werd aangekondigd dat de motie werd aangehouden. Er is naar ons gevoel op dit moment duidelijkheid geboden.

De **Voorzitter**: Handhaaft de heer Brinkhorst zijn voorstel?

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dat zeer op prijs stellen. Wij achten het bepaald niet uitgesloten, dat de ontwikkelingen in die richting gaan dat onze motie op een later tijdstip een betere beoordeling in deze Kamer zou kunnen krijgen. Ik verzoek u, de stemming over de motie aan te houden.

De **Voorzitter**: Thans is aan de orde de stemming over het verzoek van het lid Brinkhorst, zijn motie van de agenda af te voeren.

Dit verzoek wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van D'66 en de PPR voor dit verzoek hebben gestemd.

De motie-Brinkhorst (16 205, nr. 3) wordt bij zitten en opstaan verworpen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van D'66 voor deze motie hebben gestemd.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over vier moties, ingediend tijdens de openbare (uitgebreide) commissievergaderingen van 7 en 14 mei 1980 over de resultaten van het onderzoekproject **Gemeentelijke sociale diensten** (15 800-XVI, nr. 11), te weten:

de motie-Meijer en Langedijk-de Jong over de toekomstige uitvoeringsorganisatie van de sociale zekerheid (15 800-XVI, nr. 97);

de motie-Langedijk-de Jong en Meijer over de bestrijding van misbruik en fraude (15 800-XVI, nr. 98);

de motie-Langedijk-de Jong en Meijer over de ontwikkeling naar gemeentelijke sociale diensten nieuwe stijl (15 800-XVI, nr. 99);

de motie-Meijer c.s. over uitvoering van een eventueel geïntegreerde werkloosheidsregeling (15 800-XVI, nr. 100).

De **Voorzitter**: Naar mij is gebleken, worden deze moties voldoende ondersteund.

Op verzoek van mevrouw Langedijk-de Jong stel ik voor, de beraadslaging te openen.

Daartoe wordt besloten.

□

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mede namens de heer Meijer wil ik u vragen de stemmingen over deze moties aan te houden. Ik geef daarvoor een paar redenen, in de hoop dat die overtuigend zijn voor een ieder in deze Kamer.

Het onderwerp, waarop de moties betrekking hebben, is sterk in discussie. Dit onderwerp is niet afgerond met de commissievergaderingen van vorig jaar, integendeel. Er werden vervolgonderzoeken aangekondigd. Er kwamen en komen nog reacties van de VNG, van de ABVA-KABO, van DIVOZA en de Emancipatiecommissie, om maar een greep te doen. De reacties, die gedeeltelijk binnen zijn, hebben te maken met de onderwerpen die in de moties aan de orde zijn, zowel de reorganisatie van de sociale zekerheid als de ontwikkeling naar gemeentelijke sociale diensten nieuwe stijl en de integratie van de werkloosheidsregelingen.

Bovendien zijn wij ook benieuwd naar de stand van zaken omtrent de deelrapportages van de vervolgonderzoeken. Deze deelrapportages, die in

Langedijk-de Jong

discussie zullen komen bij gemeenten, zijn aangezegd voor begin van dit jaar. Zij moeten er dus liggen en deels in discussie zijn. Wij zouden deze procedure graag eerst afwachten voordat wij de moties in stemming laten komen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, te voldoen aan het verzoek van het lid Langedijk-de Jong, de moties (15 800-XVI, nrs. 97, 98, 99 en 100) van de agenda af te voeren.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor de brief van de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk over de resultaten van het onderzoekproject *gemeentelijke sociale dienst* (15 800-XVI, nr. 11) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is het nemen van een **besluit** over het **verslag van het mondeling overleg van 10 september 1980 over de positie van het Gewestelijk Orkest voor Zuid-Holland (14 296, nr. 30)**.

De **Voorzitter**: De heer Van der Spek heeft gevraagd, over de moties, waarover in de uitgebreide commissievergadering van 17 september 1980 reeds is gestemd, te weten:

de motie-Kappeyne van de Coppello en Voogd over de personeelskosten van het Gewestelijk Orkest voor Zuid-Holland (14 296, nr. 31) (10 voor, 4 tegen) en

de motie-Beinema en Evenhuis-van Essen over de financiële moeilijkheden van het Gewestelijk Orkest voor Zuid-Holland (14 296, nr. 32) (10 tegen, 4 voor)

in de plenaire vergadering opnieuw te stemmen.

Ik stel voor, deze stemmingen volgende week te houden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de **stemming** over een **motie**, ingediend tijdens de uitgebreide commissievergadering van 25 juni 1980 over de **bodemverontreiniging Lekkerkerk**, te weten de motie-Veldhoen over een medisch onderzoek van bewoners van Lekkerkerk (16 187, nr. 6).

De **Voorzitter**: Naar mij is gebleken, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Op verzoek van de heer Veldhoen stel ik voor, de beraadslaging te openen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Veldhoen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In deze motie heb ik in juni van het vorige jaar de Regering verzocht, een centraal meldingspunt in te stellen voor de betrokken bewoners van Lekkerkerk die zich ongerust maken over hun gezondheid. Ook heb ik gevraagd naar voortzetting van het medisch onderzoek van de bevolking, als nieuwe gegevens bekend zouden worden. Inmiddels is de operatie-Lekkerkerk grotendeels achter de rug. In het verslag dat tussentijds is uitgekomen en dat voorkomt op stuk nr. 7 heeft de Regering aangegeven, hoe deze bewoners in de gelegenheid zullen worden gesteld via huisarts en schoolarts specialisten te consulteren en zich te laten registreren bij het RIV. Ook wordt ingegaan op de vraag, of in de toekomst nog nader medisch onderzoek nodig zal zijn. Daarmee komt de Regering tegemoet aan onze wensen, zodat ik deze motie kan intrekken.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-Veldhoen (16 187, nr. 6) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stukken over de Bodemverontreiniging Lekkerkerk (16 187) voor kennisgeving aan te nemen.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen** over drie **moties**, ingediend tijdens het debat op 12 en 18 maart 1981 over de **ketenaansprakelijkheid**, te weten:

de motie-B. de Vries en De Voogd over evaluatie van de effecten van ketenaansprakelijkheid (15 697, nr. 16);
de motie-B. de Vries en De Voogd over informatievervalsing door bedrijfsverenigingen (15 697, nr. 18);
de motie-Salomons over opheffing van belemmeringen voor het verstrekken van informatie over betaling van premie en belastingen (15 697, nr. 19).

De **voorzitter**: Ik geef het woord aan Staatssecretaris De Graaf, die het heeft gevraagd.

□

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil graag iets zeggen over de motie, voortkomend op stuk 15 697, nr. 18, waarin gevraagd wordt, globale inlichtingen door de bedrijfsverenigingen te verstrekken. Ik wil een mededeling doen, waaruit misschien blijkt, dat deze motie overbodig is of dat zij zodanig mag worden verstaan dat ik haar inderdaad kan uitvoeren. Het is mogelijk dat de fiscus een verklaring afgeeft van de volgende inhoud:

'Op verklaar ik..... (de inspecteur van de belastingen) dat de (betrokken werkgever) over de laatst verstreken twaalf maanden, casu quo over de laatst verstreken vier kalenderkwartalen de in zijn aangiften vermelde premies volksverzekeringen, loonbelasting en omzetbelasting alsmede de over dat tijdvak nageheven premies volksverzekeringen, loonbelasting en omzetbelasting heeft betaald.'

Een soortgelijke verklaring kan de bedrijfsvereniging afgeven; niet aan derden, maar aan een hoofdaannemer of aan een aannemer die de verklaring kan gebruiken. Ik wil gaarne toezeggen te bevorderen dat de bedrijfsverenigingen soortgelijke verklaringen kunnen afgeven. Als ik in die zin de motie mag interpreteren, dan kan ik daar ook mee leven. Dat is een benaderingswijze, die anders is dan de verklaring, die de vorige keer in de discussie over dit onderwerp is gegeven.

De **Voorzitter**: Mij is verzocht, de beraadslaging te heropenen.

Ik stel voor, aan dit verzoek te voldoen.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris heeft zojuist een mededeling gedaan, die bepaald interessant is. In zekere zin betekent die mededeling een doorbraak; de Regering toont zich voor het eerst bereid om de belastingdienst een rol te laten spelen bij de informatievervalsing omtrent bonafiditeit of malafiditeit van onderaannemers. Dit betekent echter niet, dat ik op dit punt geen vragen meer heb.

Zo komt bij mij de vraag op, wat er gebeurt als de fiscus of de bedrijfsvereniging een dergelijke verklaring niet afgeeft. Is er dan een mogelijkheid tot beroep? Wordt dan een verklaring gegeven, waaruit blijkt op grond waarvan de afgifte werd geweigerd? Graag verkrijg ik hierover nadere informatie.

De Vries

Ik heb er begrip voor, dat deze eerste stap met enige schroom wordt gezet. Ik doel daarmee op het feit dat niet rechtstreeks informatie aan derden maar alleen aan betrokkenen zelf wordt gegeven. Deze verklaring kunnen betrokkenen dan overleggen aan contractpartijen, zo heb ik begrepen; dat zijn in dit geval de aannemers, waarmee men een overeenkomst aangaat.

Ik denk dat de Regering hiermee een niet-onbelangrijke handreiking doet, waardoor het de ondernemers in deze bedrijfstakken wat gemakkelijker wordt gemaakt, zorgvuldig te werk te gaan bij het selecteren van onderaannemers. Zij kunnen nu ook bewijzen dat zij zo zorgvuldig mogelijk te werk zijn gegaan bij die selectie. Wij stellen die handreiking zeer op prijs.

Ik ben benieuwd naar de antwoorden, die de Staatssecretaris zal geven op mijn vragen maar ik vind dit gebaar toch zó belangrijk – het komt ook tegemoet aan het gestelde in de motie van de heer De Voogd en mij – dat ik de motie, voorkomend op stuk nr. 18, in trek.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-B. de Vries en De Voogd (15 697, nr. 18) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA) Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben op stuk nummer 19 een motie ingediend, waarin exact wordt gevraagd zowel de mogelijkheid te creëren voor de fiscus als voor de bedrijfsverenigingen, een verklaring af te geven over het betalingspatroon van de ondernemer.

Ik heb steeds gezegd dat dit wat ons betreft een soort negatieve verklaring zou kunnen zijn. Als ik de Staatssecretaris bij zijn beantwoording goed heb begrepen, bracht hij het doel waarnaar wij streven zeer nabij. Daarom verbaast het mij dat hij volstrekt voorbijgaat aan een motie, ook al is zij dan ingediend door de oppositie, die exact hetzelfde vraagt. In de motie van de heer De Vries wordt alleen over de bedrijfsvereniging gesproken. Daarover doet de Staatssecretaris juist geen toezegging. Ik vind dit een incorrecte manier van beantwoorden.

Desondanks begrijp ik dat de Staatssecretaris een weg aangeeft waardoor een ondernemer die zich bonafide gedraagt dit middels een verklaring zowel voor de fiscus als voor de bedrijfsvereniging aan zijn contractspartij, zo hij dat wil, bekend kan maken.

Een contractspartij die deze verklaring niet kan krijgen, weet dan zelf waar zij aan toe is. Dit hebben wij met onze motie beoogd. Ondanks het feit dat de Staatssecretaris onze motie niet in zijn beschouwingen heeft betrokken, acht ik de motie in zoverre uitgevoerd, dat ik daarin aanleiding zie haar in te trekken.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie-Salomons (15 697, nr. 19) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

□

Staatssecretaris **De Graaf**: Mijnheer de Voorzitter! Er is geen sprake van een doorbraak in de zin dat de geheimhoudingsplicht wordt opgeheven of doorbroken. Zij blijft bestaan. Er wordt echter wel informatie verstrekt aan de betrokkenen. Dezen kunnen de informatie dan weer aan een derde geven. Dat is de bedoeling.

De heer De Vries heeft gevraagd wat er gebeurt als zo'n verklaring niet wordt afgegeven. De verklaring behelst slechts feitelijke informatie over de verplichtingen met betrekking tot premie en belastingen die zijn vervuld. Hebben de betalingen niet plaatsgevonden, dan zal de betrokkene zo'n verklaring waarschijnlijk niet eens vragen, omdat hij de gevolgen kent.

Ik ben blij dat de motie op stuk nr. 19 is ingetrokken. Het doet mij goed dat mijn intentie ook die van mevrouw Salomons was. Er is namelijk sprake van handhaving van de geheimhoudingsplicht, terwijl toch het doel wordt bereikt dat wij samen nastreven.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik geef gelegenheid tot het afleggen van **stemverklaringen vooraf**.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris heeft onzes inziens toezeggingen gedaan die overeenkomen met de inhoud van de motie op stuk nr. 16. De manier waarop in de motie een termijn van twee jaar is geformuleerd, maakt de motie niet serieus uitvoerbaar. Bovendien is zij overbodig. Evaluatie moet altijd serieus plaatsvinden. De Regering heeft het eigener beweging reeds toegezegd. Mijn fractie heeft dan ook geen behoefte om voor deze motie te stemmen.

De motie-B. de Vries en De Voogd (15 697, nr. 16) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van

de PvdA, de PPR, de PSP, de CPN en de BP tegen deze motie hebben gestemd.

Aan de orde zijn de **stemmingen** in verband met de wetsontwerpen:

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepaling inzake het voorzitterschap van de Verenigde Vergadering der Staten-Generaal (16 640);

Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepaling inzake de inrichting en de samenstelling van de Staten-Generaal (16 642).

In stemming komt het wetsontwerp nr. 16 640.

De **Voorzitter**: Naar mij is gebleken, wordt het op dit wetsontwerp voorgestelde amendement voldoende ondersteund.

Artikel I wordt zonder stemming aangenomen.

Het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 6) wordt bij zitten en opstaan aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, de SGP, het GPV en de BP tegen dit amendement hebben gestemd.

Artikel II, zoals het is gewijzigd door de aanneming van het amendement-De Kwaadsteniet c.s. (stuk nr. 6), wordt zonder stemming aangenomen.

Artikel III en de beweegreden worden zonder stemming aangenomen.

Het wetsontwerp wordt zonder stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de SGP, het GPV en de BP wordt aantekening verleend, dat zij geacht wensen te worden tegen dit wetsontwerp te hebben gestemd.

In stemming komt het wetsontwerp nr. 16 642.

Dit wetsontwerp wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van het wetsontwerp **Verlenging van de werkingsduur van de Tijdelijke Wet Arbeidsvoorwaarden collectieve sector (16 678).**

De algemene beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Er is sprake van een kort, maar toch min of meer curieus debat. Van toepassing is een wet, die heet Tijdelijke Wet Arbeidsvoorwaarden collectieve sector. Dit is een wet, die al een keer is verlengd en waarvan een verlenging nu andermaal op de agenda staat. Dat tijdelijke sloeg op het feit dat het kabinet overwoog een definitieve voorziening te treffen. Aanvankelijk was de bedoeling, dit op 1 januari 1981, doch in elk geval op 1 april 1981 te doen ingaan. Dit was een buitengewoon ambitieus, maar niet minder omstreden wetsontwerp, dat daartoe werd ingediend. Het kabinet is nu tot het inzicht gekomen, dat dit ambitieuze werkstuk op zijn minst meer tijd aan voorbereiding en overleg vraagt en wel zodanig dat niet kan worden aangenomen, dat de wet nog dit jaar in werking zal treden. Dus ligt er nu voor een tweede maal een voorstel tot verlenging, namelijk voor de periode, die ingaat op 1 april 1981.

Bij het wetsontwerp, dat de definitieve voorziening beoogde (16505), is van de zijde van mijn fractie aanbevolen conform het advies van de Raad van State de bestaande tijdelijke regeling andermaal te verlengen vanwege de aard van dat voorliggende wetsontwerp en de daarin aanwezige problematiek, met name het feit dat ook dat belangrijke ingrijpende wetsontwerp weer een soort van tijdelijk karakter had. Het behandelde immers

maar één aspect van de kosten- en beheersproblematiek, namelijk die van de arbeidskosten.

Het stemt op zich zelf tot tevredenheid, dat dit advies is opgevolgd, zij het dat het kabinet nu toch opnieuw met een probleem komt. Ik ben blij dat een nieuw kabinet een eigen voorstel kan indienen, dat naar ik aanneem ook rekening kan houden met de ernstige bezwaren, die zijn gebleken. Vandaar de instemming van mijn fractie met het voorstel, de tijdelijke wet andermaal te verlengen tot 1 juli 1982. Dat lijkt ons temeer reëel, omdat de veronderstelling van de Minister, dat 1 januari 1982 mogelijk een datum is, waarop het wetsontwerp in werking zou kunnen treden, ons volstrekt niet reëel lijkt. Een demissionair kabinet kan wat mijn fractie betreft niet een dergelijk wetsontwerp afhandelen. Ik hoop dat er zeer spoedig een nieuw kabinet zal zitten, maar weet niet of dat kan betekenen dat op 1 januari 1982 de voorbereiding van het wetsontwerp zal zijn afgerond.

Het kabinet heeft ingezien dat het te veel heeft overhoop gehaald en te veel in korte tijd wenste. Onze vreugde over die wijsheid wordt getemperd door de mededeling in de memorie van toelichting over deze tijdelijke toepassing. Het kabinet schrijft namelijk, dat er sprake is van een beperkte toepassing op niet-trendvolgers binnen de collectieve sector. Dat vraagt zo wordt ons meegedeeld – onder verwijzing naar de Raad van State – geen aanpassing van de wet.

Met die vaststelling kunnen wij het eens zijn. Het continueren van de feitelijke toepassing is volgens de Regering niet meer redelijk. Deze uitbreiding kan volgens haar zonder wetswijziging plaatsvinden. Dat is nu juist het griezelige van het wetsontwerp. Het heeft formeel een werkingsfeer die niet overeenkomt met de feitelijke werkingsfeer. Dit wetsontwerp strekt tot verlenging van een wet, die was gebaseerd op Bestek '81 en de daarin voorziene kortingen. De niet-trendvolgers vielen daarbuiten. Ten overvloede verwijs ik nog maar eens naar een brief van het kabinet van 17 juli 1979, gericht aan partijen in de c.a.o. voor ziekenfondsen en bedrijfsverenigingen, waarin de Regering zegt dat zij geen trendvolgers zijn en dat de tijdelijke wet daarom niet op hen van toepassing is.

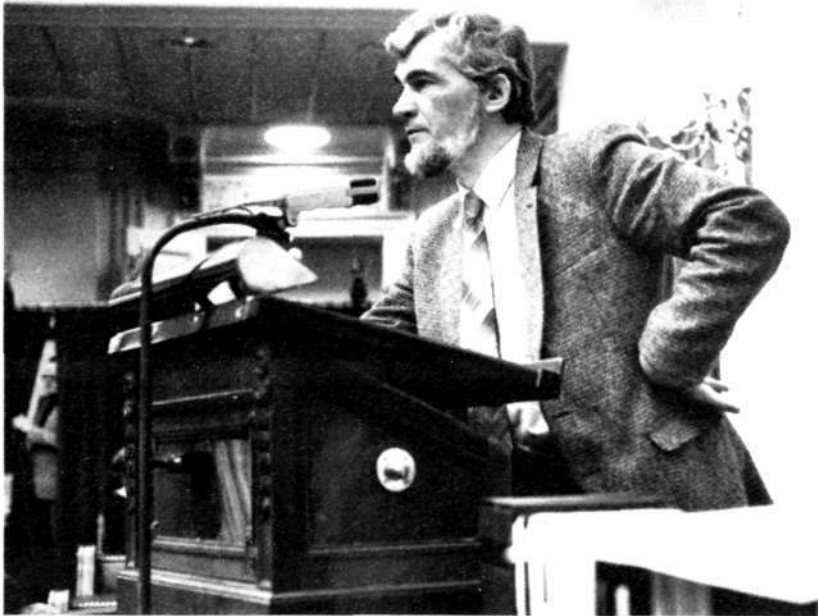
Naar onze opvatting kan verlenging van die wet dan ook niet anders dan betrekking hebben op dezelfde categorie sectoren, respectievelijk c.a.o.'s als waarop het oorspronkelijke wetsontwerp betrekking had.

Vanmorgen is de nota naar aanleiding van het verslag in ons bezit gekomen. Op blz. 2 staat dat het kabinet deze opzet heeft willen ontkoppelen van een meer structurele aanpak van het vraagstuk van de loonbeheersing in de niet op winst gerichte sector. Over deze problematiek is een advies gevraagd aan de SER, waarin meer diepgaand op een aantal aspecten is ingegaan en alternatieven voor beheersing zijn voorgelegd.

Vervolgens staat er: 'Nu een advies van de SER uitblijft heeft het kabinet, na zorgvuldige overweging, in het licht van de ernstige financiële situatie en de dringende noodzaak om de collectieve lastendruk, waar dit maar enigszins mogelijk is, te verlichten, of te stabiliseren, dan wel niet verder dan absoluut noodzakelijke is, te doen stijgen, besloten, middels een wettelijke regeling met een tijdelijk karakter ook na afloop van de periode die de realisering van de zogenaamde Bestekkortingen bestrijkt, de loonontwikkeling in de gehele, niet op winst gerichte sector, te begeleiden en zo nodig te beheersen.'

Hier is sprake van een heel andere titel van het wetsontwerp. Als de Regering dat beoogt, moet zij een daartoe strekkend wetsontwerp indienen. Dan moet zij niet een dergelijke uitbreiding geven aan een verlenging van een tijdelijke voorziening. Daar heeft mijn fractie overwegende bezwaren tegen.

Overigens ben ik het met het kabinet eens als het signaleert dat de vorm

De heer Van der Doef (PvdA)

Van der Doef

van de financiering niet van belang is, evenmin als de vraag, of de trendmethodiek nu wel strikt werd gevolgd, of niet. Aan de orde is wel de vraag, of eerder sprake was van toepassing van de tijdelijke wet, of niet. De Regering spreekt nu over een doelstelling, na de realisering van de bestekkortingen. Zij wil de loonontwikkeling in de niet op winst gerichte sector begeleiden en zo nodig beheersen. Dat was niet de bedoeling van de tijdelijke wet. Alleen die verlenging in de tijd is vandaag aan de orde en niet een verlenging, gekoppeld aan een uitbreiding.

Dat een aantal c.a.o.'s werkzaam zijn binnen de collectieve sector en dat bij voorbeeld ook bedrijfsverenigingen tot die sfeer behoren, verandert niets aan het feit dat, als de Regering een wet wenst te hebben die de kostenontwikkeling in de collectieve sector beheerst, zij zo'n wetsontwerp moet indienen. Als er in de periode dat een dergelijke wet er nog niet is, onevenwichtigheden kunnen ontstaan binnen de collectieve sector, dan is dat toe te schrijven aan het lang uitblijven van zo'n definitieve voorziening.

Dan kan er niet zomaar even een uitbreiding plaatsvinden van de werkingssfeer van een wetje dat slechts een deel van de collectieve sector raakt. Als zich bij voorbeeld per 1 januari 1982 problemen voordoen, zoals het kabinet voorziet, dan zal op dat moment moeten worden beoordeeld of er sprake is van onevenwichtigheden, of van een te groot beslag op de collectieve middelen. Dan moet overleg tot het gewenste resultaat leiden, of men moet gebruik maken van instrumenten, gebaseerd op de Wet op de loonvorming.

Het kabinet zegt dat er geen sprake is van het verbieden van enig onderdeel van een c.a.o. Het gaat om de aankondiging dat enkele overeengekomen punten niet zullen kunnen worden uitgevoerd. De partijen zouden vooruit hebben gelopen.

Ik heb dat absoluut niet begrepen, Voorzitter. Waarop hebben zij vooruitgelopen? Er is voor 1982, en in beginsel voor de tweede helft van 1981, geen maatregel genomen, gebaseerd op de Wet op de loonvorming. Er is voor die periode contractvrijheid. Voor 1981 is alleen sprake van een verbod op volledige prijscompensatie en op het betalen van de volledige vakantietoeslag.

Op bladzijde vijf, naar ik meen, zegt de Minister, mogelijk ter geruststelling van de Kamer, dat door de Minister nog aparte aanwijzing van instellingen

moet plaatsvinden. Ik heb dat niet begrepen en acht het daardoor nog onduidelijker gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben buitengewoon teleurgesteld dat het kabinet, althans tot op dit moment, zo halsstarrig is. Ongeveer alle fracties hebben in het verslag erop aangedrongen deze feitelijke uitbreiding van de werkingssfeer niet te doen plaatsvinden. Desondanks heeft tot op dit moment het kabinet daaraan vastgehouden. Ik meen dat de Kamer wat dat betreft de Regering tot de door ons gewenste orde zou moeten terugbrengen.

Om wille van de tijd en omdat ik ervan uitga dat een dergelijk standpunt in een motie het meeste kracht heeft, lijkt het mij wenselijk dat ik u op dit moment, dus in deze eerste termijn, een motie overhandig.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Van der Doef en Nypels wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende het voornemen van de Regering, enkele niet-trendvolgende c.a.o.'s binnen de collectieve sector onder de werkingssfeer te brengen van de Tijdelijke Wet Arbeidsvoorwaarden collectieve sector;

overwegende, dat dit voornemen een wijziging inhoudt van de feitelijke situatie, waar binnen de onderhavige c.a.o.'s vallen onder mogelijke maatregelen op basis van de Wet op de loonvorming;

overwegende, dat op 23 december 1980 de Eerste Kamer zich heeft uitgesproken tegen uitbreiding van de werkingssfeer van de Tijdelijke Wet tot niet-trendvolgers binnen de collectieve sector;

verzoekt de Regering, van haar voornemen tot feitelijke uitbreiding van genoemde werkingssfeer terug te komen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 6 (16 678).

Gaat de heer Van der Doef ermee akkoord dat deze en eventuele andere moties uit dit debat volgende week in stemming worden gebracht?

De heer Van der Doef (PvdA): Daartegen heb ik geen bezwaar, zij het dat ik vanmiddag nog wel aan de Regering wil vragen wat haar oordeel over deze motie is.

De Voorzitter: Vanzelfsprekend!

De heer Van der Doef (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik rond mijn betoog af onder verwijzing naar vragen die ik namens mijn fractie in het verslag heb gesteld met betrekking tot de feitelijke onderhandelingsmarge voor de trendvolgers. De nadere informatie die ons in de nota is verschaft, is voor mij nog volstrekt onduidelijk en ik hoop dat de Minister van Sociale Zaken vanmiddag kan duidelijk maken welke marge er nu wel is. Uit het verslag concludeer ik nu dat er feitelijk van geen marge sprake is in verband met de noodzakelijke kostenbeheersing.

Er is sprake van een beperkte personeelsstop en het lijkt mij dat er op dit moment in het geheel geen ruimte is om knelpunten op de arbeidsmarkt op te lossen respectievelijk waar nodig herstructurering van beloning in contracten te realiseren. Ik acht dat een wezenlijk onderscheid ten opzichte van wat ik samenvat als de marktsector. Dit is een onderscheid dat niet door de Kamer gewenst wordt en ook niet eerder door de Kamer is uitgesproken. Ik hoop dat ik mij wat dat betref vergis. Ik wacht in elk geval graag met belangstelling het antwoord van de Regering af.

□

De heer De Korte (VVD): Mijnheer de Voorzitter! In het voorlopig verslag van het aanhangige wetsontwerp nr. 16 505 hebben wij een aantal kritische kanttekeningen geplaatst. Het is dan ook verstandig van het kabinet dat zij dit wetsontwerp niet geforceerd door het parlement heeft gehaald. De Regering moet echter wel over een wettelijk instrument beschikken ter beheersing van de arbeidskosten. Daarvoor dient dan dit wetsontwerp dat ertoe strekt voor de tweede keer de termijn ervan te verlengen. Wij kunnen het daarmee eens zijn. Ik wil wel opmerken dat de Regering kon overzien dat dit zo zou lopen. Waarom heeft de Regering dan pas halverwege de afgelopen week dat verlengende wetsontwerp ingediend en ons daarmee in een schema geprest waarin wij nu zitten?

Dat vinden wij op zijn minst slordig.

Het kabinet wil de verlenging van de tijdelijke wet de uiterste datum geven van 1 juli 1982. Het kabinet streeft ernaar, het aanhangige wetsontwerp 16 505 al eerder in werking te doen treden. Volgens het kabinet kan die verlenging dan vervallen. Ik heb in het verslag zelf de vraag gesteld, of de Regering daarvan een tijdschema kan aangeven. De Regering moet het antwoord schuldig blijven. Mede naar

De Korte

aanleiding van wat de heer Van der Doef heeft gezegd, houd ik het er maar op, dat wij die datum van 1 juli 1982 dus nodig zullen hebben.

Dat brengt mij meteen op de werkingsfeer van de 'verlengde wet'. De zogenaamde trendvolgers in de gesubsidieerde en gepremieerde sector vallen daar nu onder. De zogenaamde niet-trendvolgers, dus de uitvoeringsorganen in de sectoren van de ziekenfondsen en de sociale verzekeringen, vallen daar vooralsnog niet onder.

Als het gaat om de verlenging over 1981 heen, is het de vraag, of dan al niet bij voorbaat in de tijdelijke wet de zogenaamde niet-trendvolgers moeten worden betrokken.

Welnu, wij hebben of dit punt nogal wat kritische vragen gesteld in het voorlopig verslag met betrekking tot wetsontwerp 16 505. Daarop is nog geen antwoord gekomen. De legitimiteit van het voorgestelde kunnen wij daarom nog niet goed beoordelen. Wij vinden het dan ook niet juist en op z'n minst prematuur om te zeggen, dat tussen 1 januari 1982 en 1 juli 1982 ook de niet-trendvolgers moeten worden meegerekend als het gaat om de tijdelijke wet. Nogmaals, 1 juli 1982 lijkt mij een belangrijke datum.

Ook in de Eerste Kamer is over een en ander uitgebreid gesproken. De Minister heeft daar ook gevolg gegeven aan het verzoek om de niet-trendvolgers buiten dit geheel te laten. In het verlengde daarvan willen wij ook hier zeggen: Minister doe dat ook met betrekking tot deze verlengde wet, en wel over de gehele periode.

De Regering maakt zich wat dat punt betreft zorgen. Zij zegt, dat een en ander kan leiden tot hogere collectieve uitgaven, indien de Regering niet tot een verruimde werkingsfeer kan overgaan.

De Minister is zelf betrokken geweest bij de model-c.a.o. voor de bedrijfsverenigingen. In de brief van 9 maart naar aanleiding daarvan, door de Minister ondertekend, lees ik in het slot: wat betreft de voorziene wijzigingen voor de jaren 1982-1985 heb ik in het gesprek op 10 februari begrepen, dat effectuering van deze wijzigingen afhankelijk is van de in die jaren aanwezige financiële mogelijkheden; deze effectuering zal door u betrokken worden in het voor 1982 en volgende jaren te voeren c.a.o.-overleg.

Welnu, dat lijkt mij een belangrijke zin. In die brief staat verder: in het licht van de thans bestaande vooruitzichten kan helaas nog niet als vaststaand worden aangenomen, dat effectuering inderdaad mogelijk zal zijn.

Heeft de Minister met deze zin niet te kennen gegeven dat hij zich aan dat c.a.o.-overleg wil houden? Hij heeft daarbij echter zekere randvoorwaarden gegeven. Het hangt er verder vanaf wat er zich in de rest van het particuliere bedrijfsleven zal afspelen. Daaronder vallen zij vooralsnog wat de arbeidsvoorwaarden betreft.

Ik neem aan dat daar de ruimte even beperkt zal zijn, dus dat de Minister - afhankelijk van degene die deze post bekleedt - op dat punt toch zal nadenken over de vraag hoe dat moet. Dat geldt dan toch ook voor deze sector? Ik zie om die reden niet in, waarom wij de verruimde werkingsfeer op de niet-trendvolgers - zo nodig - nu reeds zouden moeten toepassen.

De Regering heeft de vrees uitgesproken dat het door verschillen in inkomensontwikkeling tussen de trendvolgers en niet-trendvolgers zou komen tot zeer onevenwichtige verhoudingen. Ik kan dat niet goed overzien en om die reden vraag ik de Minister, dat nog eens toe te lichten. Gaat de Minister er bij voorbeeld van uit dat de trendvolgers en de niet-trendvolgers precies dezelfde startpositie hebben per 1 januari '82? Gezien het feit dat er voor beide groepen een verschillende systematiek is toegepast, lijkt het mij dat ook naar de startpositie moet worden gekeken.

Ik verneem graag het antwoord van de Minister op mijn vragen.

□

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben in het voorlopig verslag al gesteld dat wij het op zich zelf een verdrietige zaak achten dat wij nu opnieuw moeten spreken over de verlenging van een tijdelijke wet die al twee keer is verlengd. Het ware ons liever geweest als wij hadden kunnen spreken over een structurele regeling van deze problematiek. Wij zijn er geleidelijk aan in dit huis immers allemaal van overtuigd dat er een wettelijke regeling voor zou moeten komen.

Wij betreuren het dat door het lange uitblijven van de gevraagde SER-adviezen nog steeds erg weinig zicht is op een structurele regeling. Wij hadden er dan ook begrip voor dat de Regering aan het einde van het vorige jaar een semistructureel wetsontwerp indiende over de bekostiging van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector. Over dat wetsontwerp zijn door de Kamer in het uitgebrachte voorlopig verslag indringende vragen gesteld. Dat is terecht naar ons oordeel. Juist waar nog adviezen ontbreken, past immers grote zorgvuldigheid.

Wij hebben er begrip voor dat de Regering de korte periode die nog rest vóór de verkiezingen, te kort acht om de parlementaire behandeling van dit wetsontwerp nog te kunnen afronden. Dat behoeft er naar onze mening echter niet toe te leiden dat de behandeling van dit wetsontwerp in de ijskast wordt gezet. De Regering spreekt zelf de verwachting uit dat dit wetsontwerp al op 1 januari 1982 in werking zal kunnen treden.

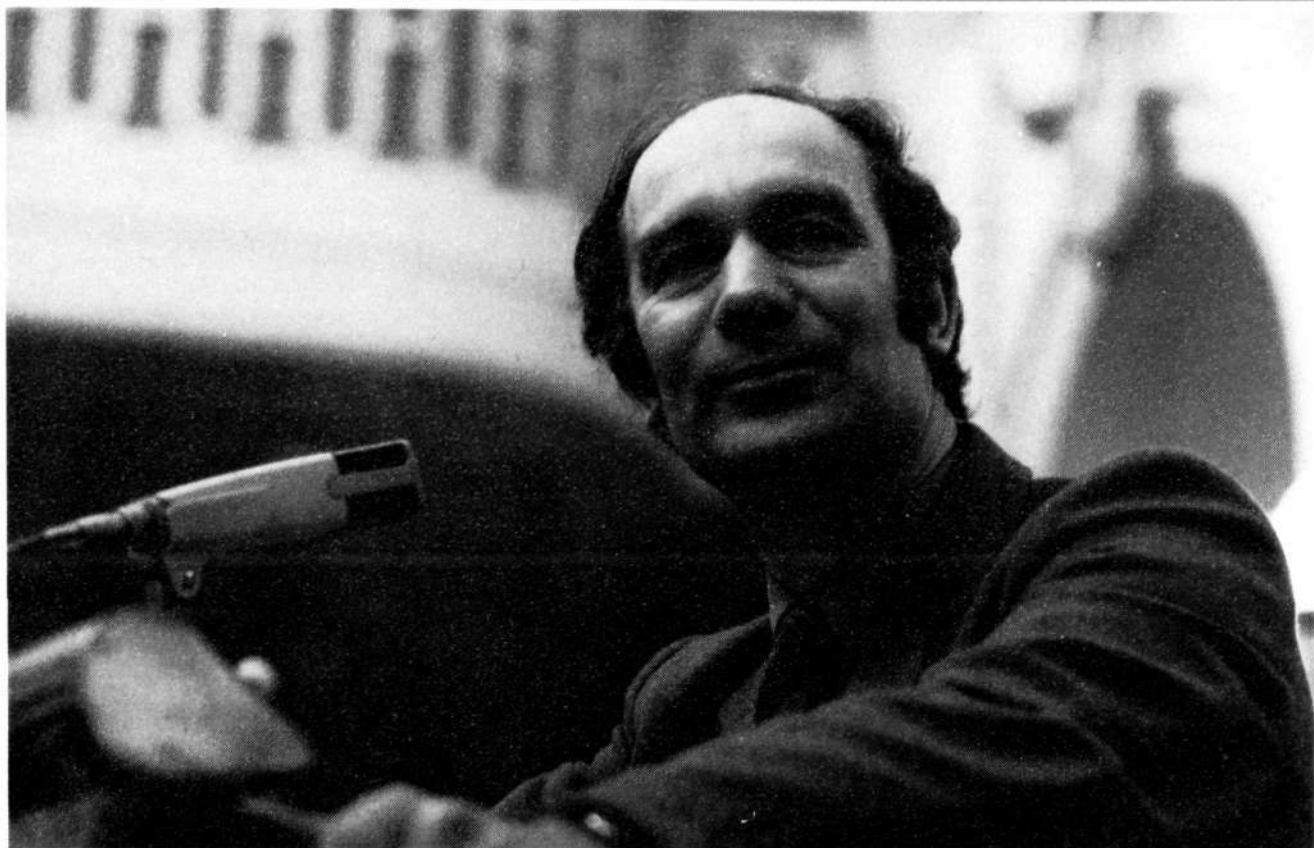
Wij plaatsen daarbij evenwel enige vraagtekens. Ik ben van mening dat er veel zal afhangen van het karakter van de memorie van antwoord en van eventuele nota's van wijzigingen. Daarvan zal afhangen of het wetsontwerp te controversieel blijft om door een demissionair kabinet te kunnen worden afgehandeld. In dat verband vraag ik de Minister, wanneer wij de memorie van antwoord tegemoet kunnen zien.

Wat de verlenging van de huidige wet betreft, heeft de CDA-fractie geen problemen, dus ook niet met de datum 1 juli 1982. Wij hebben wel een probleem met de uitbreiding van de werkingsfeer. Niet alle argumenten die de Regering daarvoor aanvoert in de memorie van toelichting en in de nota naar aanleiding van het verslag, komen ons even overtuigend voor. Op blz. 3 van de nota naar aanleiding van het verslag wordt bij voorbeeld gewezen op de mogelijkheid dat c.a.o.-partijen kunnen besluiten, af te stappen van de trendmethodiek.

Hierbij staat tussen gedachtenstreepjes: 'zoals in de afgelopen jaren in een aantal gevallen is gebeurd'. Hieruit blijkt al dat het kennelijk niets nieuws is. De vraag is dan waarom nu ineens datgene wat in de afgelopen jaren mogelijk was, onmogelijk moet worden gemaakt. Heeft deze mogelijkheid geleid tot ernstige verstoring van het beleid? De Regering geeft hieromtrent in het stuk geen inlichtingen.

De verbinding die met het aflopen van de periode van Bestek '81 wordt gelegd, heb ik niet goed begrepen. De heer De Korte wees erop dat het gevaar dreigt van een aanzienlijk minder evenwichtige inkomensontwikkeling. Er wordt zelfs over een zeer onevenwichtige situatie gesproken. Ik zie in, welke relatie dit heeft met het gegeven dat de kortingen in het kader van Bestek '81 dit jaar voor het laatst plaatsvinden.

Ik ben eerder ertoe geneigd, te concluderen dat de inkomensontwikkeling van trendvolgers, die zijn getroffen door Bestek-kortingen, zich in de afgelopen jaren heeft verwijderd van die van niet-trendvolgers in de collectieve

De heer De Vries (CDA)

sector. Wellicht kan men eerder in dit verband van een onevenwichtige ontwikkeling spreken dan in verband met de situatie na 1981.

Wij hebben gemerkt dat aan de uitbreiding van de werkingsfeer, die min of meer via een achterdeur is binnengeloodst, door de betrokken organisaties zwaar wordt getild. Ook hebben wij gemerkt dat er grote bezwaren zijn, bij voorbeeld in de sector van het openbare vervoer en dat men meent, zich te kunnen beroepen op toezeggingen die de Regering in september 1979 heeft gedaan. Deze hielden in dat er ruimte zou blijven voor eigen overleg in bepaalde sectoren om rekening te kunnen houden met het eigene van een bedrijfstak, uiteraard met inachtneming van algemene beleidslijnen. Ook bij de uitvoeringsorganen van de sociale zekerheid, die onder het nieuwe regime zouden vallen, bestaan grote bezwaren.

Als ik het goed heb begrepen, ligt bij deze laatste groep de hoofdreden waarom de Regering het wenselijk acht, de uitbreiding van de werkingsfeer nu al tot stand te brengen. Wij hebben begrip voor de argumenten die de Regering in dit verband aanvoert.

Het lijkt ons niet goed dat nu al in c.a.o.'s een verbetering van de arbeidsvoorwaarden met 2,5% voor het einde van dit jaar is vastgelegd, terwijl er nog geen zicht is op de ruimte die dan voor zulke verbeteringen bestaat.

Wij hebben nota ervan genomen dat de verbetering expliciet is gekoppeld aan de voorwaarde dat hiervoor voldoende financiële ruimte zal bestaan. Wij gaan ervan uit dat de betrokkenen deze serieus nemen. Als dit gebeurt, zien wij nog niet in dat de ruimte er aan het einde van dit jaar is.

Voor ons weegt nu het zwaarste dat de uitbreiding van de werkingsfeer niet kan plaatsvinden op basis van een zorgvuldige procedure, waarin de betrokkenen de gelegenheid hebben, hun opvattingen naar voren te brengen en de gelegenheid bestaat, over de relatie tussen de uitbreiding van de werkingsfeer en de positie van de betrokken organisaties in de toekomstige arbeidsvoorwaardenontwikkeling meer duidelijkheid te verkrijgen.

Wij hebben in het voorlopige verslag over wetsontwerp nr. 16505 op dit punt duidelijke vragen gesteld en concrete suggesties gedaan, mede in verband met de harmonisatie van de

arbeidsvoorwaarden en de bevoegdheden van de Regering voor bepaalde inkomenscategorieën.

In dat kader hebben wij een aantal vragen gesteld en suggesties gedaan die betrekking hebben op de positie van de contractpartijen in dat toekomstige systeem. Die betroffen met name de mogelijkheid die er overblijft voor het zelfstandig afsluiten van c.a.o.'s waarbij rekening gehouden kan worden met het eigene van bepaalde sectoren en bedrijfstakken. In het kader van de behandeling van dit wetsontwerp is het niet mogelijk die samenhang in de beschouwing te betrekken en daarover tot een afgewogen besluit te komen.

Dat is voor ons toch wel zo belangrijk dat wij vinden dat de uitbreiding van de werkingsfeer, die de Regering met dit wetsontwerp beoogt, niet moet doorgaan. Daarom zouden wij het op prijs stellen indien de Regering nu, evenals bij de vorige verlenging, tot het inzicht zou komen dat een uitbreiding tot de zogenaamde niet-trendvolgers in de collectieve sector moet wachten tot de behandeling van wetsontwerp 16505.

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De tijdelijke Wet Arbeidsvoorwaarden collectieve sector heeft nimmer de instemming van de fractie van D'66 gekregen. Wij hadden en hebben tegen deze wet het bezwaar dat de Regering bij de toepassing, zoals die ook is aangekondigd en in de praktijk geëffectueerd, onvoldoende rekening houdt met de verschillen in arbeidsvoorwaarden van ambtenaren aan de ene kant en trendvolgers aan de andere kant.

De Regering beseft onvoldoende dat trendvolgers op velerlei terrein meer gelijk moeten worden gesteld met de rechtspositie van particuliere werknemers. Tevens blijkt de Regering bij de toepassing onvoldoende oog te hebben voor het feit dat bij de werknemers, die onder de werking van deze wet vallen, achterstanden bestaan ten opzichte van andere groepen.

Wij hebben echter niet alleen over het principe van de Tijdelijke Wet Arbeidsvoorwaarden collectieve sector verschil van inzicht met de Regering. Reeds bij de invoering hebben wij met de Regering gediscussieerd over de vraag wat er moet gaan gebeuren met het personeel van de bedrijfsverenigingen en de ziekenfondsen. Het zal een ieder nog in het geheugen liggen dat de fractie van D'66 een amendement heeft ingediend om deze groepen buiten de werking van de wet te houden. Daar was en is in onze ogen alle aanleiding voor.

Het personeel van de bedrijfsverenigingen en de ziekenfondsen zijn geen trendvolgers en zijn dit ook nooit geweest. Zij hebben in de afgelopen jaren een inkomensontwikkeling gehad die achterbleef bij die van vergelijkbare groepen, zeker ook bij de ambtenaren. Voorts hebben inkomensvergelijkende onderzoeken achterstanden voor deze groepen aangetoond, zowel ten opzichte van de ambtenaren als van de bankwereld. Het amendement, dat indertijd werd ingediend om personeel van bedrijfsverenigingen en ziekenfondsen buiten werking van de wet te houden, werd verworpen.

Ik heb er nog steeds zeer grote waardering voor dat de Minister later, op grond van overleg dat hij over de positie van beide groepen personeel heeft gevoerd, de conclusie heeft getrokken dat deze in feite niet thuishoorden en horen in de Tijdelijke Wet Arbeidsvoorwaarden collectieve sector. Zijn conclusie heeft hij per brief medege-deeld aan de Kamer.

De Eerste Kamer heeft bij de vorige verlengingswet van de Regering de

toezegging bedongen dat deze beide groepen personeel ook bij de verlenging niet onder de werking van deze Wet zouden worden gebracht.

Nu zou men kunnen verwachten, dat dit op dit moment opnieuw het geval zou zijn, nu wij praten over een tweede verlenging. De memorie van toelichting laat het echter open, dat na 1 januari 1982 het personeel van de bedrijfsverenigingen en ziekenfondsen toch onder de werking van dit wetsontwerp gebracht zal worden. Wij hebben daartegen zeer grote bezwaren. Met de heer Van der Doef ben ik het eens, dat wanneer men dit wil doen, hierover een officiële wetswijziging nodig is. Overigens, een dergelijke wetswijziging zou bij ons op verzet stuiten. Het openen van de mogelijkheid om na 1 januari 1982 de beide groepen onder de werking van de wet te brengen wijzen wij af, te meer, daar de argumentatie van de Regering om tot een wijzigde opstelling te komen tekort schiet.

Er wordt verwezen naar afgesloten c.a.o.'s, die na 1 januari 1982 zouden kunnen leiden tot aanzienlijke kostenverhogingen, die door de Regering niet gewenst worden geacht. De heer De Vries heeft er reeds op gewezen, dat voor zover de c.a.o.'s een periode beslaan na 1 januari 1982, de daarin opgenomen verbeteringen zijn geclausuleerd. Aangegeven is, dat die zullen worden doorgevoerd, wanneer de financiële ruimte dit toelaat. Wij vinden het vanzelfsprekend dat van de Regering de spijkerharde en glasheldere toezegging wordt gevraagd, dat er na 1 januari 1982 geen sprake van zal zijn dat het personeel van de bedrijfsverenigingen en de ziekenfondsen onder de werking van de tijdelijke wet worden gebracht, als er althans geen nadere wetgeving tot stand is gekomen.

□

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van der Doef heeft ter zake van wetsontwerp 16 505 terecht gesproken over een ambitieus wetsontwerp. Een dergelijke opmerking hoor ik graag. De heer Van der Doef vroeg, waarom niet simpelweg is gekozen voor verlenging van de wet, die er lag. Ik wijs erop dat er toch wel iets meer aan de hand is. De huidige wet beoogde te verzekeren, dat de Bestekkortingen voor de ambtenaren ook van toepassing zouden zijn op de trendvolgers. De periode van de bestekorting eindigt op 31 december 1981. Het voorliggende wetsontwerp stelt voor de beheersing van de collectieve uitgaven mogelijk te maken voor de rest van 1981, maar ook voor de periode na 31 december 1981.

Met die gedachte ging de heer Van der Doef akkoord. Daarmee wordt de wet echter van toepassing in een geheel nieuwe periode en dus ook in een geheel nieuwe situatie, een situatie waarin geen sprake meer is van de zogenaamde bestekkortingen in de sfeer van de trendvolgers. Het wetsontwerp zou voor de gehele groep van de collectieve sector van toepassing kunnen zijn. De Raad van State heeft ook gezegd, dat de tekst van het wetsontwerp zich hiertegen niet verzet. Ik denk dat er geen verschil van mening is met de betrokken vakverenigingen over het antwoord op de vraag of de c.a.o.'s in kwestie behoren tot de collectieve sector.

Het betreft hier de c.a.o.'s voor bedrijfsverenigingen en ziekenfondsen.

In de Eerste Kamer voelde zich men wat overvallen door de wijziging van de werkingsfeer van de wet, waarmee de Tweede Kamer akkoord gegaan was. Men heeft gezegd, dat men het alleen wilde behandelen indien het wetsontwerp een pure verlenging zou betreffen. Ik ben daar toen mee akkoord gegaan. Dat betekende dat voor het jaar 1981 van mijn kant toegezegd is, dat deze groep van c.a.o.'s slechts beoordeeld zou worden aan de hand van de normen voor het particuliere bedrijfsleven in het algemeen.

Het betreft hier altijd nog ongeveer 10% van het totale aantal trendvolgers.

Zoals de heer Van der Doef terecht heeft opgemerkt, kan de situatie in de eerste helft van 1982 wellicht anders zijn. Men kan nu niet aangegeven, hoe de situatie dan precies zal zijn, of er contractvrijheid zal zijn. Wanneer ik sommige verkiezingsprogramma's lees, bekruipt mij enige twijfel over de ruimte voor onderhandelingen. Het lijkt mij niet verstandig er nu reeds op vooruit te lopen. Er is na 1 januari 1982 een situatie denkbaar, waarin de trendvolgers wel onder een regime van beheerste loonvorming vallen en de niet-trendvolgers niet. Wij kennen de afspraken in de collectieve arbeidsovereenkomsten van de niet-trendvolgende onderdelen in de collectieve sector. Wij weten dat daar nog een zeer redelijke stijging van kosten zal 'lopen'. Er ligt daar inderdaad een beslag op voor zover er ruimte voor is. De wezenlijke vraag ten aanzien van de collectieve sector is, wie uitmaakt waar die ruimte precies ligt. Het is niet geheel onbekend, dat de beoordeling door partijen wel eens anders kan zijn dan die van de zijde van de overheid, die geconfronteerd wordt met de stijging van de premie die daarvan het gevolg is.

Albeda

Wanneer wij accepteren dat wij in de Eerste Kamer die afspraak gemaakt hebben en dat de loonmaatregel op deze sector wordt toegepast overeenkomstig de particuliere sector in 1981, moet men toch toegeven dat er voor de eerste helft van 1982 een probleem ligt.

De onderhandelingsmarge voor de non-profitsector is kleiner voor zover daarvoor op dit moment een specifieke wettelijke regeling geldt. Dat sluit niet uit, dat geen verbetering van arbeidsvoorwaarden tot stand kan komen voor wat bij voorbeeld vuil en onaangenaam werk betreft. Wij moeten dit echter wel bezien in het licht van de financiële mogelijkheden.

Dat geschiedt in overleg met de financierende overheid.

De heer De Korte vraagt zich af, waarom in zo'n kort tijdsbestek gekomen is tot de conclusie dat de behandeling van wetsontwerp nr. 16 505 niet meer lukt, zodat het aan de orde zijnde wetsontwerp moet worden behandeld. De conclusie dat verlenging nodig was, kon pas worden getrokken na ontvangst van het voorlopig verslag van de Kamer eind februari. Daarna hebben wij ten spoedigste een wetsontwerp met betrekking tot verlenging voorgelegd aan de Raad van State.

De heer De Vries heeft gezegd, dat de mogelijkheid dat men overstapt van trendvolgerschap naar c.a.o. reeds aanwezig is en hij heeft gevraagd, of dat leidde tot verstoring van het beleid. Op korte termijn niet, al moesten wij uiteraard in het kader van het beleid inzake de toepassing van de trendkortingen constateren, dat daarmee in strijd gehandeld werd met dit wetje. Dat zal na 1 januari 1981 toch iets moeilijker liggen. Ik vind dat men daarover zou mogen nadenken.

Ten aanzien van de vervoerssector ligt de zaak eigenlijk parallel aan de situatie bij de niet-trendvolgende sectoren binnen de collectieve sector.

De heer De Vries heeft ook gezegd, dat er nu geen tijd is voor een zorgvuldige beoordeling, voor het horen van partijen enzovoort. Hij acht het daarom in afwachting van de behandeling van het wetsontwerp nr. 16 505 niet verstandig om te komen tot de uitbreiding van de doelgroep, die ik heb voorgesteld.

In wezen heeft de heer Nypels, als ik hem goed begrijp, dit betoog nog eens ondersteund in continuïteit met datgene wat in een eerdere fase door zijn fractie naar voren is gebracht.

Ik ben geneigd te zeggen dat de Kamer de argumentatie, zoals die in de

schriftelijke behandeling naar voren is gebracht, onvoldoende heeft gewogen, maar ik begrijp dat de Kamer op dit punt heel duidelijk is en ook heel duidelijk een meerderheidsstandpunt inneemt. Ik heb geen zin wat dat betreft tegen de bierkaai te vechten en ik ben daarom bereid om gedurende de periode, waarin de huidige verlengde wet zal gelden de feitelijke huidige situatie te continueren en geen instellingen aan te wijzen, die nog niet eerder waren aangewezen.

Ik ga er daarbij echter van uit, dat van de kant van de Kamer niet wordt vooruitgelopen op de uitkomst van de discussie over de werkingssfeer in het kader van de behandeling van het wetsontwerp nr. 16 505. Mijn standpunt ten aanzien van de werkingssfeer heb ik meermalen duidelijk aangegeven en beargumenteerd. Mijn toezegging tot beperking van de feitelijke toepassing van de huidige wet berust dan ook op overwegingen van wat mij betreft incidentele aard en sans préjudice.

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor de uiteindelijk uitgesproken bereidheid. Het ging er ons in dit debat om, te bereiken dat er geen wijziging in de feitelijke situatie zou ontstaan. Dat is dan ten lange leste door de Minister toegezegd, zij het dat het mij spijt dat hij dat aanleedt met de mededeling: de Kamer weegt de argumenten niet, maar goed, ik vecht niet tegen de bierkaai.

Ik betreur het tegen deze achtergrond dat de Minister toch niet wat dieper is ingegaan op de argumenten, die er van de zijde van onder meer mijn fractie zijn aangevoerd om te persisteren bij de werkingssfeer van de bestaande wet. Ik aanvaard hetgeen de Raad van State ten principale zegt over de tekst van de tijdelijke voorziening en dat men daarover verklaart, dat deze tekst op zich zelf niet behoeft te worden gewijzigd om tot een materiële uitbreiding van de werkingssfeer te komen.

Ik heb er echter aan toegevoegd dat het aan de Kamer is om te beoordelen of men deze feitelijke uitbreiding aanvaardt. Ik betreur het dat een en ander niet helder door middel van de indiening van een amendement kan plaatsvinden, omdat ik dit veel sprekender vind. Ik vind het vervelend dit soort dingen bij motie te moeten vragen en dat de Regering alleen door de druk van zo'n motie tot wijzigingen bereid is. Ik vind het niet de plezierigste manier van overleg, maar het resultaat telt en dat accepteer ik uiteraard.

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht de beantwoording van de vragen over de echte marge voor de trendvolgers niet geheel bevredigend.

Kan de Minister één voorbeeld geven uit die sector waar sprake is van het met medewerking van de financier invullen van die veronderstelde marge met betrekking tot herstructurering van beloning, betere betaling van vuil werk en dergelijke? Het gaat mij erom, dat zeer algemeen de Kamer het gevoel en de informatie bereikt dat een en ander zeer star functioneert en dat er feitelijk geen marge aanwezig blijkt dan alleen een personeelsstop.

De Minister wekt ten aanzien van de kostenbeheersing de indruk dat er wel degelijk ruimte aanwezig is. Wil de Minister ons één voorbeeld geven ten bewijze van zijn veronderstelling, zodat er wat meer geloof kan ontstaan in de meer algemene beschikbaarheid van die marge?

□

De heer **De Korte** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Het is natuurlijk verstandig van de Minister, dat hij niet vecht tegen de bierkaai. Dat heeft nooit zin. Ik ben het echter met de heer Van der Doef eens, dat het jammer is dat de Minister zich op het standpunt stelt te zwichten voor de druk van de Kamer en niet zo zeer voor de argumenten van de Kamer.

De Minister heeft mij wel duidelijk gemaakt dat Bestek '81 per 31 december 1981 is afgelopen. Er gaat een nieuwe periode in en met name dient de semi-structurele wet 16 505 juist daartoe. Had de Minister het anders geregeld willen hebben, dan had hij ons de memorie van antwoord inzake het stuk nr. 16 505 wat eerder moeten toezenden. Op de vragen daaromtrent waren dan tenminste indicaties gegeven door de Regering wat betreft de richting waarin zij dacht. Dat is niet gebeurd.

Ik heb de Minister verder gewezen op een brief, die hij aan de partijen geschreven heeft inzake de model c.a.o.-bedrijfsverenigingen. De Minister heeft in deze brief heel nadrukkelijk gesteld dat de effectivering van de verbetering in 1982 afhankelijk is van de dan aanwezige financiële mogelijkheden. Dat is aan beide kanten duidelijk gemaakt en daarom lijkt mij, dat dit toch ook nog wel in de argumentatie van de Minister betrokken mag worden. Ik ben blij, dat de Minister in ieder geval zegt dat hij de zaak laat zoals zij is. Dat is hetgeen, waar wij als Kamer op uit zijn.

□

De heer **De Vries** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ook mijn bijdrage aan de tweede termijn is beperkt na de toezegging van de Minister, zij het dat ik het enigszins betreurt dat ook mijn fractie door de Minister gekenmerkt is als een onderdeel van de bierkaai. Dat heeft hij waarschijnlijk niet zo bedoeld, maar dat horen wij graag van hem!

In eerste termijn heb ik nogal wat accent gelegd – de Minister is in zijn reactie toch nog onvoldoende daarop ingegaan – op de vraag die de heer Van der Doef reeds gesteld heeft: Hoe zit het met de onderhandelingsruimte, die er straks overblijft nadat het wetsontwerp 16 505 is behandeld?

In mijn eerste termijn heb ik gezegd, dat wij een duidelijke samenhang zien tussen de uitbreiding van de werkingssfeer van deze wet en de vraag naar de positie van de contractpartijen. Is er nog onderhandelingsruimte voor die partijen bij het afsluiten van een c.a.o. wanneer het gaat om harmonisatie, om maatregelen met betrekking tot bepaalde inkomensgroepen of wanneer er sprake is van achterstanden enz.? Wij vinden dat die samenhang niet uit het oog mag worden verloren als het gaat om sectoren waar deze problemen duidelijk spelen. De Minister vond, dat wij wellicht onvoldoende hebben geluisterd naar de argumentatie van de Regering, maar ik heb het gevoel dat het tegenovergestelde wellicht ook enigszins het geval is.

□

De heer **Nypels** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek graag mijn waardering uit voor de toezegging van de Minister om bij de toepassing van deze wet de groep werknemers waar het nu feitelijk om gaat niet uit te breiden.

□

Minister **Albeda**: Mijnheer de Voorzitter! De Kamer betreft het kennelijk dat ik niet met veel vreugde haar argumentatie heb omhelsd, maar dat ik blijf vasthouden aan mijn eigen argumenten. Dat laatste is inderdaad het geval. Ik heb het gevoel dat het voorstel van de Regering wijs is. Wellicht zou kunnen blijken dat het in 1982 problemen geeft, maar daar staat tegenover dat wetsontwerp 16 505 waarschijnlijk per 1 januari 1982 in werking kan treden. De memorie van antwoord bij dit wetsontwerp zal nog voor het verkiezingsreces, in mei, aan de Kamer worden toegezonden.

De heer **De Korte** (VVD): Zo vroeg?

Minister Albeda (Sociale Zaken)

Minister **Albeda**: De Kamer is uiterst fundamenteel te werk gegaan en dat vraagt om een fundamenteel antwoord. Bovendien mag men de omvang van de werkzaamheden van de betrokken afdeling op mijn departement niet onderschatten.

De heer Van der Doef vroeg om een voorbeeld van een c.a.o., die is ingevuld volgens de normen van vuil en zwaar werk. Ik wijs hem op een drietal c.a.o.'s met daarin juist op dit punt regelingen, die een beroep doen op financiële ruimte: de c.a.o. kruiswerk, de c.a.o. ambulante geestelijke gezondheidszorg en de c.a.o. voor het streekvervoer. Deze drie c.a.o.'s zijn op 1 januari 1980 in werking getreden.

Ik verzeker de heer De Vries dat ik zijn fractie niet beschouw als onderdeel van de bierkaai. Ik heb ook niet gezegd dat ik de Kamer vergeleek met een bierkaai. 'Vechten tegen de bierkaai' wil niet zeggen dat degene met wie je in discussie bent de term 'bierkaai' moet worden opgedrukt. Ik weet eigenlijk niet eens precies wat een bierkaai is. Ik weet echter wel dat het slechts wil zeggen dat het soms verstandig is je neer te leggen bij het onvermijdelijke, ook al heb je het gevoel dat het jammer is dat het onvermijdelijk blijft.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de heer Van der Doef, die het heeft gevraagd.

□

De heer **Van der Doef** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik deel mee dat ik de mede namens collega Nypels ingediende motie intrek.

De **Voorzitter**: Aangezien de motie Van der Doef en Nypels over de werkingssfeer van de Tijdelijke Wet Arbeidsvoorwaarden collectieve sector (16 678, nr. 6) is ingetrokken, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Het wetsontwerp wordt, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de **brief van de Minister en de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening met betrekking tot het systeem van garantiehuren (16 410, nr. 18)**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Duinker** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! 'De voortgang van de stadsvernieuwing heeft bij het besluit van de Regering overwegend een rol gespeeld.' Dat was de laatste zin uit de brief van 6 maart. Dat geldt ook voor de bijdrage die wij tot nu toe aan de discussie hebben geleverd. Naar ik aanneem, geldt het tevens voor de houding die het CDA tot nu toe heeft ingenomen.

Duinker

De Kamer heeft echter wel de zwaarste middelen moeten gebruiken om althans een deel van de door haar uitgesproken wensen door de Regering gehonoreerd te krijgen. Wat heeft dat nu opgeleverd? Zoals ik het zie, twee belangrijke feiten. Ten eerste erkent de Regering nu dat, wat de Kamer uitsprak, in het belang is van de voortgang van de stadsvernieuwing. Zij trekt daaruit de wat late conclusie dat de vergelijkingshuren in de vier grote steden vooralsnog gehandhaafd blijven. Dat is dan het tweede feit. Dit laatste is in het belang van de stadsvernieuwing, omdat een deel van de CDA-fractie dat twee weken geleden óók vond, althans vóór de motie stemde, althans niet wist waar het over ging, althans zat te slapen. Ware dat niet het geval geweest, dan waren de vergelijkingshuren afgeschaft, waarschijnlijk óók in het belang van de voortgang van de stadsvernieuwing?

Met het prestige van Regering en CDA-fractie als leidraad, krijgt ieder nu een beetje zijn zin, behalve de steden die tot nu toe met garantiehuren konden werken. Zij moeten opdraaien voor het regeringsprestige, óók in het belang van de stadsvernieuwing? Natuurlijk niet!

De heer Dijkman heeft, naar ik aanneem, indertijd niet voor niets ook de garantiehuren in zijn motie opgenomen. In het debat van 3 maart noemde hij de criteria van zijn motie. Een daarvan was: 'Voor een goed verloop van het stadsvernieuwingproces is het noodzakelijk om aan betrokkenen in een vroeg stadium zekerheid te verschaffen.' De heer Dijkman heeft gelijk. Dat criterium geldt nu nog onverkort. Nu beweert de Staatssecretaris – naar ik aanneem ook de Minister – bij herhaling dat er nauwelijks verschil is tussen het oude en het nieuwe systeem. Het nieuwe systeem zou zelfs voordeliger voor de huurders kunnen zijn! Stel nu dat dat het geval is, waarom neemt de Staatssecretaris dan dat risico? Acht hij het uitgesloten dat de zekerheid vooraf een betere gespreksbasis is dan de onzekerheid die hij biedt? Moet de voortgang van de stadsvernieuwing in gevaar worden gebracht ter wille van een systeem?!

Of het waar is dat het verschil tussen geraamde en feitelijke stichtingskosten steeds kleiner wordt, kan door de Kamer moeilijk worden gecontroleerd. Wel weten wij dat alle aanslagen op huursystemen waarin de mensen tot nu toe enig vertrouwen hadden – ik noem bij voorbeeld het afschaffen van de 'goed en goedkoop-regeling', het

invoeren van de 2,5%-regeling, en de versnelde huurharmonisatie die ook geldt voor gemaakte afspraken in stadsvernieuwinggebieden – de voortgang van de stadsvernieuwing niet zullen bevorderen. Of het verschil tussen geraamde en feitelijke kosten werkelijk zoveel kleiner wordt, valt trouwens te betwijfelen. Bij de schriftelijke voorbereiding voor het debat over het huur- en subsidiebeleid deelde de Staatssecretaris nog mede dat het verschil bij oplevering, twee jaar na gunning, 10% was, terwijl het een jaar later al 14% is. Laten wij de Staatssecretaris nu eens het voordeel van de twijfel geven.

Wij achten het in dat geval mogelijk dat zijn systeem inderdaad op termijn tot redelijke uitkomsten leidt. In dat geval moet het systeem ook een eerlijke kans krijgen. Daarvoor is het niet relevant of de leden van deze Kamer daar geloof aan hechten, maar wel of de mensen in de buurten dat vertrouwen kunnen opbrengen. Zij zullen hieraan moeten wennen. Bovendien, het is nog lang niet zeker of de Staatssecretaris gelijk heeft. Daarom stellen wij voor de garantiehuren voorlopig naast de 0,75% aftrek te laten voortbestaan en de gemeenten de vrije keus te geven. Ik weet hoezeer decentralisatie van besluitvorming de Minister na aan het hart ligt. Over bijvoorbeeld een jaar kan worden nagegaan welke effecten dat heeft gehad. De Staatssecretaris krijgt zodoende een faire kans en de bewoners worden niet in hun vertrouwen beschaamd.

Mijnheer de Voorzitter! Gelet op de termijn waarin wij over dit onderwerp praten, lijkt mij indiening van een motie over dat onderwerp in de eerste termijn niet onredelijk. Ik zal hierbij meteen de betekenis van de motie uitleggen: deze heeft niets met afkeuring te maken. Dit is een constructieve motie.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Duinker wordt de volgende motie voorgesteld.

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de voortgang van de stadsvernieuwing van groot belang is voor het volkshuisvestingsbeleid;

overwegende, dat onvoldoende inzicht bestaat in de gevolgen voor het stadsvernieuwingproces van het afschaffen van het systeem van garantiehuren;

verzoekt de Regering, in 1981 het garantiehurenstelsel naast het systeem

van 0,75% aftrek van het vraaghuurpercentage te laten bestaan, naar vrije keus van de betrokken gemeenten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 21 (16 410).

□

De heer **Dijkman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Tijdens de UCV over de Nota Huur- en Subsidiebeleid in oktober 1980 heeft de CDA-fractie een motie ingediend met betrekking tot de afschaffing van de garantie- en vergelijkingshuren. In die motie werd uitgesproken, dat thans niet tot een dergelijke afschaffing zou moeten worden overgegaan, nu de consequenties daarvan voor het toch al moeizaam op gang komend stadsvernieuwingproces onvoldoende inzichtelijk waren gemaakt. Onze fractie heeft tijdens deze uitgebreide commissievergadering evenwel duidelijk tot uitdrukking gebracht, dat naar haar oordeel afschaffing van dit afwijkend huurvaststellingssysteem geenszins onbespreekbaar zou zijn. Evenwel achtte zij om genoemde redenen afschaffing thans niet juist.

Zoals bekend werd de motie met ruime meerderheid door de Kamer aangenomen. Bij brief van 24 februari jl. zette de Staatssecretaris uiteen op welke wijze hij voornemens was uitvoering aan de motie-Dijkman te geven. Kern van zijn voorstel was, dat het systeem van garantiehuren zou worden vervangen door de zogenaamde 0,75% aftrek op de huurtabel, terwijl voor het systeem van vergelijkingshuren een aftrek van 1,3% in de plaats zou komen. Aan de hand van de uitgebreide cijfervoorbeelden heeft de Staatssecretaris getracht aan te tonen, dat het eindresultaat van de aanvangshuren voor vervangende nieuwbouw in stadsvernieuwingbuurten per saldo niet ongunstiger zou uitkomen in het nieuwe systeem. Het zijn vooral deze cijfervoorbeelden waarover mijn fractie kritische vragen aan de Staatssecretaris heeft gesteld.

Ik ben daarbij uitgebreid ingegaan op cijfervoorbeelden die ons vanuit de grote steden zijn aangereikt, waaruit bleek dat niettemin huurverschillen tussen f 30 en f 150 zouden kunnen ontstaan. Het is vooral op het punt van de vergelijkingshuren en de voorgestelde vervangingsregeling van 1,3% aftrek geweest, dat onduidelijkheid is blijven bestaan over de gevolgen voor het stadsvernieuwingproces, een proces dat zijn scherpste kanten kent

Dijkman

in de met relatief veel oud woningen bebouwde buurten in de grote steden van ons land. Op het verdere verloop van het debat en de stemmingen, die daarop volgden wil ik nu niet meer ingaan; dit is reeds voldoende geschied. In elk geval heeft het onlangs gevoerde debat geresulteerd in een nieuwe brief van de Staatssecretaris waarin hij mededeelt het systeem van vergelijkingshuren voor de vier grote gemeenten voor het jaar 1981 te handhaven.

Wij zijn hem hiervoor erkentelijk, te meer daar de achtergrond van het als nog handhaven van de vergelijkingshuren volgens de brief is gelegen in overwegingen betreffende voortgang van de stadsvernieuwing. Daar zijn wij blij mee, juist omdat deze overweging steeds in het door mijn fractie gevoerde beleid de hoofdoverweging is geweest.

Zoals ik reeds opmerkte heeft in het debat, dat wij onlangs in deze Kamer hielden hoofdzakelijk de afschaffing van het systeem van vergelijkingshuren centraal gestaan, vooral omdat juist op dit punt van diverse zijde werd betwifteld of de cijfervoorbeelden van de Staatssecretaris voldoende nauwkeurig waren.

Op het onderdeel van de garantiehuren is deze discussie niet meer gevoerd. De CDA-fractie heeft steeds onderschreven dat gekomen moet worden tot een beperking van de stichtingskosten ook in de stadsvernieuwinggebieden, evenwel niet tot elke prijs. Daarom stemt zij thans in met jongste voorstellen van de Staatssecretaris, zij het, dat zij de Staatssecretaris wil vragen het vervangende systeem voor garantiehuren nauwlettend te volgen op zijn effecten voor het stadsvernieuwingproces en zodra gegevens bekend zijn, bij voorkeur reeds dit jaar, de Kamer verslag daarvan te doen uitbrengen.

De heer Duinker (PvdA): Waarom heeft de heer Dijkman eigenlijk het systeem van garantiehuren indertijd in zijn motie opgenomen?

De heer Dijkman (CDA): Wij hebben in deze Kamer steeds gesproken over het gehele systeem van garantie- en vergelijkingshuren. Wij spraken over de problematiek van de stadsvernieuwing in grote steden en elders. Wij hebben dat als een totaalpakket gezien. Wij hebben over deze totale problematiek nu bijna een half jaar met de Regering gediscussieerd. Het eindresultaat is dat de Regering op een belangrijk onderdeel tegemoet komt aan de wensen

van de CDA-fractie. Wij trekken een streep. Wij zijn erkentelijk voor wat de Regering heeft gedaan. Wij hebben niet het volle pond gekregen. Dat mag de heer Duinker uit het vuur slepen.

De heer Duinker (PvdA): U levert dus de 34 steden in.

□

De heer Lauxtermann (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De Staatssecretaris heeft in zijn tweede termijn op 3 maart nog eens een toelichting gegeven op de koerswijziging, die hij heeft aangekondigd in het stuk nr. 14. Hij zei – en ik citeer –: 'Ik herhaal dat deze is bedoeld' (de koerswijziging) 'om een uitdrukkelijke koppeling te leggen, zoals in de normale gesubsidieerde nieuwbouw ook het geval is. Ik denk ook aan het beginsel van rechtsgelijkheid. De koppeling die ook het geval is tussen de hoogte van de vraaghuur van woningwetwoningen in bestemmingsplannen en de hoogte van stichtingskosten. Dit is een koppeling. Iedereen wil dat.'. Of iedereen dat wil, is nog de vraag.

De VVD-fractie wil de koppeling in ieder geval wel. Dat heb ik op 3 maart laten weten, en toen niet alleen. Op 3 maart heb ik de Staatssecretaris al gevraagd, waarop hij het voorgenomen verschil in aftrekpercentages voor enerzijds de vier grote steden en anderzijds voor 34 andere gemeenten heeft gebaseerd. Het verschil wordt nu nog pregnanter.

Wij zien geen reden om verschillende systemen naast elkaar te hanteren en nog minder voor ongemotiveerde verschillen in huurprijzen. De Staatssecretaris vindt – ik denk dat ik nu moet zeggen 'vond' – dat ook. Hij dacht op 3 maart immers aan het beginsel van rechtsgelijkheid. Ik wacht met belangstelling af, hoe de 34 0,75%-gemeenten denken over het beginsel van de rechtsgelijkheid.

De bewindslieden motiveren hun nieuwste koerswijziging met de mededeling, dat de voortgang van de stadsvernieuwing bij dit besluit een overwegende rol heeft gespeeld. Heeft die voortgang dan geen rol gespeeld bij de koerswijziging in de eerste brief?

De Staatssecretaris heeft bij de behandeling van de begroting voor 1981 en op 3 maart jongstleden gesproken over de effecten die de voorgestelde aftrekregelingen zullen hebben voor de huurprijzen, namelijk geen of voor de huurders gunstige effecten. Hij heeft ook gesproken over de noodzakelijke prikkel om de stichtingskosten te beheersen. Hij zag geen belemmeringen voor de voortgang van de stad-

vernieuwing, althans hij heeft daarover niet gerept. Ik ben er benieuwd naar hoe de 34 0,75%-gemeenten zullen denken over de voortgang van de stadsvernieuwing in hun gemeenten en over de hoogte van de huren.

De heer Dijkman heeft zojuist om een evaluatie gevraagd. Ik herinner eraan dat door ons op 3 maart al om die evaluatie is gevraagd. Die is toen toegezegd. Ik denk dat die toezegging straks wordt herhaald.

Ik concludeer, dat de fractie van de VVD de brief van de bewindslieden voor kennisgeving aanneemt.

De heer Nypels (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Er dreigt een herhaling van zetten. Het heeft daar alle schijn van. Wij worden daarvan ook bijzonder moedeloos. Is het nodig om opnieuw onze standpunten naar voren te brengen, die iedereen al kent?

De kern van het geheel is, dat een poging wordt gedaan om een nieuw systeem voor het vaststellen van huurprijzen in stadsvernieuwinggebieden te introduceren. Niet alleen volgens onze mening bestaat er op dit moment nog onvoldoende inzicht in de gevolgen. Juist de betrokkenen in de stadsvernieuwinggebieden hebben ernstige aarzelingen ten aanzien van de wenselijkheid van invoering daarvan. Onze twijfel op dit punt werd versterkt door een brief die wij onlangs ontvingen van een eerbiedwaardig instituut. Dat instituut moet ongetwijfeld groot gezag hebben bij met name beide bewindslieden die op het ogenblik achter de regeringstafel zitten.

Ik doel op het Nederlands christelijk instituut voor de volkshuisvesting, waarin de katholieke en protestant-christelijke woningbouwverenigingen broederlijk samenwerken. Zij roepen ook de Kamer om een voet bij stuk te houden en om een afwijzend oordeel over de wijziging van het systeem van garantiehuren te handhaven.

Ik ben overigens verrast door het voorstel van collega Duinker. Het spreekt mij gigantisch aan: laten wij gewoon trachten, de strijdbijl te begraven door in de praktijk de proef op de som te nemen en de mensen de keuze te laten uit de twee systemen. Men kan op die manier bewijzen wie er gelijk heeft. In het begin van het volgende kalenderjaar kunnen wij dan waarschijnlijk op goede gronden, gebaseerd op de praktijk, een definitief besluit nemen.

□

Minister Beelaerts van Blokland: Mijnheer de Voorzitter! Met name de geachte afgevaardigde de heer Duinker

Beelaerts van Blokland

heeft gesproken over de voortgang van de stadsvernieuwing. De heer Duinker heeft met blijdschap onderstreept dat die voortgang ook belangrijk wordt geacht door de Regering. Als ik hem goed beluisterd heb, heeft hij ook gezegd: alleen een wat late conclusie. Niet alleen bij de behandeling van de begroting, maar ook reeds daarvoor is op het belang van de voortgang van de stadsvernieuwing gewezen. Dit is ook heel duidelijk neergelegd in de brief van 24 februari, die ook door de geachte afgevaardigde de heer Dijkman is genoemd.

Over de voortgang in het algemeen kan ik nog opmerken, dat de vergelijking met het verleden, ondanks maatregelen die blijkbaar het tegendeel zullen veroorzaken, niet slecht zal uitvallen. Daaruit zal ook blijken, dat in de binnensteden meer wordt gebouwd en verricht dan in het verleden het geval is geweest.

De heer Lauxtermann vroeg hoe het met de garantiehuren en de vergelijkingshuren zit ten opzichte van de voortgang. Waarom is de voortgang van de stadsvernieuwing wél belangrijk bij de vergelijkingshuren en waar-

om speelt dat blijkbaar minder een rol bij de garantiehuren, zo vroeg hij. Ik wijs erop dat de gemeentebesturen altijd de tijd hebben gehad, aan een nieuwe systematiek te kunnen wennen. Dat kwam niet alleen door de budgetafspraken. Er wordt de bewindslieden van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening wel eens verweeten dat er te snel een *ad hoc* beleid ontstaat, maar er is vanaf het begin – vanaf 1976 – gesteld dat de garantiehuren op 1 januari 1981 zouden aflopen.

Bij ons heeft ook een ander punt ten aanzien van de voortgang van de stadsvernieuwing zwaar gewogen. De zaak van de vergelijkingshuren speelt vooral een rol binnen de vier grote gemeenten. Daar verloopt de communicatie tussen burgers en gemeentebestuur niet al te eenvoudig. In die situatie kan het een reden zijn, een beleid ten aanzien van de huursystematiek nog een jaar te houden zoals het was, ten einde op een gegeven moment geen extra onrust te scheppen. Ik ben het namelijk geheel eens met de geachte afgevaardigden Duinker en Dijkman dat de stadsvernieuwing ook als proces erg belangrijk is.

De geachte afgevaardigde de heer Duinker had ook een vraag over de systematiek. Hij zei dat er nauwelijks verschil is tussen het oude en het nieuwe systeem en dat wij maar bij het oude moesten blijven – een goed conservatief geluid – omdat wij geen risico moeten nemen. Aan de andere kant – de heer Duinker wees daarbij op de zekerheid vooraf en de zekerheid nu – moet geconstateerd worden dat juist bij de garantiehuren en in het licht van het systeem dat wij voor ogen hebben met betrekking tot de budgetafspraken, de zekerheid wel degelijk is te bieden. Het gaat immers om de vier grote gemeenten.

De heer **Duinker** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft het over de vier grote gemeenten, maar ik had het over 34 kleinere gemeenten.

Minister **Beelaerts van Blokland**: De 33 kleinere gemeenten.

De heer **Duinker** (PvdA): Daarbij gaat het om het risico en om het feit dat de Staatssecretaris – dus niet ik – bij herhaling heeft beweerd dat het niets uit zou maken. De Staatssecretaris zei zelfs dat het in zijn nieuwe systeem wat gunstiger zou uitpakken. Dat had

Minister Beelaerts van Blokland (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening) wordt door de heer Duinker (PvdA) geïnterrumped.

Beelaerts van Blokland

niets te maken met de vier grote steden, maar het had wel alles te maken met de garantiehuren in de 33 kleine gemeenten. Daarop heb ik graag een antwoord.

Minister Beelaerts van Blokland: Dat antwoord krijgt de heer Duinker zeker.

De zekerheid was belangrijk, omdat juist bij de vier grote gemeenten de stadsvernieuwing wat sterker knelt dan elders.

De heer Dijkman vroeg, het vervangend systeem nauwlettend te volgen. Ik herinner mij dat de heer Lauxtermann in een eerdere termijn ook een vraag in die richting heeft gesteld. Ik zeg graag toe dat wij dit zullen doen. Wij zijn voornemens hieraan aandacht te besteden in de memorie van toelichting bij de begroting, indien dit enigszins mogelijk is.

Aangezien ik het volledig eens ben met de opmerking van de heer Nypels dat nogal eens over deze zaak is gesproken, herhaal ik dat de kern van de zaak goed is. Hier is namelijk bedoeld, een uitdrukkelijke koppeling te leggen – zoals ook bij de normale gesubsidieerde nieuwbouw het geval is tussen de hoogte van de vraaghuren van bijvoorbeeld woningwetwoningen in bestemmingsplannen en de hoogte van de stichtingskosten – tussen deze huren bij de stadsvernieuwing. Dat is mede een goede zaak, omdat decentralisatie natuurlijk niet kan betekenen dat men bestuurt zonder verantwoordelijkheid.

De heer Duinker (PvdA): De Minister heeft zojuist toegezegd dat ik nog antwoord zou krijgen op mijn vraag. Dat antwoord heb ik echter niet gehad.

Minister Beelaerts van Blokland: Dat gebeurt. De Regering is nog bezig met het antwoord. Het lijkt mij het handigste, dat het antwoord wordt betrokken bij de bespreking van de motie.

De heer Duinker (PvdA): De verwarring in de taakverdeling wordt steeds groter.

Minister Beelaerts van Blokland: Dat geldt slechts voor leken!

□

Staatssecretaris Brokx: Mijnheer de Voorzitter! Eens te meer blijkt dat de heer Nypels terecht heeft gesproken van herhalingsoefeningen. Op zich zelf kunnen die wel eens nuttig zijn, al is het maar voor het scheppen van nog meer duidelijkheid dan er tot op dit moment al was. Ik kom hierop nog terug.

Staatssecretaris Brokx (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening)

Als eerste punt behandel ik het verschil in systeem. De heer Duinker zei dat, als het allemaal niet uitmaakt, de gemeenten het voordeel van de twijfel moet worden gegeven.

De heer Duinker (PvdA): Deze woorden gebruikte ik voor de Staatssecretaris.

Staatssecretaris Brokx: Inderdaad; de gemeenten moest de keuze worden gegeven en de Staatssecretaris het voordeel van de twijfel. Ik probeer altijd, eerst andere, in dit geval de gemeenten, iets te geven en hierna mij zelf iets toe te kennen. Hieruit komt mijn vergissing voort.

Ik verwijs naar hetgeen ik in het verleden hierover heb gezegd; de heer Lauxtermann sprak al hierover. Bij de begrotingsbehandeling had hij al om inzicht gevraagd; ik heb dit toen gegeven. Dit is verijd in het debat dat enkele maanden geleden is gevoerd.

Het grote voordeel van het door ons voorgestelde systeem is een verijning, een species van het genus garantiehuren: een relatie tussen de hoogte van de stichtingskosten en de hoogte van de huren. Er is geen rechtstreekse relatie, zoals in normale nieuwbouwprogramma's, omdat het beleid voor vervangende nieuwbouw in stadsvernieuwingsgebieden steeds erop is gericht, zoveel mogelijk voor de buurt te bouwen en dus aansluiting te vinden bij een huurniveau dat men er gewend was en kon en wilde betalen.

Het systeem van de aftrek van 0,75% bestaat al sinds 1 januari 1979 naast het systeem van de garantiehuren bij wijze van proef. Met verfijning van de ontwikkeling van de kosten en van de aanwijzing van excessieve bouwkosten die buiten de beschouwing bij de toepassing van de vraaghurentabel worden gelaten, biedt het systeem het voordeel van lagere huren dan in het systeem van de garantiehuren. Ik ken niemand die hiervan geen voorstander is. Ik blijf daarom voorstander van ons systeem. Het geeft ook een prikkel tot beheersing van de stichtingskosten en leidt derhalve tot lagere huren.

Ik weet niet waar het laten van een keuze op uitkomt; het is niet nader uitgewerkt. In het geval dat men onder de garantiehuren uitkomt, kan men het systeem met de aftrek van 0,75% kiezen. In het andere geval betekent de keuze van de gemeente dat de objectsubsidies van het departement hoger moeten zijn. Hiervan ben ik geen voorstander.

Daar komt nog wat bij. De heren Nypels en Lauxtermann hebben gesproken over de reden waarom de vier grote steden een ander regime moeten hebben. Allereerst wil ik dit zeggen: voor de Regering is elk instituut dat zich bezighoudt met de volkshuisvesting, dus ook het NCIV, achtenswaardig. Evenzeer achtenswaardig zijn echter andere instituten die zich daarmee bezighouden. In dit verband is het laatste nummer van de Woningraad,

Brokx

het orgaan van de Nationale Woningraad, interessant.

Ons heeft nog nimmer een brief bereikt waaruit is gebleken dat de vier grote steden in de tijd dat het systeem van vergelijkingshuren bestaat in een wat gunstiger positie zouden verkeren dan de 33 andere gemeenten, die onder het systeem van de garantiehuren vallen. Ik wil dit even opmerken, omdat die brief van het NCIV in dit debat zo'n gewicht krijgt.

Veel belangrijker is echter dat de problemen bij de stadsvernieuwing in die vier grote steden naar omvang en zwaarte, zowel in kwantitatieve als kwalitatieve zin, van zodanige aard zijn dat een specifiek op die steden toegesneden beleid alleszins verantwoord is. Dat is ook de reden dat op basis van de voorgestelde systematiek van 24 februari voor die steden een aftrek van 1,3% werd voorgesteld om op die manier tot een zelfde huurniveau te komen als bij vergelijkingshuren gold.

Ik wil nog even wat anders recht zetten. De heer Duinker verweet bij interruptie de heer Dijkman dat hij de 33 andere gemeenten in de steek zou laten. Ik heb er behoefte aan de heer Dijkman – voorzover hij er nog behoefte aan heeft – te verzekeren dat hij zich absoluut niet in de steek gelaten behoefte te voelen. Van de 33 overige gemeenten heeft een achttal nimmer een beroep op de garantieregeling, die toch al vanaf eind 1976 tot 1 januari 1981 voor die gemeenten gold, gedaan. In een aantal andere gevallen werd ook geen beroep gedaan in die zin dat al in een zeer vroegtijdig stadium op basis van een schetsplan, want zo zijn de garantiehuren ontstaan, de zekerheid van de huur werd gegeven. Dit gebeurde vaak pas aan het einde van de rit wanneer de gunning voorlag.

Kennelijk hebben de debatten die in het verleden over deze zaak zijn gehouden – ik aarzel niet dit te zeggen – op zich meegeholpen om duidelijkheid in de politiek te verkrijgen. Er is al jarenlang over gesproken. Het heeft er in ieder geval toe bijgedragen dat de heer Duinker nu ook precies de kwaliteit van de motie, het openlaten van een keuze, heeft aangegeven. Om de door mij vermelde redenen ben ik daar geen voorstander van. Derhalve heb ik aan die motie geen behoefte en ontraad ik deze te aanvaarden.

De heer **Duinker** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik neem aan dat, gehoord de reactie van de Staatssecretaris indertijd op de vorige motie, ook hij het

op prijs stelt dat ik de CDA-fractie al vast waarschuw voor de kwaliteit.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreek-tijd in tweede termijn te bepalen op twee minuten per fractie.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Duinker** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft mij zo-even tot de leken van deze Kamer gerekend. Hij sprak zelf over vergelijkingshuren, maar bedoelde garantiehuren, en omgekeerd. Dat lijkt wat op een boemerang, dat het doel niet heeft getroffen.

De Staatssecretaris blijft volhouden dat als het niets uitmaakt, hij dan gelijk heeft. Hij voert daarbij aan dat acht gemeenten nog niet eens gebruik hebben gemaakt van de regeling. Dat is correct. Van de overige gemeenten zijn er nog vele, die nog maar zeer sporadisch gebruik hebben gemaakt van de regeling. Ik ken die feiten.

Staatssecretaris **Brokx**: Kennelijk niet toen u de heer Dijkman dat verwijt maakte.

De heer **Duinker** (PvdA): Ik heb gesteld dat de heer Dijkman in het debat over het huur- en subsidiebeleid een betoog heeft gehouden, waarbij hij het handhaven van beide systemen verdedigde. Hij diende daarover een motie in. Ik heb hem nu verweten, dat hij thans op zijn schreden terugkeert, zon-

der daarvoor voldoende argumenten te hebben. Ik houd dit staan.

Mijnheer de Voorzitter! De bewoners hebben er behoefte aan – en daar gaat het om – vooraf zekerheid te hebben. Een betere informatie over de stichtingskosten is in het belang van beheersing van die stichtingskosten. Langzamerhand is het systeem van de garantiehuren minder noodzakelijk. Ik ben dat eens met de Staatssecretaris. De mensen in die buurten zijn echter nog lang niet zover. In Zaanstad zijn zij nog lang niet zover. Mijn opvatting is, dat de mensen een jaar moeten kunnen kiezen. Daarna kan worden uitgemeakt wat er moet gebeuren. Daarmee komen wij toch tegemoet aan hetgeen de heren Lauxtermann en Dijkman zo graag willen, namelijk een evaluatie.

□

Staatssecretaris **Brokx**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb niets toe te voegen aan mijn argumentatie zo langzamerhand al in tien termijnen naar voren gebracht. Ik blijf bij mijn opvatting. Twee jaar lang hebben beide systemen – aftrek van 0,75% en garantiehuren – naast elkaar gewerkt.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemming over de motie de volgende week te houden.

Daartoe wordt besloten.

Onderonsje tussen Minister Beelaerts van Blokland (links op de foto) met de kamerleden Lauxtermann (VVD) en Dijkman (CDA)

Aan de orde is de behandeling van het verslag van een mondeling overleg over clusterwoningen (zelfstandig wonen van lichamelijke gehandicapten) (16 672).

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Borgman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Naar het oordeel van mijn fractie is dit debat naar aanleiding van het verslag van het mondeling overleg van 24 februari jl. nodig, omdat bedoeld mondeling overleg toch niet de duidelijkheid omtrent de marsroute met betrekking tot de verdere ontwikkelingen van het zogenaamde 'clusterwonen' heeft gebracht, die wij hadden verwacht en waarop wij hadden gehoopt.

Integendeel, er is nogal wat verwarring ontstaan, in de eerste plaats bij de gegadigden voor – mag ik zeggen – dit 'gewone' wonen; mensen dus die zich ten nauwste bij de ontwikkelingen betrokken weten, omdat zij er hun hoop op hebben gevestigd, maar ook verwarring bij de bestuurders van de stichting Focus, en zeker ook bij een groot aantal gemeentebesturen, die – in welke fase dan ook – doende zijn in hun gemeente een project te realiseren. Het gaat dan om de vraag in welke mate de Regering ruimte wil scheppen om het Focus-wonen mogelijk te maken.

Ik meen dat op het punt van de grondgedachten van het gehandicaptenbeleid, namelijk integratie en optimale zelfstandigheid, tussen Regering en Kamer consensus bestaat. Evenzeer geldt dit, als het gaat om de buitengewoon belangrijke plaats, die het wonen daarbij inneemt. Het wonen is voor iedereen een elementaire levensbehoefte, en als zodanig eigenlijk al een doel op zichzelf, waarbij voor een gehandicapte het wonen daarnaast een belangrijk middel kan zijn om tot optimale ontplooiing te komen.

Een niet op zijn of haar persoonlijke mogelijkheden en moeilijkheden toegesneden huisvestigingssituatie betekent immers een extra hindernis op de weg naar een optimale ontplooiingsmogelijkheid.

Het behouden c.q. het verkrijgen van de gelegenheid zelfstandig te wonen, zal de integratie in en de acceptatie door de samenleving van de gehandicapte sterk bevorderen.

Ons hele beleid, dus zeker ook een wezenlijk onderdeel als het huisvestingsbeleid, zal erop gericht dienen te

De heer Borgman (CDA)

zijn, de gehandicapten in staat te stellen daadwerkelijk als volstrekt gelijkwaardigen hun plaats in de maatschappij in te nemen en met alle anderen in de samenleving hun uniek mens zijn te beleven.

Vanuit deze optiek, ja, ik mag wel zeggen, overtuiging, hebben wij destijds als mede-indiener opgetreden van motie 14 406, nr. 44, die beoogde en beoogt het zelfstandig wonen, het zogenaamde Focus-wonen, of zo men wil, het clusterwonen, mogelijk te maken. De gedachte, het principe, is door de Regering overgenomen, ja, sterker nog, wordt door de bewindslieden beleiden; mede ook gelet op de desbetreffende brief van de Regering dd. 18 februari jl., kan worden gesteld, dat eerder genoemde motie naar de geest wordt uitgevoerd.

Echter met de praktische uitvoering, zoals de Regering die zich voorneemt – ik verwijs weer naar de regeringsbrief dd. 18 februari – hebben wij grote problemen, nl. daar waar de Regering spreekt van slechts 5 projecten, gekoppeld aan een experimenteerperiode van 2 jaar. Ik verwees naar de brief, voorzitter; zou ik naar het verslag verwijzen, dan kan ik wijzen op verklaringen van de Staatssecretarissen van Sociale Zaken en van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, die in feite afstand nemen van de in de brief opgenomen beperkingen waarvan ik zo even sprak.

Immers, Staatssecretaris Brokx verklaart ondubbelzinnig, dat het geenszins in de bedoeling van de Regering

ligt om andere, dan die 5 projecten, die in procedure zijn, af te remmen of te doen stoppen en met betrekking tot het experimentele karakter zegt de Staatssecretaris, dat dit moet worden verstaan als het belang van een voortdurend bezien, welke onvolkomenheden aan het beleid kleven en welke wensen er leven tot verbetering van het beleid. Staatssecretaris De Graaf sprak in dezelfde geest.

Voorzitter, onze fractie wenst één en ander van harte te onderschrijven. De kern en de kracht van het clusterwonen ligt in de zelfstandigheid, hetgeen in deze nota bene te bereiken valt door aan te sluiten op en gebruik te maken van bestaande mogelijkheden, die er voor iedereen zijn. De hulpverlening is er op afroep; het moment, waarop men hulp inroept en de coördinatie daarvan komen voor verantwoordelijkheid van betrokkene zelf. Dat is de zelfstandigheid, ja, de emancipatie, die wij voorstaan. Bij de institutie van het NOG zei de Regering onlangs nog dat zij dit beleid wenst te voeren. Geen institutionalisering door er een heel web van zorgverlening omheen te weven, en daar weer coördinatoren achter te zetten. En experimenteren? Is 20 jaar toepassing in Zweden niet voldoende? Beleid dient permanent te worden getoetst en bijgesteld – Staatssecretaris Brokx wees daar terecht op – maar dat vereist in dit geval geen experimenteerperiode. Het gaat immers om het toepassen van bestaande en voor ieder geldende maatregelen. Financiële implicaties? Uiteraard zal ook hier de

Borgman

kost voor de baat uitgaan, maar het is toch volkomen duidelijk dat deze manier van wonen aanmerkelijk goedkoper is dan welke institutie ook.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie vraagt de Regering met klem, onverwijld de clusternota en het ADL-besluit te publiceren, en al die stappen te nemen die de realisatie van de, aan de Regering bekende projecten, mogelijk maken. Het gaat om een 25-tal projecten; daar kan en mag naar ons oordeel, gelet ook op de gewekte verwachtingen bij Focus, de gemeentebesturen, maar bovenal bij de gegadigen, de Regering niet op terugkomen.

Natuurlijk zal deze manier van wonen als zij – naar wij verwachten – doorzet op de wat langere termijn consequenties hebben ten aanzien van de planning van intramurale voorzieningen. Regering en parlement zullen dat hebben te volgen en in gemeen overleg op die nieuwe ontwikkeling het beleid hebben te richten. De kansen en mogelijkheden, die het clusterwonen biedt voor de gehandicapten zullen we hebben te grijpen, ten einde mede hierdoor vulling te geven aan de vele woorden, die we zo gemeend wijden aan datgene wat we echt integratiebeleid noemen. Ik heb de eer u de volgende motie te overhandigen, mijnheer de Voorzitter.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Borgman, Verkerk-Terpstra, Langedijk-de Jong, Wessel-Tuinstra en Waltmans wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat momenteel ongeveer vijftientig zogenaamde clusterprojecten in voorbereiding zijn;

kennis genomen hebbende van de mededeling van de Regering in haar brief van 18 februari 1981 (16 672, nr. 1, bijlage 1), dat in het kader van een experiment slechts vijf clusterprojecten in de komende twee jaren kunnen worden uitgevoerd;

kennis genomen hebbende van de mededeling van de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening tijdens het mondeling overleg over de genoemde brief op 24 februari 1981 (16 672, nr. 1, blz. 4), dat alle in voorbereiding zijnde clusterprojecten niettegenstaande de twee-jarige experimenteerfase gewoon doorgang kunnen vinden;

verwijzende naar de door de Kamer op 6 november 1979 met algemene stemmen aanvaarde motie-Verkerk-Terpstra/Borgman (14 406, nr. 44) en de positieve reactie op deze motie van de Regering;

nodigt de Regering uit, gegeven ook de gewekte verwachtingen ten aanzien van de medewerking van de Regering aan de in voorbereiding zijnde clusterprojecten en gegeven de algemeen onderschreven wenselijkheid van het zelfstandig wonen van lichamelijke gehandicapten, de uitvoering van alle thans in voorbereiding zijnde clusterprojecten mogelijk te maken, op basis van de Beschikking Geldelijke Steun Huisvesting Gehandicapten (Strct. 1978, 74) en het op basis van artikel 7, eerste lid, onder d, van het KB van 14 augustus 1976, Stb. 434, te treffen zogenaamde ADL-besluit,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 2 (16 672).

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66):
Mijnheer de Voorzitter! In het mondeling overleg van 24 februari jongstleden waren de volgende zaken aan de orde:

de clusternota van het Departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening;

het besluit ADL-assistentie in de AAW; en

de brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne van 18 februari 1981.

Al deze stukken hebben betrekking op het zelfstandig wonen van ernstig gehandicapte mensen en dienen ter uitvoering van de ook door mijn fractie ondersteunde motie-Borgman-Verkerk-Terpstra.

De Regering stelt het volgende voor: de extra bouwkosten te vergoeden via de Beschikking geldelijke steun huisvesting gehandicapten;

de ADL-assistentie te vergoeden aan de bewoners via de AAW, artikel 7;

een fasering van de invoering van het clusterwonen via een tweejarig experiment en daarna, op basis van evaluatie van deze vijf projecten, het vaststellen van een meer definitieve lijn, mits geen extra beslag op 's rijks financiën plaatsvindt.

Mijn fractie heeft er behoefte aan hier nog eens uitdrukkelijk te stellen dat, als wij spreken over het wonen van mensen met een handicap, wij in de eerste plaats spreken over het wonen van gewone burgers. Daarom is er sprake van een gewoon volkshuisves-

tingsbeleid, zij het – om dat wonen mogelijk te maken – dat het nodig is dat de woningen bouwkundig worden aangepast en voorzien van hulpapparatuur.

Nu is er een beperkte groep gehandicapte mensen die naast een bouwkundige aanpassing en hulpapparatuur om zelfstandig te kunnen worden 24 uur gegarandeerd aanwezige ADL-assistentie nodig hebben, die op afroep beschikbaar is. Op de inhoud van ADL-assistentie behoeft ik hier niet in te gaan. Als een aangepaste woning met deze ADL-voorziening er is, dan pas begint het wonen zelf, net als voor niet-gehandicapte mensen. In feite is dan de woning af.

Mijn fractie vraagt zich af, in hoeverre er tot hiertoe een beleidsafstemming nodig is met sectoren als gezinszorg, kruiswerk, hulp- en dienstverleningsinstituten. Immers, wanneer er gens een nieuwe wijk wordt gebouwd, dan is realisering hiervan toch ook niet afhankelijk van budgetten die voor dit soort zorg beschikbaar zijn gesteld door de overheid? Noch is een dergelijke stadsuitbreiding afhankelijk van het beleid ten aanzien van intramurale voorzieningen. Mijn fractie is dan ook van mening dat, als wij spreken over het zelfstandig wonen van gehandicapte mensen, er sprake moet zijn van een normalisatie van het beleid, het volkshuisvestingsbeleid. Daarom zijn wij van mening dat ten aanzien van dit wonen geen sprake kan zijn van een experiment. Als beleidsbijstellingen nodig zijn, dan behoort dit tot de gebruikelijke gang van zaken van goed bestuur.

De kern van de problematiek, welke derhalve aan de orde is, betreft de vragen, of het clusterwonen wel budgettair neutraal verloopt en of dit is aan te tonen via een vijftal projecten gedurende twee jaren.

Mijn fractie is van mening dat hierbij dermate principiële zaken aan de orde zijn, die betrekking hebben op wat ik reeds eerder noemde 'normalisatie van beleid', dat:

a. een beperking tot vijf à zes projecten voor de periode van twee jaren voor mijn fractie niet aanvaardbaar is; immers, op de langere duur zal pas blijken of er sprake is van een beperking van het beroep op de intramurale zorg; met andere woorden: de kost gaat voor de baat uit; daarnaast behoeft het wonen zelf naar onze mening geen evaluatie, afgezien van het feit dat er onderzoek is; op den duur moet dit wonen toch goedkoper zijn;

b. uit een oogpunt van gelijkberechtiging van gehandicapte en niet-ge-

Wessel-Tuinstra

handicapte mensen – overigens is dat een van de thema's van het Internationale Jaar – is het niet aanvaardbaar dat het zelfstandig wonen afhankelijk wordt gesteld van het budget dat beschikbaar is voor gezondheidszorg en/of welzijnszorg. Ik spreek hier over volkshuisvestingsbeleid en over sociaal zekerheidsbeleid. Ik neem aan, dat de met het cluster-wonen gemoede financiën door VRO en Financiën worden geregeld.

Wij dringen er bij de Regering op aan, over te gaan op het per omgaande publiceren van een clusternota en van een besluit inzake ADL-assistentie in de Staatscourant. In een tussentijdse evaluatie van het beleid – dit is altijd nodig voor beleidsmakers – willen wij omtrent de details van de clusternota graag nader van gedachten wisselen. Te meer gerechtigd zijn wij in onze steun aan de thans ingediende motie, gelet op het feit dat de heer Terlouw reeds in 1977 voor deze normalisatie van beleid pleitte.

□

Mevrouw **Verkerk-Terpstra** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Op 6 november 1979 nam de Kamer met algemene stemmen de motie Verkerk-Borgman aan, waarin de Regering werd uitgenodigd, op grond van de huidige wettelijke regeelingen (Beschikking geldelijke steun huisvesting gehandicapten en ADL-assistentie op grond van de AAW), als laatste schakel van verschillende vormen van zelfstandig wonen van lichamenlijk gehandicapten, ook het clusterwonen, het zogenaamde Fokuswonen, mogelijk te maken. De kern van het clusterwonen is de zelfstandigheid van lichamenlijk gehandicapten, die de verantwoordelijkheid voor eigen leven overneemt van verzorgers, arts en maatschappelijk werker en zich losmaakt uit het hele zorgpatroon en slechts assistentie ontvangt als hij of zij er zelf om vraagt. Het gaat hier om gewone gezonde burgers, die in een aangepaste woning met eigen aanvullende huishoudelijke hulp en op afroep ADL-assistentie als normale burgers geïntegreerd in de samenleving zelfstandig willen en kunnen wonen.

Het gaat hier dus om 'gewoon' huisvestingsbeleid, zij het dat het binnen dit kader wel een specifieke aangelegenheid is, zoals bij voorbeeld ook de woonvormen voor bejaarden of voor een- en tweepersoons-huishoudens. Graag maak ik de bewindslieden van VRO en SoZa een compliment dat zij met de ADL-beschikking nog eens duidelijk hebben gemaakt dat het hier niet gaat om een gezondheidszorgvoorziening.

Toen de VVD de kar van het Fokuswonen samen met anderen ging trekken, was dat ook ons uitgangspunt. Ik ben blij, dat het is gelukt.

In de Fokus-projecten is er slechts ADL-hulp naar behoefte. Die behoefte wordt door de gehandicapten zelf bepaald. Zo hoort het ook.

Naast de ADL-voorziening, die natuurlijk inderdaad een extra 'speciale' onontbeerlijke voorziening is, staat ook voor gehandicapte burgers – net als voor iedere andere burger – de rest van de voorzieningen vanzelfsprekend ter beschikking.

Er zijn thans twee Fokus-projecten gerealiseerd, namelijk Almere-haven en Alkmaar. Met medeweten en medewerking van VRO en Sociale Zaken zijn er een twintigtal Fokus-projecten in voorbereiding, waarvan zeven projecten – in totaal 97 woningen – in 1981 gereed zullen zijn. Voor al deze projecten zijn de bewoners praktisch allemaal al geselecteerd en zijn de samenwerkingsovereenkomsten met gemeenten en woningbouwcorporatie getekend. Voor acht projecten is de bouw reeds aangevangen. Desondanks wil de Regering thans slechts het groene licht geven voor vijf projecten en dat dan nog voor een experimenteerfase van twee jaar.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie maakt daar bezwaar tegen, zowel tegen het aantal en tegen de term 'experiment', als tegen de experimenteerfase van twee jaar.

De VVD is van mening dat de al in gang gezette andere projecten niet kunnen en niet mogen worden teruggedraaid.

Op onze vraag, in het desbetreffende mondelinge overleg gesteld, wat er met die andere projecten moest gebeuren, antwoordde Staatssecretaris Brokx:

'Dat betekent dat de Regering weliswaar vijf clusterprojecten tot stand wil doen komen in verband met een tweejarige experimenteerfase, doch dat alle andere projecten die in de procedure zijn gewoon voortgang kunnen vinden, want het ligt geenszins in de bedoeling van de Regering om de totstandkoming van clusterprojecten af te remmen of te doen stoppen.'

Dan moet daar mijns inziens geen onzekerheid of onduidelijkheid over blijven bestaan. Vanzelfsprekend moet het beleid worden geëvalueerd. De wenselijkheid van evaluatie van het gevoerde beleid hangt samen, zo meent de bewindsman en wij met hem, met het specifieke karakter van dit deel van het volkshuisvestingsbeleid. Het is van belang, aldus de bewindsman, om voortdurend te bezien welke

onvolkomenheden aan het beleid kleven en welke wensen er leven tot verbetering van dat beleid. Daar zijn wij het van harte mee eens.

Bij het evalueren en bij het komen tot verbeteren van beleid hoort óók de samenwerking met de eerste lijn en de problematiek ten aanzien van centralisatie en decentralisatie. Uitwerking van die punten mag geen stagnatie vormen voor het in gang zetten van projecten. Vandaar dat ook de VVD de 'kamerbrede' motie-Borgman van harte en met genoegen mede heeft onderkend.

□

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Voor ons ligt het verslag van een boeiend mondelinge overleg. Het verslag zelf is ook boeiend. Wat moet er met al de initiatieven gebeuren, die al genomen zijn? Moeten ze 'gerekt' worden tot na de evaluatie? Dat is gezien de stand van voorbereiding in lang niet alle gevallen mogelijk. De gemeente Groningen schreef ons bij voorbeeld dat, als inderdaad moet worden gerekend, dit natuurlijk niet zou kunnen – de heer Brokx begrijpt best waarom niet – en dat die woningen dan maar gewone woningwetwoningen moesten worden. Dan maar geen aanpassingen in het kader van clusterbeleid en ADL-assistentie. Hopelijk hebben dit soort brieven de Regering ook bereikt.

Er waren nog meer dingen onduidelijk. In het verslag staat dat evaluatie nodig is omdat er slechts geld is voor 5 projecten. Na 2 jaar moet zodoende het financiële aspect weer worden bekeken. De heer Brokx heeft echter gezegd, dat evalueren tot het gewone werk behoort, terwijl de staatssecretarissen Wallis de Vries en Veder-Smit zeggen, dat het beleid natuurlijk ook moet worden geëvalueerd. De volgende zaken zouden o.i. daarbij dan moeten worden bekeken: afweging tegen ander woonvormen en andere hulpverleningsvormen; interdepartementaal beraad over verlegging van financieringsstromen en verandering van bestaande wetten en regelingen, bij voorbeeld de AWBZ en de Verstrekkingswet maatschappelijke dienstverlening.

Wat heb je er aan als je deze zaken bekijkt aan de hand van vijf projecten. Je hebt er minstens vijftientig voor nodig, om nu maar het aantal te nemen waar het op het moment om gaat. Je hebt in ieder geval meer aan vijftientig projecten dan aan vijf, als je het zo grootscheeps wilt aanpakken. Of het lukt de zaak zo grootscheeps aan te pakken, zullen wij na ongeveer twee

Langedijk-de Jong

jaar merken. Wij vinden dat in de tussentijd in ieder geval alle in gang gezette clusterprojecten gehonoreerd moeten kunnen worden, hoe de evaluatie ook zal plaatsvinden, wat aangekleed, of wat minder aangekleed. Tijdens het mondeling overleg hebben wij begrepen dat de btelijke werkgroep daarin nogal vrij is. In de tussentijd zullen ook individuele huizen moeten worden aangepast en moet desgewenst ADL-assistentie worden verleend aan individuele bewoners. Die zaken zullen gewaarborgd moeten blijven. Staatssecretaris De Graaf zei immers dat ook aandacht geschonken zou worden aan ADL-voorzieningen buiten het clusterverband. Dus dat gaat naar ik aanneem gewoon door.

Het moet mij van het hart dat het aanpassen van individuele woningen nog steeds traag blijkt te gaan. Wij ontvangen daarover nog steeds berichten. Wellicht kan het instellen van een regionale opzet van de uitvoeringsorganisatie sociale zekerheid hierbij enige hulp bieden. Daarover is tijdens het mondeling overleg gesproken. En daar hoort de AAW dan ook bij. De GMD kan dan daarin worden geïntegreerd en wellicht kan ook de H.I.D. Volkshuisvesting hierin functioneren. Wij hopen dat dit enige versnelling oplevert voor de aanvragen voor aanpassing en de eventuele verzoeken om ADL-assistentie.

Ik kom weer terug op het project waarover het vandaag gaat. Voor alle duidelijkheid merk ik op dat wij het eens zijn met het uitgangspunt dat het gaat om wonen van mensen die net zoveel woonrecht hebben als elk ander. Wij moeten dit dan ook zo 'lichtvoetig' mogelijk benaderen, misschien een wat rare opmerking in dit verband. Het moet niet topzwaar worden gemaakt. Als aan de andere kant de Regering de indruk wekt dat geëxperimenteerd en geëvalueerd moet worden, moet het duidelijk zijn waarover het gaat en moet het geen rookgordijn zijn voor het niet hebben van geld. Dat moet dan maar gewoon zakelijk worden gezegd.

Er is toegezegd, dat wij over de precieze gang van zaken in Alkmaar nog nader schriftelijk zouden worden geïnformeerd. Wanneer kunnen wij deze informatie verwachten? Ter gelegener tijd zou ook de modelsamenwerkingsovereenkomst verspreid worden. Deze zouden wij ter inzage ontvangen. Hoever is het werk wat dat betreft gevorderd?

Ten slotte lijkt het mij goed, te eindigen met de opmerking van Staats-

secretaris Wallis de Vries, die zei dat 'na een evaluatie onder omstandigheden van de ingeslagen weg afdraaien allerminst de bedoeling is'. Vandaar dat wij van mening zijn, dat nu met dit goede beleid moet worden begonnen, waarna na een evaluatie – zoals men altijd doet met beleid – de onvolkomenheden eruit gehaald kunnen worden. Het beleid moet echter niet topzwaar worden gemaakt, ondertussen moeten wel financieringsstromen worden verlegd van intramuraal naar extramuraal. Daarop moet naar onze mening het beleid worden afgestemd. Hopelijk vernemen wij de resultaten over twee jaar.

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat naar mijn mening niet om een ingewikkelde zaak. Hooguit kan men zeggen, dat er van de kant van de Regering wordt geprobeerd, de zaak ingewikkeld te maken. Op 6 november 1979 heeft de Kamer met algemene stemmen een motie-Verkerk en Borgman aangenomen, die de Regering met klem vroeg de ADL-assistentie voor bewoners van Focus-projecten te realiseren. Sindsdien zijn ook van regeringswege positieve uitspraken gedaan en verwachtingen gewekt. De mensen van Focus hebben hard verder gewerkt. Meer dan 800 ernstig lichamelijk gehandicapten hebben inmiddels gekozen voor zelfstandig wonen met ADL-assistentie.

Niemand begrijpt dan ook, waarom nu aan de rem wordt getrokken. De meer dan 20-jarige ervaring, eerst in Zweden en daarna in Nederland, is te duidelijk om nog van experimenten te kunnen spreken. Ook wat de kosten betreft, zijn geen verrassingen te verwachten. Voor de PPR-fractie ligt de zaak dan ook heel eenvoudig. Wanneer ernstig lichamelijk gehandicapten op deze wijze zelfstandig willen wonen, moet dat mogelijk gemaakt worden.

Mensen onnodig afhankelijk laten zijn van verzorging of onnodig als patiënt beschouwen is in strijd met de uitgangspunten, die ook dit kabinet zegt te huldigen. Waar het om moet gaan, is immers de zelfredzaamheid van het individu en niet het redden van zoveel mogelijk bestaande voorzieningen. Als dat waar is, moet het ook afgelopen zijn met het zoeken van uitvluchten, met name door CRM en Volksgezondheid en Milieuhygiëne. Dan dienen alle Focus-projecten die op stapel staan slechts zo snel mogelijk te worden uitgevoerd. Het is vanuit dat begrip, dat ik graag de motie-Borgman mede heb ondertekend en natuurlijk ook graag zal steunen.

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Zoals al in het mondeling overleg is besproken, gaat het bij deze vorm van woningen en de daarbij behorende voorzieningen om een nieuwe vorm van dienstverlening, waarmee in ons land ervaring moet worden opgedaan. Dat initiatieven voor deze nieuwe dienstverlening zijn genomen, is zeer toe te juichen. Hiermee wordt voorzien in een lichte vorm van begeleiding en in zoveel mogelijk onafhankelijkheid van gehandicapten. Dit past volledig gehandicapt in onze filosofie ten aanzien van het gehandicaptenbeleid. De vormgeving en het overleg hebben de nodige tijd gekost. Gelukkig zijn nu beide beschikkingen gereed en kon er overeenstemming worden bereikt met de betrokken departementen, ook met dat van Financiën.

De beschikkingen, zoals deze luiden, ondersteund door de nota en aangevuld met mijn brief, kunnen de grondslag leggen voor het toekomstig beleid. Laten wij hopen dat dit beleid zo positief mogelijk zal verlopen. Laten wij ook hopen dat de evaluatie gunstig zal verlopen. Ik meen dat deze evaluatie noodzakelijk is, wil men een voorziening tot systeem kunnen verheffen. Ik meen ook dat een fractie in deze Kamer niet de noodzaak van onderzoek naar een nieuw project zal willen ontkennen.

Mij is gevraagd of de afstemming met het kruiswerk – de gezinsverzorging, waarnaar ook werd gevraagd, ligt niet op mijn weg – noodzakelijk is. Dat is uiteraard het geval, zij het dat het op plaatselijk of regionaal niveau zal kunnen geschieden. Hopelijk zal ook dit positief kunnen verlopen. Een en ander zal mede samenhangen met de groeiomgankelijkheden van het kruiswerk.

De heer **Borgman** (CDA): Focusprojecten van 12 à 15 woningen worden gebouwd in een gemeente van tenminste 30.000 inwoners. Het gaat dan om 12 gehandicapten. Meent u nu echt dat dan afstemming en voorprogrammering van beleid nodig zijn?!

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Ik begrijp niet waarom de heer Borgman mij zo boos aankijkt. Iedereen weet toch dat programmering in de gezondheidszorg gewenst is. Ik zal mij aan dat systeem moeten houden. Men kan zich voorstellen dat een voorziening als het kruiswerk die is gebonden aan een groeipercentage, door mij niet van bovenaf belast kan worden met een nieuwe voorziening waarvan vaststaat dat ze twee jaar experimenteel is.

Veder-Smit

Ik ben blij dat het in deze tijd van afnemende middelen is gelukt om een nieuw initiatief op gang te brengen. Het is geen routinezaak geweest. Het heeft inspanning gekost. Ik hoop dat de Kamer met ons mee wil werken en denken om deze zaak verder tot ontwikkeling te brengen binnen de mogelijkheden die er zijn.

□

Staatssecretaris **Brokx**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan betrekkelijk kort antwoorden, te meer daar een aantal opmerkingen van de zijde van de Kamer aanhalingen van en verwijzingen naar het inmiddels verschenen verslag van het mondeling overleg waren. Ondanks alle ervaringen die in Zweden met deze vorm van wonen zijn opgedaan, is het een goede zaak dat de uitvoering van een vijftal projecten wordt geëvalueerd, om te zien in hoeverre bijsturing en wijziging noodzakelijk zijn. Er kan natuurlijk geen sprake van zijn – dit is maar theoretisch – dat na de evaluatie van de experimenteerperiode zou worden besloten om iets heel anders te gaan doen, waardoor de projecten die dan tot stand zijn gekomen de in het vooruitzicht gestelde steun zouden moeten ontberen.

Er vinden aanpassingen plaats, conform de procedure die moet worden gevolgd op grond van de beschikking-geldelijke steun huisvesting gehandicapten. Ik heb de indruk dat het steeds beter gaat, maar verheel niet, te zeggen dat hier en daar wellicht meer snelheid geboden zou zijn. Bij verträgen gaat het vaak om een relevant verschil van inzicht tussen de gehandicapte, of degene die hem of haar verzorgt of nabij staat en de medische dienst.

Er kan kan nog wel eens een discrepantie in denken naar oplossingen zitten die dan in de loop der tijd vaak nader overleg en advies vergt. Dit geeft dan natuurlijk enige vertraging. Ik sluit niet uit dat in het kader van de voortschrijdende decentralisatie ook in de volkshuisvesting op een gegeven moment zekere beslissingen op gedecentraliseerd niveau zouden kunnen worden genomen.

Met betrekking tot de precieze gang van zaken in Alkmaar deel ik mede dat het verslag uiteraard dezer dagen is verschenen. Ik zal de Kamer over dat stuk informeren. Ik ben nog wachtende de beantwoording van correspondentie die ik aan het bestuur van de betreffende woningbouwvereniging heb gezonden.

Ik kan ook nog aan het adres van mevrouw Langedijk-de Jong zeggen dat in een circulaire de procedure verder zal worden uitgewerkt. Die circulaire zal ook modelsamenwerkings-overeenkomsten bevatten. Ik verwacht dat een en ander omstreeks de maanden april/mei zal verschijnen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans op het punt waar de hele zaak eigenlijk om draait: de ingediende motie. Ik kan zeggen dat wij alle waardering hebben voor hetgeen de motie voorstaat. Uitvoering van de motie heeft betrekking op vier verschillende financiële componenten. In het geding zijn: de uitvoering van met name de ADL-beschikking over financiering door de AAW, de uitvoering van de beschikking Geldelijke Huisvesting Gehandicapten, de rijksbebegroting van het Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, met name met betrekking tot de gezinszorg en dergelijke. Bovendien is in geding de uitvoering van de AWBZ in het kader van de financiering van het kruiswerk.

De heer **Borgman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mijn best doen niet boos te kijken, zeker niet naar mevrouw Veder-Smit, want die verdient dit het allerminst. Overigens wil ik ook helemaal niet boos kijken. De Staatssecretaris zegt dat de uitvoering van de motie ook te maken heeft met de financiering van het kruiswerk en de gezinsverzorging. Ik begrijp dat echt niet. Wat bedoelt de Staatssecretaris daar nu mee? Moet men extra gezinsverzorging en extra kruiswerk in een gemeente van 30.000 inwoners aanwenden wanneer daar 12 gehandicapten komen te wonen?

Staatssecretaris **Brokx**: Ik neem aan dat de beantwoording straks door mijn collega van CRM kan worden meegegenomen. Naar ik meen te weten houdt hij zich meer met gezinszorg bezig dan ik thuis doe. Ik was bezig mijn opvatting over de motie te geven. Ik ben begonnen met – ik zou niet weten hoe ik mij daarover anders zou moeten uitlaten – mijn waardering voor de intentie van de motie uit te spreken.

Niettemin moet ik ook verwijzen naar de brief die, mede namens mij, door mevrouw Veder-Smit destijds aan de Kamer is gestuurd en die mede een basis voor de discussies en het overleg heeft gevormd. Tegen de achtergrond van het dictum van de motie en tegen de achtergrond van hetgeen ook eerder in het mondeling overleg is gezegd, leidt dit ertoe dat ik hecht aan nog enig beraad over de mogelijkheid tot uitvoering van de motie, omdat

nog een aantal projecten in allerlei fasen van voorbereiding zijn.

Ik stel mij dan ook voor dat de Regering de Kamer zo spoedig mogelijk – daaraan hecht ik ook – bericht over de mogelijkheden tot uitvoering van de motie, vooral met het oog op de reeds in gang gezette projecten die in 1981 en 1982 tot realisering komen, want ook ik begrijp dat, zo er al onduidelijkheid over is, deze niet zou mogen bestaan.

□

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst wil ik meer in het algemeen opmerken, dat door het departement van CRM het zelfstandig wonen van lichamelijk gehandicapten in clusterwoningen, met name zoals dat de laatste tijd door diverse Focus-projecten naar voren is gebracht, nimmer negatief is benaderd. Ik hecht eraan, dit naar voren te brengen omdat ik regelmatig andere geluiden hoor. Zelfs vandaag heb ik de geachte afgevaardigde de heer Waltmans horen zeggen, dat het nu uit moet zijn met de uitvluchtjes van CRM op dit punt.

Ik wil ook met nadruk zeggen, dat het hierbij helemaal niet de bedoeling is, dat de zorgsector zich nu in volle omvang op dit soort van zelfstandig wonen werpt met al zijn 'logen' en 'go-gen'. Dit zeg ik met name aan het adres van de heer Borgman. Ook mevrouw Verkerk en mevrouw Langedijk hebben hierover gesproken. Dat is ook helemaal niet de achtergrond van de geïnteresseerdheid van de zijde van CRM in dit beleid. In de jaren die volgen nadat het project is gestart, zal bij voorbeeld ten aanzien van de gezinsverzorging toch een afstemming noodzakelijk zijn.

Dat is bepaald niet uit te sluiten. Door degenen die met deze initiatieven bezig zijn, is dit in het verleden ook altijd erkend als een gegeven. Het mag nooit voorkomen, dat daarom een initiatief dat op een gegeven moment tot ontwikkeling kan komen, moet dood bloeden, omdat het zo'n zwaarwichtig geheel wordt dat niemand meer precies weet op welke wijze men daarmee op een gegeven moment beleid kan voeren.

Er is nog een punt waarom ik met name hierin ben geïnteresseerd. Dat heb ik ook al naar voren gebracht. Mevrouw Langedijk heeft daarop nogmaals de aandacht gevestigd. Ik bedoel de verhouding tussen de intra- en de extramurale zorg, met name daar waar het gaat om de voorzieningen die vallen onder de verstrekkingenwet maatschappelijke dienstverlening. Ik

heb de vorige keer ook gezegd, dat een termijn van twee jaar enigszins te kort lijkt voor het verleggen van financieringsstromen. Ik wil de Kamer nogmaals voorhouden, dat dit waarschijnlijk geen gemakkelijke beslissing is. Immers, men zal dan moeten afstappen van bestaande voorzieningen, om het geld te stoppen in andere voorzieningen. De heer Borgman heeft gezegd, dat de kost voor de baat uitgaat. Tegenwoordig is de kost nogal kostelijk in financiële zin. Wanneer de baat dan niet zichtbaar is, zullen er in de toekomst wellicht moeilijke beslissingen moeten worden genomen tegen de achtergrond van het verleggen van financieringsstromen. In dat verband heb ik bij voorbeeld ook de planningstructuur genoemd van de gezinsverzorgende tehuizen.

Wanneer deze zaken niet meteen bij het geheel worden betrokken, geloof ik, dat men niet de woorden 'kost' en 'baat' kan gebruiken. Immers, die aspecten moeten toch vroegtijdig bij de afwegingen worden betrokken. Dit is van mijn zijde nimmer als uitvlucht bedoeld om het beleid reeds op dit moment in een bepaalde richting om te buigen, waardoor de effecten van de experimenten vroegtijdig worden belast. Ik moet erop wijzen, dat zich hierachter nogal wat moeilijke beslissingen bevinden.

Vervolgens hecht ik eraan, naar voren te brengen, dat mevrouw Verkerk er terecht op heeft gewezen, dat de decentralisatie op dit punt van groot belang is. Mevrouw Langedijk heeft hierop ook gewezen. Dit geldt niet alleen voor datgene wat in het beleid van CRM wordt voorgestaan met betrekking tot de gezinsverzorging. Juist de onderhavige projecten zullen geheel in de lokale structuur moeten worden ingebed.

Ik wil ze ook graag in een vroegtijdig stadium volwaardig en volledig in een decentralisatiebeleid kunnen betrekken. Vandaar dat de decentralisatie naar voren is gebracht. Ik vind het jammer, dat in het verslag van het mondeling overleg het woord 'decentrale' nu net is vervangen door 'centrale'. Ik heb toen gesproken over de decentrale uitwerking van het beleid. Ik wil graag bladzijde 6, regel 19 van boven, van het verslag van het mondeling overleg op dit punt alsnog gewijzigd hebben.

De Voorzitter: Dat is bij dezen geschied.

Ik stel voor, de spreektijd in tweede termijn te bepalen op 2 minuten per spreker.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Borgman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regering voor de gegeven antwoorden. Ik ben bij alles wat in deze Kamer gebeurt, zeer betrokken. Men mag dat ook van mij verwachten, maar ik ben bij deze zaak *zeer in het bijzonder betrokken*. Wellicht heeft mij dat op een gegeven moment wat boos doen kijken. Uit de grond van mijn hart zeg ik dat ik aanneem dat deze zaak ook bij de Staatssecretaris erg leeft, gelet op hetgeen de Staatssecretaris heeft gedaan voor en gezegd over het gehandicaptenbeleid.

Om die reden wil ik de Regering nu vastpinnen op hetgeen zij steeds heeft gezegd na te streven, namelijk een integratiebeleid. Het woord 'gehandicaptenbeleid' is op zich zelf al niet goed. Het kan pas goed zijn, wanneer het een integratiebeleid voorstelt.

Wij hebben te maken met de geldelijke beschikking steun huisvesting gehandicapten en wij hebben te maken met het ADL-besluit. Die regelingen zijn er voor alle Nederlanders, dus ook voor gehandicapten. Geef hen dan ook de kans, op deze wijze zelfstandig wonen mogelijk te maken en van deze voorzieningen gebruik te maken. Ik verzet mij dan ook met veel kracht tegen bijzondere instituties.

Bij de gezinsverzorging en het kruiswerk wijs ik de Staatssecretaris van CRM er nog eens op dat ook het kruiswerk is gebracht onder de AWBZ. Ook op dat punt hebben wij met een volksverzekering te maken; iedereen kan daarop een beroep doen, wanneer hij daaraan behoefte heeft.

Het gaat nu vooral om het principe dat gehandicaptenbeleid integratiebeleid dient te zijn en dat integratiebeleid dient in te houden dat de gehandicapte optimaal zelfstandig kan leven. Ik wil dat vastgelegd hebben, zeker wanneer het gaat om het punt van de huisvesting.

Er zijn projecten waarbij bij de mensen verwachtingen zijn gewekt. De mensen hebben zich laten inschrijven en er hebben gesprekken plaatsgevonden met de mensen. De Regering mag deze mensen niet in de kou laten staan. Het gaat om zo'n 20 à 25 projecten. De Kamer vraagt in de nu ingediende motie, deze projecten in ieder geval tot uitvoering te brengen. Ik wacht wat dat betreft met belangstelling de reactie van de Regering af. Graag hoor ik wanneer wij die reactie mogen verwachten.

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! De heer Borg-

men heeft ook recht uit mijn hart gesproken. Ik sluit mij dan ook graag geheel bij zijn woorden aan.

Mevrouw **Verkerk-Terpstra** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij graag aan bij de woorden van de twee vorige sprekers. Toch heb ik nog een kleine aanvulling.

Ik onderstreep hetgeen de heer Wallis de Vries zonder enige twijfel namens het gehele kabinet heeft gezegd, namelijk dat het niet de bedoeling is, de zorgsector een ijzeren greep te laten houden op gehandicapte mensen die zelfstandig willen wonen.

Ik heb ook goed geluisterd naar de woorden van mevrouw Veder-Smit. Ik veronderstel dat zij zich een keer versprak. Zij zei namelijk dat de ADL-beschikking een lichte vorm van begeleiding van gehandicapten betekent. Zij bedoelde ongetwijfeld een lichte vorm van handreiking, want het gaat er juist om dat het geen begeleiding moet zijn. Ik ben van mening dat dit het allerbelangrijkste is van het principe van het Focuswonen.

Er wordt bij het Focuswonen gesproken over vier componenten. Met de AAW en de regeling geldelijke steun huisvesting ben ik het geheel eens. Het ligt echter anders met het kruiswerk. De heer Borgman heeft er naar mijn mening groot gelijk in dat men in een gemeente van op zijn minst 30.000 inwoners bij een nieuw contingent van bijvoorbeeld 100 woningwetwoningen – waar toevallig een Focusproject in zit – de planning van het kruiswerk daarop niet geënt moet zijn.

Dat betekent namelijk dat – wanneer een woningbouwcorporatie bij de 100 woningen bij voorbeeld een groep jaardenwoningen zet – ook dan het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne moet zeggen dat dit niet kan, omdat er wellicht potentiële klanten voor het kruiswerk bijkomen! Wij hebben in eerste instantie al gezegd dat het gaat om een specifieke vorm van huisvesting waarbij gehandicapten dezelfde rechte mogelijkheden hebben om gebruik te maken van voorzieningen die voor iedereen gelden.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat vanmiddag vaak over harten. Omdat mijn hart links zit, geef ik enkele hartekreten.

Mevrouw Veder zegt dat het gaat om een nieuwe vorm van dienstverlening waarmee nog ervaring moet worden opgedaan. In het verslag van het mon-

delinge overleg staat geen aarzeling – Staatssecretaris Wallis de Vries heeft dit onderstreept – over deze vorm van dienstverlening; hij is geaccepteerd. Natuurlijk moet men met iets nieuws ervaring opdoen.

Ik krijg verder de kriebels, als men spreekt over lichte of zware vormen van begeleiding. Het gaat er juist om dat in deze vormen van wonen de mensen eindelijk zelf de assistentie kunnen kiezen en bij de hand kunnen hebben die zij nodig hebben. Het initiatief gaat van hen uit; laten wij dit eens leren.

Bovendien is tijdens het mondelinge overleg niet gezegd – dit zou duidelijkheid hebben verschaft over de keuze van de vijf projecten – dat omdat de assistentie niet kan worden geleverd, voor slechts vijf projecten wordt gekozen. Dit suggereerden de antwoorden enigszins. Wel wordt de assistentie opgehangen aan het brede totaal, met de gezinsverzorging en het kruiswerk.

Er is al gezegd dat men recht heeft op de AWBZ en de beschikking huisvesting. Met de post gezinsverzorging op de CRM-begroting wordt het interessant. Ik ken fracties in de Kamer die bij hoog en bij laag betogen dat de bezuinigingen geen aantasting van de kwaliteit van de hulpverlening inhouden. Nu worden dezelfde gezinsverzorging en de problemen echter aangegrepen om het bij vijf projecten te houden. Ik meen dat ik hiermee gesteekt ben in mijn pleidooi tegen de bezuinigingen in de gezinsverzorging, die wel degelijk de kwaliteit aantasten en nu verkapt als argument terugkeren. Het is de omgekeerde wereld, mensen hierop hun recht op een woning te onthouden.

De AWBZ-kruiswerk is ook een volksverzekering. Deze is van recente datum, dus misschien hebben de bewindslieden hiermee nog niet veel ervaring.

Mijn fractiegenoot de heer Toussaint heeft bij de behandeling van het wetsontwerp tarieven gezondheidszorg een motie ingediend waarmee f 5 miljoen van de intra- naar de extramurale sfeer moest worden verlegd. Deze is aangenomen. Staatssecretaris Wallis de Vries zei dat de baat eerst zichtbaar moet worden en dat pas hierna de financieringsstromen kunnen worden verlegd. Men mag dan aannemen dat het kabinet op dit punt aan het werk is. Er zijn immers aangenomen moties van de Kamer. Het kabinet kan zich niet blijven verschuilen.

□

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Het is een ervaringsgegeven dat, wanneer een bewindsman waardering voor de intentie van een motie uitdrukt, hij hierna met de andere hand terughaalt wat hij met de ene heeft gegeven. De voorgestelde motie van de heer Borgman vertegenwoordigt, gelet op de ondertekenaars en hun representatie van de kamerfracties een meerderheid in de Kamer. Hierin wordt de Regering ertoe uitgenodigd, de uitvoering van alle thans in voorbereiding zijnde clusterprojecten mogelijk te maken. Staatssecretaris Brokx antwoordt hierop dat hij de Kamer zo spoedig mogelijk zal berichten over mogelijkheden van uitvoering van de motie. Dit lijkt mij te beperkt. Ik vraag nadrukkelijk of hij de Kamer wil berichten, niet over de mogelijkheden van de uitvoering, maar over de wijze van de uitvoering van de motie.

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Mijnheer de Voorzitter! De woorden van de heer Borgman waren mij uit het hart gegrepen. Met hem zeg ik dat het clusterwonen een vorm van integratie moet betekenen. Hiermee moet iemand uit een eventueel isolement worden gehaald, in een zodanig verband dat hij zelfstandig kan leven en kan meedoen met datgene wat in de samenleving gebeurt. Het is een groot goed, als wij dit voor onze medemensen kunnen bereiken. Uiteraard streven wij dit voor de gehandicapten na.

Ik meen evenals de heer Borgman dat de werkers op dit terrein verwachtingen hebben. Focus heeft in ons land een gevoelige snaar geraakt. Er is een gebied gesignaleerd waarop iets kan worden gedaan, waarvoor nog geen systeem was.

De Regering beseft wel degelijk dat die verwachtingen er zijn. Zij is echter met vele handen gebonden en dat maakt onze positie niet gemakkelijker. Onze intentie is echter duidelijk, die wijkt ook in het geheel niet af van die van de Kamer.

Mevrouw Langedijk heeft gevraagd of het dan niet sneller kan, of het dan niet breder kan worden opgezet. Dat is gezien de financiële situatie heel moeilijk. Zij wees erop dat bij Volksgezondheid toch het geld als gevolg van de motie-Toussaint beschikbaar is. Hierbij moet ik wel even glimlachen. Op die bescheiden vijf miljoen wordt al zoveel beslag gelegd dat dat geld al drie keer kan worden uitgegeven. Daar liggen zoveel claims op dat dat echt niet de oplossing is voor alle wensen die wij hebben.

Mevrouw **Langedijk-de Jong** (PvdA): Ik vroeg niet naar alle claims. Natuurlijk moet geld, dat ergens voor gereserveerd is, ook besteed worden. Ik haalde het echter aan, omdat de heer Wallis de Vries zei: er zit een zwaardere problematiek achter en wij moeten kijken of de baten eraan vooraf kunnen gaan. Ik zeg dan: De Kamer heeft toch uitspraken gedaan, waarmee de Regering aan het werk is. Zij kan toch niet doen alsof dit een problematiek is die heel ver weg ligt, alsof er nooit aanzetten geweest om daaraan wat te doen?

Staatssecretaris **Veder-Smit**: Deze gedachtenwisseling hebben wij zeker al drie keer gehad. Zij gaat een beetje voorbij aan het principe. Als de Regering de miljoenen klaar had liggen om uit te delen en als zij alle projecten, waarvoor nu plannen gereed liggen, meteen zou kunnen verwezenlijken, dan zou zij dat erg graag doen. Zo is de situatie echter niet. Wij moeten de realiteit voor ogen houden. Wij leven in een tijd van afnemende middelen, waarin alleen maar zaken worden afgebouwd. Het is in deze tijd iets bijzonders als het nog lukt om met een nieuw initiatief en een nieuwe ontwikkeling te komen.

Dat wil ik ook als antwoord geven op opmerkingen van mevrouw Verkerk en de heer Borgman. Natuurlijk gaat het om kleine aantallen, als wij kijken naar de aanvullende zorg die ervoor nodig is. Het belang van de hele zaak ligt in het systeem dat je gaat creëren. Natuurlijk zouden wij dat systeem graag wensen. Er moet echter onderzocht worden of het systeem, zoals wij het nu geëntameerd hebben, ook kan.

Tot slot zou ik dit willen zeggen. Of wij dit nieuwe systeem lichtvoetig benaderen, dan wel als een handreiking beschouwen is een kwestie van terminologie. Laten wij hopen dat het geheel onder een goed gesternte van start gaat en dat het aan zijn doel zal beantwoorden.

□

Staatssecretaris **Brokx**. Mijnheer de Voorzitter! Ik kan betrekkelijk kort zijn. Ook een kort woord kan vaak meer indruk maken dan een lang. In die zin heb ik ook de in tweede termijn door de heer Borgman gemaakte opmerking, waar andere sprekers en spreeksters zich bij hebben aangesloten, verstaan. Vanuit dezelfde zorg en inspiratie is de Regering met dit soort zaken bezig.

Tegen de heer Waltmans zou ik het volgende willen zeggen. Ik heb het gevoel dat ik bij moties inmiddels van een redelijk brede ervaring kan spre-

Brokx

ken. De uitleg die de heer Waltmans er aan geeft wil ik toch specifiek voor zijn rekening laten. Het dictum van de motie spreekt over: de voorbereiding van het thans in uitvoering zijnde clusterproject mogelijk te maken.

Namens de Regering heb ik daarop geantwoord dat ik zo spoedig mogelijk zal berichten in hoeverre de mogelijkheid van uitvoering van de motie en het bedoelde dictum bestaat. Het is moeilijk voor mij te bepalen wanneer dit precies zal zijn omdat ik het in de Ministerraad niet onder alle omstandigheden voor het zeggen heb, zeker niet wat betreft het vaststellen van de agenda. Het lijkt mij dat het toch tot de mogelijkheden moet behoren dat in de Ministerraad van de volgende week daarover een standpunt kan worden ingenomen. Dit zeg ik onder voorbehoud.

De heer **Waltmans** (PPR): Begrijp ik de Staatssecretaris goed dat hij in zijn reactie op de motie onder de mogelijkheid niet alleen bedoelt de mogelijkheid dat, maar ook de mogelijkheid hoe? Als hij daar ja op zegt ben ik tevreden.

Staatssecretaris **Brokx**: Dat lijkt mij nogal wiesdes, zou misschien de Minister-President zeggen.

De heer **Waltmans** (PPR): Voor mij is dat nog niet zo wiesdes, als het niet zo hard wordt uitgesproken.

De heer **Borgman** (CDA): Ik wil de Staatssecretaris niet overvragen. Ik wil hem alleen vragen of hij in de binnenkort te schrijven brief aan de Kamer naar aanleiding van de motie een uitspraak van hem wil meenemen. Ik citeer de heer Brokx: 'Dat betekent, dat de Regering weliswaar vijf clusterprojecten tot stand wil doen komen in verband met een tweejarige experimenteerfase, doch dat alle andere projecten, die in procedure zijn, gewoon voortgang kunnen vinden. Het ligt immers geenszins in de bedoeling van de Regering om totstandkoming van clusterprojecten af te remmen of te doen stoppen'. Deze uitspraak zal meegenomen worden in de wegging, die de Regering gaat doen in het kader van de reactie op de motie.

Staatssecretaris **Brokx**: Ik verkeer in de gelukkige omstandigheid, dat ik regelmatig in deze Kamer aanwezig ben. Ik kom dan na wat ik al eerder heb gezegd.

De heer **Borgman** (CDA): Daar reken ik ook op.

Staatssecretaris **Wallis de Vries**: Mijnheer de Voorzitter Mevrouw Langedijk sprak nog over de kosten en baten. Ombuigingen in de gezinsverzorging staan buiten de onderhavige problematiek. De ombuigingen, voorkomende op de begroting 1981, behoeven het hulpverleningsniveau niet te verlagen. Wij spreken thans over een problematiek, die zich over een lengte van jaren uitstrekt. De onderhavige projecten – of het nu experimenten zijn of niet – zullen over een lengte van jaren doorgang moeten kunnen vinden. Tegen die achtergrond moeten de kosten en baten worden bezien. De opmerking: De kost gaat voor de baat uit, vind ik een 'kostelijke' opmerking. Eerst zullen de baten zichtbaar moeten worden, om überhaupt nog over de kosten te kunnen spreken.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemming over de motie volgende week te houden.

Daartoe wordt besloten.

De vergadering wordt van 17.15 uur tot 18.45 uur geschorst.

Aan de orde is de behandeling van de **brief van de Staatssecretaris van Defensie, de heer Van Eekelen, en van een verslag van een mondeling overleg over opslagplaatsen van defensiematerieel (16 400-X, nrs. 26 en 46)** en van de motie-Van der Spek over de opslag van militair materieel voor 3 Amerikaanse divisies in Nederland (15 800-V-X, nr. 32).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van der Spek** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Al bij de behandeling van de NAVO-delen van de begrotingen van Buitenlandse Zaken en van Defensie in november 1979 heb ik een motie over de plannen voor de opslag van een deel van het materieel en van de munitie voor drie Amerikaanse divisies in Nederland ingediend. Er waren toen drie redenen om dit te doen en wel de extra gevaren voor de bevolking in de omgeving, de militarisering als surrogaat voor zinvolle werkgelegenheid en het gebrek aan tijdige informatie en inspraak. Ik meen dat deze redenen nu – een kleine anderhalf jaar later – nog steeds opgeld doen.

Weliswaar is nu meer informatie gegeven, met name in het parlement,

maar of daarbij werkelijk sprake is geweest van meer inspraak van onder andere gemeentelijke zijden waag ik zeer te betwijfelen. Zowel de gemeenteraad van Emmen als gemeentebestuurders in Zuid-Limburg hebben zich verzet tegen het gebruik voor defensie van gelden die in het kader van werkgelegenheidsprogramma's aan deze regio's toegezegd waren. Er is in de Kamer ook een apart debatje gevoerd over het verband tussen de toewijzing van arbeidsplaatsen in het kader van die programma's voor de regio's en de bereidheid, de opslagplaatsen te aanvaarden.

In Coevorden bereikte het ondemocratische gehalte van de besluitvorming een hoogtepunt. Eind januari hoorde de bevolking voor het eerst een gerucht over de komende opslagplaats, 5 februari legden B&W de zaak aan de raad voor, die op 16 februari het principebesluit moest nemen en dat ook deed. Gedeputeerde staten van Drenthe weigerden de munitieopslag. Ik vraag de Staatssecretaris of het waar is dat hij als reactie op die weigering nu de versnelde procedure van artikel 65 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening gaat toepassen. Dat mag alleen als het algemeen belang spoed eist. Dat is nogal wat. Het lijkt mij volstrekt onjuist om dat hier toe te passen. In het kader van die procedure is alleen advies mogelijk van gedeputeerde staten en van de gemeenteraad en wel binnen één maand, laat staan dat er invloed van de bevolking is. Ik vind het wel erg ondemocratisch.

Bovendien, zoals de Staatssecretaris zelf meedeelt in zijn notitie ter voorbereiding van het mondeling overleg van 3 maart, is de Amerikaanse stem in het kapittel van waar de opslagplaatsen zullen komen van groot belang geweest. Het hele gedoe met deze NAVO-depots had meer weg van kwartetten met regio's en werkgelegenheidsplannetjes, waarbij echter het Ministerie van Defensie en de Amerikaanse overheid de troeven in handen hadden.

Ruim 1500 mensen zullen werkgelegenheid vinden bij deze materieel- en munitiedepots, toch vind ik het onaanvaardbaar. Het bewaken van depots, het schoonmaken en onderhouden van legermaterieel vind ik een uiterst onzinvolle bezigheid; dat is geen werkgelegenheid, dat is werkverschaffing, die doelloos en inhoudsloos is. Ik zou er tussen haakjes dan ook voor willen pleiten dat mensen die werkloos zijn en dit soort werk door het arbeidsbureau aangeboden krijgen het recht

Van der Spek

moeten hebben om te weigeren. De regio's waar de opslagdepots komen worden in militair opzicht extra gevaarlijk voor de bevolking. Zij worden een uitgesproken doelwit voor militaire aanvallen.

Naast de drie redenen, die ik destijds in mijn motie aanvoerde, zijn er nog twee redenen die mij aanleiding hebben gegeven om de wat belegen en wat betreft de bewoordingen wat gedateerde motie in essentie te handhaven. Dat zijn ten eerste de internationale politieke aspecten van een toenemende paraatheid van NAVO-troepen, die alleen maar kan bijdragen tot een vergroting van de spanning. De tweede is het feit dat de manschappen die hier eventueel zullen komen om het opgeslagen materieel te gaan gebruiken ten tijde van 'crisis' zullen worden ingevlogen, zoals dat heet. Het is niet duidelijk wanneer er sprake is van crisis.

Ik heb tijdens debatten en ook wel schriftelijk daarnaar diverse malen navraag gedaan, ook in ander verband. Het is steeds onduidelijk gebleven. Ik vind het dan extra ongewenst dat Nederland faciliteiten voor militair materieel van een buitenlandse troepenmacht verleent, wanneer dat begrip 'crisis' nog zo onduidelijk is. Het enige wat wij weten – en dat maakt het alleen maar erger – is dat de bepaling van het begrip 'crisis' overgelaten wordt aan de NAVO-Raad zoals de Staatssecretaris bij het mondeling overleg heeft gezegd en niet aan Nederland zelf.

Dat zijn bij elkaar vijf redenen waarom ik mijn motie handhaaf en ook in stemming gebracht wil zien. Omdat zij qua bewoordingen wat gedateerd is, wil ik haar vervangen door een aan de huidige stand van zaken aangepaste tekst.

Motie

De Voorzitter: Het lid Van der Spek heeft zijn motie (15 800-V-X, nr. 32) vervangen door een nieuwe motie, luidende:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

kennis genomen hebbende van de beslissing van de Regering om akkoord te gaan met de opslag van militair materieel voor Amerikaanse divisies in Nederland;

van mening, dat deze opslag extra gevaar voor de bevolking in de wijde omgeving met zich zal brengen;

van mening, dat de uitgekozen gebieden, waarin grote werkloosheid heerst, niet gediend zijn met een dergelijke militarisering als surrogaat voor zinvolle werkgelegenheid;

van mening, dat de gebrekkige inspraak ter zake deze plannen extra onaanvaardbaar maakt;

van mening, dat door deze militaire opslag ongewenste internationaal-politieke gevolgen opgeroepen worden;

verzoekt de Regering, alsnog op bovengenoemde beslissing terug te komen,

en gaat over tot de orde van de dag

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 47 (16 400-X).

De heer Van der Spek (PSP): Mijnheer de Voorzitter! Ik moet mij excuseren voor het feit, dat ik heel snel zal moeten vertrekken wegens zeer dringende redenen, zodat ik het antwoord en het verdere debat zal moeten nalezen in plaats van bijwonen.

De heer Evenhuis (VVD): Hoe moet het dan met de opmerkingen naar aanleiding van de motie van de heer Van der Spek?

De heer Van der Spek (PSP): Ik moet nu weg, maar ik lees het wel.

De Voorzitter: De Kamer betreurt het, dat de heer Van der Spek nu weg moet.

□

De heer Waltmans (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De vestiging van opslagplaatsen en het onderhoud van Amerikaans legermaterieel in Nederland heeft van het begin af aan bij de fractie van de PPR op bezwaren gestuit. Die bezwaren waren velerlei van aard. Ik heb mij nooit in de discussie begeven, of de ene plaats beter zou zijn of minder geschikt zou zijn dan de andere, omdat ik aan die vraag niet meer toe kwam; nadat ik de eerste vraag, of het gewenst was opslagplaatsen in Nederland te hebben, negatief beantwoordde, waren de volgende vragen van waar en hoe van minder belang.

Ik vind dat het ongewenst is, omdat het de integratie in de NAVO van Nederland versterkt en derhalve in strijd is met datgene wat de PPR voorstaat en omdat het bovendien de militaire invloed van de Verenigde Staten in West-Europa versterkt, hetgeen naar onze mening niet in overeenstemming is met datgene wat wij van een eigenstandig Europees beleid vragen. Vervolgens kan niet worden ontkend, on-

danks alle bezwerende formules van de Staatssecretaris dat, toen de MBFR-besprekingen begonnen, er geen vestiging was van opslagplaatsen en het onderhoud van Amerikaans legermaterieel in Nederland. Nu de MBFR-besprekingen lopen – nu ja, lopen – wordt een nieuw element ingevoegd aan de kant van de NAVO, namelijk opslagplaatsen in Nederland, België en de Bondsrepubliek. Ik heb nog steeds niet goed begrepen, op welke wijze het uitgesloten zou zijn, dat het desbetreffende materieel niet zou kunnen worden gebruikt in andere gebieden dan het verdragsgebied van de NAVO. De Staatssecretaris zal begrijpen, dat ik hem vraag om de nadrukkelijke uitspraak, dat het materieel en de munitie niet gebruikt zullen worden voor het inzetten in crisisgebieden buiten het NAVO-gebied, bij voorbeeld in de Golfstaten of het Midden-Oosten.

Mijn tweede punt betreft de werkgelegenheid. De Staatssecretaris kent mijn bezwaren tegen de vermilitarisering van de werkgelegenheid in Nederland. Herhaalde malen heb ik gezegd en ook aan goede bronnen kunnen ontlenen, dat militaire werkgelegenheid, werkgelegenheid van mindere soort is, omdat zij per geïnvesteerd bedrag minder werkgelegenheid oplevert dan civiele werkgelegenheid. Er zijn genoeg voorbeelden, ook uit wetenschappelijke kringen uit Amerika, voorhanden om dit te kunnen stellen. Het werkgelegenheidsaspect is naar mijn mening ten tonele gevoerd om de gemeenten zo ver te krijgen medewerking te verlenen.

Wij hebben bij vorige debatten gelegenheid gehad om te kritiseren de wijze waarop sommige gemeentebesturen bewerkt zijn door Defensie om hun medewerking te verlenen. Er is sprake van een militarisering van regio's in Nederland, die voor een belangrijk gedeelte al gemilitariseerd zijn. Als in plaats van de Staatsmijnen de staatsmilitarisering in Zuid-Limburg optreedt, dan denk ik niet dat Zuid-Limburg daar beter van wordt. Ik denk dan Zuid-Limburg daarvan slechter wordt.

Ik vind ook dat op dit soort ontwikkelingen onvoldoende Nederlandse overheidsinvloed en onvoldoende Nederlandse controle op de aard van de munitie zal handhaven is. Die garantie kan er niet zijn. Ik wil de Staatssecretaris nog eens nadrukkelijk vragen erop toe te zien dat het bij het vraagstuk van de munitie alleen om conventionele munitie zal en kan gaan en dat nimmer zal worden overgegaan tot het in Nederlandse opslagplaatsen onderbrengen van nucleaire munitie, neu-

Waltmans

tronen-granaten of wat dies meer zij, óók als zij niet voor Nederland bestemd zijn.

De Staatssecretaris kent mijn bezwaren ten aanzien van het opnemen van deze arbeidsplaatsen in het kader van de spreiding rijksdiensten. Ik heb dat al eerder een soort chantage genoemd. Het is een drukmiddel, maar ik vind het niet fair. Ik vind het evenmin reëel ten opzichte van de gebieden, die toch al in ernstige werkgelegenheidsproblemen zitten.

De Staatssecretaris is op de hoogte van onze bezwaren tegen het feit, dat de begeleidingscommissie Perspectievennota Zuid-Limburg, 10 miljoen beschikbaar moet stellen als bijdrage voor de verwerving van terreinen. Ik acht dit onjuist. Evenzeer acht ik het onjuist dat dit gebeurt in het kader van de ISP in het noorden des lands.

Is de Staatssecretaris bereid om optimale inspraak te geven aan degenen, die bezwaren hebben – ik denk in dezen aan Coevorden, maar ook aan andere gemeenten – tegen de voorgenomen vestiging?

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Uit de kringen die het hardste roepen dat de kernwapens de wereld uit moeten te beginnen uit Nederland, mag men nu de meeste steun verwachten voor de goedkeuring en installatie van opslagcomplexen en munitiedepots voor NAVO-materieel. Immers, hierdoor wordt in geval van een eventueel conflict de reactiesnelheid van de conventionele legermacht vergroot. Met verbazing las ik in het Twentsch Dagblad van 10 februari jl. dat de heer Waltmans zou hebben gezegd dat de tijdswinst hierdoor slechts 7 minuten bedraagt. Misschien is het een fout van het Twentsch Dagblad, maar van de heer Waltmans kan ik het niet begrijpen. In de stukken las ik echter dat het enkele weken zou duren voordat al het materieel hier zou zijn. Stel dat de waarheid in dit geval in het midden ligt, dan nog wordt de reactiesnelheid verhoogd. Versterking van de conventionele legermacht betekent onvoorwaardelijk een door ons gewenste verhoging van de atoomdrempel.

De bereidheid om nu deze opslagplaatsen te accepteren is mijns inziens daarom mede een criterium om te beoordelen of atoompacifisme zich nu werkelijk onderscheidt van het gewone pacifisme dat destijds in Europa een aanmoediging voor het toenmalige Duitsland van Hitler betekende. Moet

men alleen al vanwege de verhoging van de atoomdrempel de depots toejuichen, daarnaast is het mooi meegenomen dat het goedkope en schone werkgelegenheid meebrengt voor juist die gebieden die het 't hardste nodig hebben. Wij komen nu op 5000 tijdelijke arbeidsplaatsen met daarna 1550 vaste arbeidsplaatsen voor een relatief lage investering van 100 miljoen. Het gaat hier bovendien om schone arbeidsplaatsen. Met name een plaats als Coevorden met een werkloosheidspercentage van bijna 12% ziet hiermee een deel van haar problemen opgelost. Ook de ruimte is geen probleem. Volgens de burgemeester van Coevorden gaat het om landschap met geringe betekenis als natuurgebied. Ook in Oost-Groningen schijnt de zaak planologisch vrij makkelijk inpasbaar te zijn.

Ik stem in met de keuze van de Staatssecretaris om de depots zoveel mogelijk te spreiden over de verschillende provincies met probleemgebieden. Dat Emmen daarbij is afgevalen was niet meer te voorkomen.

Wel begrijp ik de teleurstelling in Groningen en Zuid-Limburg dat de relatief geringe investeringskosten worden verhaald op de speciale investeringspotten die er al zijn voor die gebieden. Het gaat om permanente werkgelegenheid die, afgezien van de eenmalige investering, ons vrijwel niets kost. Financieel is dit een enorme meevaller. Ik vind het dan wat krenterig om nog 2 x 10 miljoen te gaan zitten afpeuteren van de ISP- en PNL-gelden. Principieel heb ik er geen bezwaar tegen als het veiligheidsbeleid, dat als het ware als bijproduct werkgelegenheid biedt, ook ten dele met werkgelegenheidsgeld wordt gefinancierd. Maar in het onderhavige geval, had ik, gelet op het feit dat in NAVO-verband de Amerikaanse regering alle personeelskosten voor haar rekening neemt, liever gezien dat de 100 miljoen investeringskosten geheel door defensie zouden zijn gedragen.

Wat zijn nu precies de bezwaren van de provincie Drenthe? Noch uit de pers, noch uit de stukken is mij dit duidelijk geworden. Hoeveel tijd zal gemoeid zijn met de aanwijzing in het kader van de Wet op de ruimtelijke ordening? Is de verwachting die de Staatssecretaris aan het eind van zijn notitie uitspreekt, namelijk dat de opslag van materieel binnen de gestelde termijn verwezenlijkt kan worden, niet teveel wishful thinking? Zou het eerste materieel niet reeds aan het einde van dit jaar hier komen? Wordt dan tijdelijke opslag in de open lucht noodzakelijk?

Verder is voor bewaking en onderhoud geschoold personeel nodig. Is thans reeds met werving en scholing begonnen onder de plaatselijke bevolking? Of moeten de betreffende plaatsen binnenkort Amerikaanse gastarbeiders binnen hun grenzen verwachten?

□

De heer **Wolff** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Verschillende malen hebben wij reeds van gedachten gewisseld met de Staatssecretaris over de vestiging van opslagplaatsen en het onderhoud van Amerikaans oorlogsmaterieel in Nederland. Wat willen de Amerikanen eigenlijk van ons? Deze vraag is nu bij de plenaire behandeling eveneens aan de orde.

Wat vindt de Staatssecretaris van de jongste uitspraken van de Amerikaanse adviseur voor nationale veiligheidszaken, Richard Allen, met name van zijn opgewonden waarschuwing tegen de pacifistische gevoelens van sommige Europese landen? En dan wij maar praktiseren welke Europese landen daar nu eigenlijk onder vallen. Nederland dan toch wel zeker! Wij zeggen 'nee' tegen de N-bom en nog steeds 'nee' tegen de nieuwe Amerikaanse raketten. Het is grappig dat men in de Verenigde Staten voor ons het woordenboek wil veranderen en 'lagedrukwapen' wil gaan schrijven voor neutronbom.

Het gaat natuurlijk wel om veel meer. De Verenigde Staten dienen hun conclusies te trekken uit de gevoelens van sommige Europese landen. Hun toevoer van wapens en munitie via dit land is niet gewenst. Als zelfs Mr. Allen dat begint te begrijpen, dient zo langzamerhand de heer Van Eekelen daaruit toch wel consequenties te trekken, zeker sinds de afkondiging van de nieuwe Amerikaanse militaire strategie waarbij uitgegaan wordt van verlaging van de atoomdrempel en, indien gewenst, van een snelle overgang van conventionele wapens en munitie op nucleaire middelen, die men kleinschalig hoopt te kunnen gebruiken.

In dat licht is er geen reden de Amerikaanse militaire opslag hier te vergroten, maar om integendeel deze te doen inkrimpen. Als men het over 'kleinschalig' heeft, is dat nog altijd veel grootschaliger dan de provincie Drenthe.

Over deze provincie willen wij het in het bijzonder hebben. In de noordelijke provincies in het algemeen en in Overijssel en Limburg is verzet tegen militarisering van de regio. Dat is uiterst belangrijk en positief voor de vrede en veiligheid in Europa, zeker zo-

lang de MBFR-onderhandelingen nog geen concrete resultaten hebben opgeleverd. De bevolking van Drenthe wil geen Amerikaanse munitiedepots en geen Amerikaanse militaire opslagplaatsen. Met dit harde feit op tafel is de enige conclusie: Zij mogen er niet komen!

De jongste historie is weinig fraai. In Coevorden, de plaats waar het aller-eerst om gaat, is geen open spel gespeeld tegenover de bevolking. Het college van B en W van die plaats en Defensie hebben handje-plak gespeeld. Op 5 februari werden de plannen voor het eerst openbaar gemaakt en op 16 februari nam de raad van Coevorden een principebesluit en tegelijkertijd werd een versnelde procedure tot wijziging van het bestaande bestemmingsplan vastgesteld. Zo gaat dat met de democratie en defensie!

Het college van B en W van Coevorden heeft zich eruit proberen te praten met het argument dat de bevolking na het besluit van de raad alsnog in de gelegenheid zal worden gesteld haar opvattingen naar voren te brengen. Wat gebeurt er? Gedeputeerde staten van Drenthe, in het besef van verantwoordelijkheid ten opzichte van de eigen bevolking, pluriform van samenstelling – niet zo pluriform als wij wensen, maar toch bestaande uit PvdA, CDA en VVD – weigeren het streekplan te veranderen ten behoeve van een nieuw Amerikaans munitie- en wapendepot.

Daarbij is dat college uitgegaan van zijn eigen oordeelsvorming, ongetwijfeld ook bewust zijnde van de stemming onder de bevolking. Dat is dan het dienen van het algemeen belang, dat altijd zo hoog in het vaandel wordt geschreven. De Staatssecretaris wil gedeputeerde staten nu dwingen tot wijziging van het bestemmingsplan door het hanteren van artikel 65 van de Wet op de ruimtelijke ordening, waarbij een beroep wordt gedaan op het algemeen belang. In zo'n geval kan een wijziging van het streekplan worden opgelegd.

Het algemeen belang van de Staatssecretaris is het Amerikaanse belang; dat van gedeputeerde staten is dat van de bevolking van Drenthe. Is in deze situatie en bij deze aangelegenheid het gebruik van artikel 65 niet oneigenlijk? Verdraagt dit zich met behoorlijk bestuur? Kan de Staatssecretaris mededelen, of hij overwogen heeft artikel 38 van de Wet op de ruimtelijke ordening te hanteren? Dan zou hij gedeputeerde staten aanwijzingen omtrent het streekplan hebben gegeven. Daarmee

zou hij inspraak van de bevolking mogelijk gemaakt hebben, waar deze inspraak nu geblokkeerd dreigt te worden.

Kan de Staatssecretaris hier categorisch verklaren, dat het geplande Amerikaanse munitiedepot niet nu en niet in de toekomst plaats zal bieden aan nucleaire wapens? In een oude brief van hem aan burgemeester en wethouders van Emmen heeft de heer Van Eekelen geschreven: Dit zal door een vertrouwensman van de gemeente zonder meer kunnen worden geconstateerd. Daarbij werd dan gedoeld op het wel of niet opslaan van nucleaire wapens. Wat is een vertrouwensman? Aan wie is deze verantwoording schuldig? Wat is de juridische grondslag van deze figuur? Ik heb indertijd in deze Kamer de vraag gesteld, of wel of niet kernkoppen via de Rotterdamse haven worden aangevoerd naar andere plaatsen in Nederland. Dan is het antwoord aan mij – en andere leden van de Kamer –: Op gronden van staatsbelang kunnen geen inlichtingen aan de Kamer worden verschaft. Ik wil graag weten wat het verschil is tussen een vertrouwensman, die ineens in de stukken opduikt, en een lid of leden van de Staten-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit af met de opmerking dat wij ons fel kanten tegen een vermenging van het vraagstuk van de werkgelegenheid met dat van Defensie. Daarmee zaait men verwarring en exploiteert men de angst voor de werkloosheid. Dat vinden wij onaanvaardbaar.

□

De heer **Van den Bergh** (PvdA) Mijnheer de Voorzitter! De tijd dwingt mij slechts op enkele hoofdpunten in te gaan, namelijk het plan tot opslag van militair materieel als deel van het veiligheidsbeleid en de vraag, of het veiligheidsbeleid moet worden gekoppeld aan vormen van werkgelegenheidsbeleid. Primair voor mijn fractie is, of de opslag van Amerikaans militair materieel gewenst is vanuit een oogpunt van veiligheidsbeleid. In het mondeling overleg heb ik met de Staatssecretaris naar mijn mening op een onbevredigende wijze van gedachten gewisseld over de vraag, welke visie het kabinet heeft op de opslag van Amerikaans militair materieel in het kader van een omvattend veiligheidsbeleid.

Dat is naar mijn mening zeer gewenst, omdat er vandaag de dag allereerst zorg bestaat over het veiligheidsbeleid van de Verenigde Staten. In die zin is de situatie van 1977, toen de long term defenceplanning werd

geaccepteerd, een andere dan vandaag. De Amerikaanse president praat helaas alleen nog over versterking van het militair potentieel op velerlei gebied, terwijl een visie op een ontspanningsbeleid geheel ontbreekt, zo men dit al nog relevant vindt.

Aan de kant van het Warschaupact is de situatie al evenmin rooskleurig gezien de helaas blijvende dreiging rond Polen. In die slechte internationaal politieke situatie is het plan, militair materieel voor drie divisies, waarvan eeneneenderde in Nederland, in een breder kader te plaatsen absoluut noodzakelijk.

Ik heb daarover van Staatssecretaris Van Eekelen tot nu toe nauwelijks iets mogen vernemen. Volgens mijn fractie had het volgende op het punt van het veiligheidsbeleid moeten gebeuren.

Ten eerste: de vestiging van militair materieel leidt tot meer politieke mogelijkheden dan tot nu toe om, eventuele crises in Europa te beheersen. Er kan dus geen sprake van zijn, dat het hier gaat om versterking, zoals de Staatssecretaris betoogt, van het totale militaire potentieel van de NAVO, maar wel om mogelijkheden tot betere crisisbeheersing door verlenging van de zogenaamde waarschuwingstijd. Het invliegen van Amerikaanse troepen wordt daardoor bij uitstek een politieke beslissing. Het gebeurt pas, nadat de politieke middelen volledig uitgeput bleken te zijn. In mijn visie is het tevens zo, dat deze methode leidt tot verhoging van de nucleaire drempel en moet ze dus ook als zodanig worden gepresenteerd.

Ten tweede: vervolgens dient de legering van militair materieel een bijdrage te leveren aan het weer op gang brengen van het 'MBFR-overleg'. Door de legering van dit materieel, waardoor de Amerikaanse troepen eventueel op tijd paraat in de centrale sector aanwezig kunnen zijn, wordt het eenvoudiger, de geschillen, zoals die nu in de MBFR bestaan, op te lossen. Naar het mij toeschijnt, schept het ook mogelijkheden om de rigide wijze van 'koppentellerij', zoals die nu plaatsvindt, tenminste voor een deel los te laten.

De simpele 'koppentellerij' die wij tot nu toe hebben gezien, moest wel tot problemen leiden. Dat is de reden, waarom de zaak al tijden vast zit. Essentieel naar de mening van mijn fractievoorzitter is, dat de vestiging van opslagplaatsen pas zinvol is in een poging, bij een bewust gekozen ontspanningsbeleid ook een totale vermindering van de conventionele sterkte, bijvoorbeeld in MBFR-verband, tot stand

Van den Bergh

te brengen. De door mij genoemde twee punten zijn natuurlijk bedoeld om kansen voor die totale vermindering te creëren.

Mijn fractie kan, omdat de Staatssecretaris eerder op geen enkele van mijn suggesties op dit punt is ingegaan, niet akkoord gaan met dit plan, omdat het niet adequaat is ingepast in een bewust veiligheidsbeleid.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn stelling is daarnaast dat het kabinet een ernstige fout heeft begaan door het veiligheidsbeleid te koppelen aan het werkgelegenheidsbeleid. De Staatssecretaris heeft een groot aantal gemeenten een worst voorgehouden; een worst versierd met arbeidsplaatsen. Wie in de meeste gunstige voorwaarde wilde bijten, kon een hap krijgen. Ik wil overigens geenszins zeggen, dat een arbeidsplaats in de militaire sector geen zinvolle arbeidsplaats is. Ik vind echter wel, dat een dergelijk werkgelegenheidsbeleid in de plaats is gekomen van een structureel industriebeleid op langere termijn ter oplossing van de ernstige problemen in een aantal regio's.

Daarbij is het voor mij de vraag, of men de beste lokaties heeft gekozen, zoals bij voorbeeld in Limburg. Falend industriebeleid in een aantal regio's wordt toegedekt door dit plan aan de regio's voor te houden. Ik kan mij de frustratie in de betrokken regio's heel wel voorstellen. Droveiger is het nog dat, terwijl het project voor verreweg het grootste deel wordt betaald door de VS en de NAVO, ook geld uit de ISP en PNL-fondsen wordt gebruikt. Dit is voor ons niet aanvaardbaar. Ook stel ik vast dat het kabinet vasthoudt aan het in mindering brengen van het aantal arbeidsplaatsen in het kader van de spreiding der rijksdiensten. Dat is een goedkope oplossing op andermans kosten.

De koppeling komt ook tot uiting in het onderbrengen van deze projecten op een aantal industrieterreinen. Ik herinner de Staatssecretaris aan de vragen die ik samen met anderen heb gesteld op 18 maart 1980 en het antwoord dat daarop is gegeven. Wat is er terecht gekomen van de toezegging dat men medewerking zal verlenen bij het bestemmen van extra grond tot industrieterrein?

Ik sluit mij aan bij planologische opmerkingen die eerder door anderen zijn gemaakt. Op dit moment dien ik een motie in, handelende over de koppeling van het veiligheidsbeleid aan het werkgelegenheidsbeleid. Ik wijs de CDA-fractie op de eerder door de Kamer aanvaarde motie-Van der Linden, die hiermee parallel loopt.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van den Bergh en Wöltgens wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat een koppeling tussen enerzijds veiligheidsbeleid en anderzijds werkgelegenheidsbeleid ongewenst is;

spreekt als haar mening uit, dat veiligheidsbeleid en werkgelegenheidsbeleid los van elkaar gezien moeten worden, dat dientengevolge de met de vestiging van materieeldepots verband houdende arbeidsplaatsen niet in mindering mogen worden gebracht op de tweede tranche van de spreiding rijksdiensten en dat geen financiële middelen uit de PNL respectievelijk ISP-fondsen mogen worden aangewend ten behoeve van de vestiging van de materieeldepots,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 48 (16 400-X).

□

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! In het kader van de long term defense planning is in 1978 besloten een aantal opslagplaatsen voor conventioneel materieel en munitie voor drie Amerikaanse divisies in een aantal lid-staten van de NAVO, België, Duitsland en Nederland, te vestigen. Op grond van veiligheidspolitieke en defensiepolitieke overwegingen hebben wij met die beslissingen geen moeite. Lid-staat zijn van de NAVO betekent dat men enerzijds heel uitdrukkelijk zijn gemeenschappelijke verantwoordelijkheid draagt en anderzijds zijn eigen opstelling kiest met betrekking tot het stellen van prioriteiten.

Voor ons is het een ondenkbare zaak dat Nederland, als lid van de NAVO, op het punt van de conventionele wapeniging niet aanvaardt dat er sprake zou zijn van een betrokkenheid bij de gemeenschappelijke verdediging en tegelijkertijd op het vlak van de nucleaire wapens met kracht tot terugdringing van de rol van de kernwapens tracht te komen, welke poging voor ons zeer essentieel is. Wij zijn heel uitdrukkelijk bereid een zekere prijs voor het NAVO-lidmaatschap te betalen. Op conventioneel gebied stellen wij echter een prioriteit.

Wij hopen dan ook dat men in het kader van de NAVO aan andere zijde ook bereid is op het punt van de nucle-

aire wapens tot terugdringing te komen vanwege het feit dat wij bereid zijn een conventionele prijs voor het lidmaatschap te betalen. Ik wil dus ook heel concreet aan de Staatssecretaris vragen in hoeverre van Nederlandse zijde het aspect van de bereidheid een conventionele bijdrage te leveren, wordt ingebracht in het overleg met betrekking tot het terugdringen van de nucleaire wapens.

De heer **Waltmans** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik herinner mij dat de heer Brinkhorst een zelfde betoog gehouden heeft toen het ging over de 3% defensieverhoging. Welke concrete aanwijzingen heeft de heer Brinkhorst nu dat de instemming van D'66 met de 3% defensieverhoging voor Nederland en de instemming met de vestiging van de opslagplaatsen nu enige betekenis heeft voor de vermindering van de nucleaire bewapening.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Het verschil tussen de fractie van de PPR en de fractie van D'66 is dat wij bereid zijn verantwoordelijkheden te dragen die de fractie van de PPR niet wenst te dragen.

De heer **Waltmans** (PPR): Ik heb niet gevraagd of D'66 verantwoordelijkheid wilde dragen, maar ik heb gevraagd welke concrete aanwijzingen de heer Brinkhorst heeft dat zijn optelsom uitkomt.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Optelsommen komen altijd uit wanneer men bereid is de zaak kloppend te maken. De fractie van de PPR is daartoe echter nooit bereid, op dit terrein althans niet.

Mijnheer de Voorzitter! Het is heel duidelijk dat de aanvoer van materieel op dit ogenblik te traag verloopt en, nogmaals, voor ons is essentieel dat daarin verbetering wordt gebracht. Wij hebben dus ten principale geen bezwaren met betrekking tot de veiligheidspolitieke dimensie. Met betrekking tot de relatie veiligheidspolitiek-werkgelegenheid bestaan bij ons natuurlijk wel een aantal vragen. Op dat punt heeft de heer Van den Bergh, naar ik meen, een aantal juiste opmerkingen gemaakt door erop te wijzen dat in feite een hoeveelheid werkgelegenheid is gekocht met het realiseren van een opslagplaats voor dit defensiematerieel.

Juist in gebieden waar de werkloosheid zeer hoog is, mag niet het beeld worden geschapen dat zij de opslagplaatsen moeten aanvaarden. De hoge werkloosheid in sommige gebieden is voor de Staatssecretaris één van de argumenten geweest om in Drente, Limburg en Groningen te kijken naar loca-

Brinkhorst

ties voor de opslagplaatsen. Juist vanuit deze principiële opstelling wil ik de Staatssecretaris vragen waarom het in 's hemelsnaam nodig is dat f 10 miljoen van de PNL-gelden – misschien kan hij ook zeggen hoeveel miljoen op grond van de ISP – ter wille van deze opslagplaatsen beschikbaar moet worden gemaakt. Wij zijn bereid voor de defensie een prijs te betalen, maar waarom moet het in het kader van een civiele doelstelling als de PNL en het ISP om dit bedrag gaan. Wij plaatsen daar grote vraagtekens bij.

Een ander punt van mijn kritiek betreft de vraag op welke wijze gemeentebesturen zijn overgehaald om met deze opslagplaatsen in te stemmen. In het verslag van begin maart – mijn verontschuldiging aan de Staatssecretaris dat ik door andere verplichtingen toen verhinderd was aanwezig te zijn – heeft de Staatssecretaris op pagina 5 naar ik meen, gesteld dat van het college van gedeputeerde staten van Drente geen medewerking kon worden verwacht aan deze maatregelen, terwijl de gemeenteraad van Coevorden met deze maatregelen wel had ingestemd. Kan de Staatssecretaris hierover nadere inlichtingen geven en de achtergrond hiervan toelichten? Het lijkt mij dat de redelijkheid zou vereisen dat hier wel medewerking aan zou worden verleend, voor zover sprake is van een eigen beleidsruimte voor de betrokken gemeente.

Ik heb nog een vraag met betrekking tot de situatie in Zuid-Limburg. Ik noem Brunssum/Eygelshoven met werkgelegenheid voor 550 man. In het mondeling overleg is dat punt aan de orde gesteld. In antwoord op een vraag van naar ik meen de heer Ter Beek heeft de Staatssecretaris toen gezegd, dat het hierbij ook gaat om algemene reserve. Kan de Staatssecretaris daarvan een nadere specificatie geven? Kan hij met name aangeven waarin de extra personeelscomponent is gelegen met betrekking tot Zuid-Limburg?

□

De heer **Ploeg** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De problematiek met betrekking tot de oefenterreinen en militaire depots in het noorden en oosten van ons land is een nogal slepende affaire geworden. Men zou kunnen zeggen: een gebed zonder eind. Kortheidshalve noem ik het plan-Kikkert en plaatsen, zoals Vlagtwedde en Emmen.

In mei 1977 heeft het toenmalige kabinet een eerste aanzet gegeven tot

het zogenaamde long term defense programme, te zamen met de andere NAVO-partners. In dat kader heeft de regering van de Verenigde Staten besloten, drie divisies ter beschikking te stellen als een strategische reserve voor de verdediging van de kwetsbare noordflank van de centrale sector in West-Europa. Dat personeel wordt in crisistijd overgevoerd. Daarover is al gesproken. Bovendien zullen er voorraden worden opgeslagen in bepaalde lid-staten: België, Bondsrepubliek Duitsland en Nederland.

Overigens wordt al in de Defensienota 1974 gesproken over vooruitgeschoven goederenopslagdepots, de zgn. 'storage sites', die via het NAVO-infrastructuurprogramma worden gefinancierd. Het is erg interessant, nog eens te lezen wat de heer Stemerink daarover heeft gezegd.

Ik acht het een goede zaak, dat deze Staatssecretaris met voortvarendheid verder heeft gebouwd aan die plannen, vooral ten aanzien van een streek die in augustus 1975 nog een hoorzitting heeft moeten houden over het zogenaamde plan-Stemerink. Dat is op veel verzet gestuit en vervolgens weer in de ijskast gezet. Deze Staatssecretaris heeft een aantal beslissingen genomen. Opslag van dit materieel in Nederland is een belangrijke conventionele bijdrage van Nederland aan de westelijke verdediging. Ik ben dat graag met de Staatssecretaris eens.

Als ik woordvoerders van de oppositie hoor spreken over ons veiligheidsbeleid, krijg ik wel eens de indruk, dat de Amerikanen op dit moment een belangrijk ernstiger bedreiging voor ons zijn dan anderen. Dat is beslist niet de visie van de fractie van de VVD.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Kan de heer Ploeg

De heer **Ploeg** (VVD): Dat de werkgelegenheid als afgeleide een extra stimulans krijgt, is voor ons een welkome bate. Voordat de heer Van den Bergh interrumpeert, wil ik hem het volgende nog eens zeggen. Toen er over het Lauwersmeergebied werd gesproken, was de eerste vraag van de zijde van de oppositie: 'wat staat daar tegenover wat de werkgelegenheidsaspecten betreft?

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Ik wil terugkomen op de opmerkingen die de heer Ploeg hieraan voorafgaand heeft gemaakt. Waar heb ik gesuggereerd, dat wij de Amerikanen als een ernstiger bedreiging zien dan bij voorbeeld het Warschaupact?

De heer **Ploeg** (VVD): Ik heb gezegd, dat, wanneer ik naar bepaalde woord-

voerders van de oppositie luister, ik wel eens de indruk krijg, dat Amerikanen als een ernstiger bedreiging worden gezien dan anderen. Daarbij heb ik geen namen genoemd.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Ik begrijp, dat de heer Ploeg die uitspraak niet uit mijn mond heeft vernomen.

De heer **Ploeg** (VVD): Ik heb dat niet van u vernomen.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Prima.

De heer **Ploeg** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Met de bouw van deze opslagfaciliteiten zijn 5000 manjaren gemoeid, door NAVO-infrastructuurfondsen gefinancierd. De personele exploitatiekosten worden door de Verenigde Staten betaald. Mijn fractie heeft toch de nodige reserves ten aanzien van het gebruik van ISP- en PNL-gelden voor deze exercitie. Ik sluit mij kortheidshalve aan bij datgene wat vorige sprekers daarover hebben gezegd.

Kan de Staatssecretaris in dat verband uiteenzetten hoe hij de financiering inzake de verwerving van grond ziet? Hoe wordt die financiering gerealiseerd, zowel in Limburg en Groningen als in Overijssel en Drenthe?

Wat gaat er eigenlijk gebeuren met bepaalde militaire vestigingen in Emmen? Ik verwijs in dezen naar de brief van de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken van 30 oktober 1980. Daarover is toentertijd een hele discussie gehouden. Ik ben er erg benieuwd naar, te horen wat eigenlijk de plannen met Emmen zijn.

Het vestigen van de opslagplaatsen van de Verenigde Staten in Nederland is een NAVO-belang en is derhalve een afgeleid Nederlands belang. Het is zaak dat de uitvoering van dit project binnen de voorgenomen tijd wordt gerealiseerd. Om dit duidelijk te onderstrepen, heb ik de eer u, mijnheer de Voorzitter, een motie hierover te overhandigen.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Ploeg wordt de volgende motie voorgesteld: De Kamer,

gehooft de beraadslaging;

gehooft het voornemen van de Regering om de opslagfaciliteiten in de loop van 1982 gereed te hebben voor gebruik;

van mening, dat deze opslag een belangrijke bijdrage levert aan de geloofwaardigheid van de conventionele verdediging in bondgenootschappelijk verband;

Voorzitter

tevens van mening, dat de bouw van deze opslagfaciliteiten en de tewerkstelling van 1550 burgerambtenaren in overheidsdienst een niet onaanzienlijke verlichting kan betekenen voor de werkgelegenheidsproblematiek in gebieden waar de werkloosheid relatief groot is;

verzoekt de Regering, alle stappen te ondernemen die uitvoering van dit project binnen de voorgenomen termijn waarborgen;

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 49 (16 400-X).

□

De heer **Coupré** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Er zijn al erg veel vragen gesteld en ik zal derhalve mijn verhaal kort houden. Ik heb met interesse geluisterd naar de woorden van onder andere de heer Van den Bergh. Hij probeerde een relatie te leggen tussen het veiligheidsbeleid in het algemeen en de beslissing die nu genomen gaat worden over de vestiging van de opslagplaatsen. Ik weet dat dit een van de aanleidingen was waarom de heer Van den Bergh dit debat aanvroeg. Ik heb alle memories van toelichting vanaf 1977 nog eens nagesnuffeld en meegenomen naar deze vergadering.

In deze memories van toelichting wordt, met nadruk voortgebouwd op de beslissing genomen in mei 1977 in het kader van het Long Term Defence Programme. Men moet deze kwestie ook los van de memories van toelichting kunnen volgen, zoals zij in allerlei debatten aan de orde is geweest. Dan moet het volstrekt duidelijk zijn dat deze beslissing niet gekoppeld mag worden aan uitspraken van de huidige Amerikaanse administratie. Wij fronsen onze wenkbrauwen ook wel eens wanneer wij die uitspraken horen. Deze beslissing is een regelrecht uitvloeisel van de bekende 3%-exercitie van mei 1977. President Carter deed toen een uitspraak die werd gevolgd door een oproep aan de andere NAVO-landen. Deze oproep werd met instemming begroet door staatshoofden en regeringsleiders, waaronder de heer Den Uyl. Hierop volgden de ministeriële richtlijnen die door de heer Stemerdink werden goedgekeurd. De opzet was om aan de ene kant de ongunstige ontwikkeling van de krachtsverhoudingen in de wereld tot verbetering te brengen en aan de andere kant om de tekortkomingen – de 'maldeployment' waar sprake van was – weg te werken.

Als men het hele programma gedurende de afgelopen jaren heeft gevolgd, ziet men dat het o.a. tot de beslissing leidt waarvoor wij nu staan.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Die beslissing is in 1977 genomen. Je moet toch overwegen dat die beslissing in volstrekt andere internationale politieke omstandigheden tot stand is gebracht. Tevens is sindsdien het MBFR-overleg niet vooruit gegaan. Wij moeten ook helaas vaststellen – ik ben blij dat de heer Coupré dat ook doet – dat met name van de zijde van de Verenigde Staten allerlei uitspraken en maatregelen worden gedaan die in hoge mate verontrustend zijn. Wij zitten in een nieuwe internationale politieke situatie. Wij zijn in de eerste plaats verantwoordelijk voor wat er aan de wettelijke kant van Europa gebeurt.

De heer **Coupré** (CDA): Ik ben het met de heer Van den Bergh erover eens dat wij de internationale politieke verhoudingen steeds in de gaten moeten houden. Het gaat nu echter om een volstrekt technische ontwikkeling, die volgt uit de lange-termijnplanning van Defensie. De financiën hiervoor zijn opgebracht. Ook de PvdA heeft gestemd voor begrotingen waarin deze zijn opgenomen. Ik ben het ermee eens dat we er, incidenteel over moeten discussiëren. Ook over de uitwerking van het programma, in relatie tot de werkgelegenheid. Ook ik heb hierover vragen gesteld, waarvan ik de beantwoording graag beluister. Het is mij echter volstrekt onduidelijk dat men uit een geheel technisch programma – de heer Stemerdink heeft aan de onderbouw ervan meegewerkt – een zaak zoals de opslag van defensiemateriaal plukt.

Wij moeten ons niet afvragen wat de Amerikanen van ons willen. Omdat Europa niet ertoe in staat zal zijn de eerste klap op te vangen en men bang was dat de atoombremmel te laag zou worden in die situatie, heeft men zelf de Amerikanen gevraagd, drie reserve-divisies beschikbaar te stellen. Zij hebben dit onder voorbehoud gedaan; zij moesten deze divisies ook voor andere doeleinden kunnen gebruiken. De drie divisies dragen dus bij tot verhoging van de atoombremmel. Ik ben het met de heer Brinkhorst erover eens dat in de stukken *duidelijk is te lezen dat de bedoeling is, de conventionele component te versterken om de atoombremmel te verhogen*. Wij moeten hiervoor dan durven uitkomen.

Wij kunnen niet alles wat de NAVO van ons vraagt, afwijzen. Er zijn momenten waarop men om zijn geloof-

waardigheid te behouden bereid moet zijn ja te zeggen ook tegen impopulaire zaken.

Ik kom weer op de zaak zelf. Wij hebben al tijdens het mondelinge overleg vraagtekens gezet bij de keuze van de diverse locaties. Het is echter duidelijk dat, waar een keuze wordt gedaan, degenen die liefhebbers waren, niet tevreden zijn als de keus niet op hen is gevallen. Ik begrijp de uitspraak niet dat de mensen op het punt van de werkgelegenheid een stuk worst voor de neus is gehouden. Ik had willen zien wat er was gebeurd, als de Staatssecretaris had gezegd dat de gemeenten die voor opslagplaatsen in aanmerking kwamen, niet moesten zeuren over werkgelegenheid. Men heeft zelf gevraagd, ter compensatie voor het aanvaarden van de opslagplaatsen, wat niet leuk is, werkgelegenheid gesteld te krijgen. Dit is gebeurd.

Nu wordt de zaak omgedraaid alsof Defensie een relatie legt tussen het veiligheidsbeleid en de werkgelegenheid. Ik wijs dit af.

Voor de rest zal ik met interesse naar de beantwoording van de gestelde vragen luisteren.

□

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik maak eerst een algemene opmerking over het veiligheidsbeleid. Ik sluit hierbij graag aan bij de woorden van de heer Coupré die mij uit het hart zijn gegrepen. Hij zei dat het besluit tot instemming met Amerikaanse opslag op Nederlands grondgebied een uitvloeisel is van beslissingen die reeds lang geleden zijn genomen. In 1977 zijn zij in beginsel op de topconferentie van Londen genomen en later uitgewerkt op de topconferentie van Washington in 1978.

Aan het adres van de heer Brinkhorst zeg ik dat het inderdaad het streven van de Nederlandse Regering is, door een goede conventionele inspanning, waaraan Nederland maximaal bijdraagt, de geloofwaardigheid van onze gezichtspunten over de terugdringing van de rol van kernwapens kracht bij te zetten. In dit kader heeft de opslag een grote betekenis. Ik sluit geheel aan bij het betoog dat de geachte afgevaardigde op dit punt heeft gehouden.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Is dit punt als zodanig door de Regering in het overleg met de Amerikaanse regering aan de orde gesteld? Is er ooit een expliciete koppeling gelegd?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Zeker, echter niet als los punt, maar in samenhang met de bereidheid tot het

Van Eekelen

verhogen van de uitgaven met 3% en dergelijke.

De heer Van den Bergh wil met mij spreken over de implicaties voor het veiligheidsbeleid en het MBFR-onderhandelingsproces dat zich in Wenen moeizaam voortbeweegt. Ik ben hierover verbaasd.

Ook daar is het geen nieuwe omstandigheid die nu vandaag aan de orde is. Ook daar – de heer Couprie zei dit ook al – is er sprake van een lang proces. De noodzaak van opslag van Amerikaans materieel is geen nieuwheid die nu, of enkele weken geleden in het mondelinge overleg, plotse-ling naar voren komt. Hoewel ik mij natuurlijk gevleid voel dat de heer Van den Bergh met mij over MBFR-zaken wil discussiëren, zou het mijns inziens beter zijn dit soort onderwerpen bij de begroting of wanneer onderwerpen van Buitenlandse Zaken aan de orde zijn te behandelen. Ik was echter op de hoogte van het feit dat dit zou komen en, na overleg met de Minister van Buitenlandse Zaken, kan ik hem op een enkel punt misschien nader inlichten.

MBFR is primair gericht op de reductie van personeel. In de nu aan de gang zijnde onderhandelingen om te komen tot een eerste-fase-akkoord wordt alle aandacht aan dat aspect gegeven. De mogelijkheid van eventuele materieelreducties in een later stadium is niet uitgesloten. Voorzover zich dat nu laat aanzien zou het van beperkt karakter kunnen zijn en opslag blijft daar in ieder geval buiten.

De NAVO heeft als doelstelling een zo effectief mogelijke conventionele verdediging op te bouwen. Gelet op de grote afstand die troepen vanuit Noord-Amerika moeten overbruggen om het Europese gebied te bereiken –het zogenaamde geografische nadeel dat de NAVO heeft ten opzichte van de Sovjet-Unie – is het noodzakelijk het materieel, waarvan het transport nog veel tijdrovender is, reeds bij voorbaat in Europa op te slaan. Tegen de heer Verbrugh zeg ik dan ook dat het geen kwestie is van minuten maar van weken.

De heer **Verbrugh** (GPV): Dat begrijp ik uiteraard wel.

Staatssecretaris **Van Eekelen**: De MBFR-onderhandelingen treden in het geheel niet in een beoordeling van deze beleidskeuze van het NAVO-bondgenootschap.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): De Staatssecretaris zal zich, zeker nu hij overleg heeft gevoerd met de Minister van Buitenlandse Zaken, toch kunnen

voorstellen dat de geschillen in de MBFR over de koppentellerij, die praktisch onoplosbaar zijn, mede door dit soort van maatregelen overbrugd kunnen worden? Immers, als het materieel hier is, is de reactiesnelheid van de Amerikaanse troepen, die ingevlogen moeten worden, beter georganiseerd. Daardoor heeft de NAVO grotere mogelijkheden om in een crisissituatie sneller versterkingen aan te brengen in de centrale sector. Men had deze kans moeten grijpen om het geschil over de koppentellerij, dat uitsluitend met de parate troepen te maken heeft, te helpen oplossen. Ik begrijp daarom niet waarom de Regering niet bereid is dit initiatief ook politiek te vertalen om zo te proberen een geschil in internationaal verband te helpen oplossen.

Staatssecretaris **Van Eekelen**: De MBFR-onderhandelingen zijn uitermate moeizaam, dat weten wij allen. Deze Regering heeft, evenals het vorige kabinet, geprobeerd die onderhandelingsposities zo eenvoudig mogelijk te houden. Het gaat in eerste instantie dus om het reduceren van het aantal mensen in uniform, van het militaire personeel dat in het reductiegebied aanwezig is. In Amerika is een hoeveelheid personeel aangewezen voor de verdediging van Centraal-Europa, als dat nodig mocht zijn. Dat personeel blijft in Amerika. Het enige dat verandert is dat het materieel van die drie divisies, dat nu in Amerika is, in Europa wordt gestationeerd, zodat in tijden van spanning personeel snel kan worden uitgevlogen en dan ook paraat is.

Ik zou de argumentatie van de heer Van den Bergh willen omdraaien. Juist door het feit dat wij op deze manier aan onze conventionele verdediging kracht bijzetten, is het voor ons gemakkelijker om wanneer in Wenen succes wordt geboekt, in te stemmen met verlagingen van het plafond. Hij moet de zaak echter niet omdraaien en zeggen dat wij daarom nu geen materieel kunnen opslaan. Ik begrijp de argumentatie van de heer Van den Bergh thans wat beter dan toen hij van de kans sprak. De vooruitzichten op een overeenkomst in de eerste fase zouden erdoor kunnen worden vergemakkelijkt. Ik kan dat niet garanderen. Onverkort moet worden getracht het plafond zo laag mogelijk te houden.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Ik ben blij, dat de Staatssecretaris meldt, dat hij iets dichterbij mijn gedachten is gekomen. Mijn stelling gaat echter nog iets verder. Er kunnen tal van argumenten worden aangevoerd voor verlaging van het plafond. De aanwezigheid van militair materieel uit Ame-

rika leidt ertoe, dat het niveau van de plafonds gemakkelijker kan worden vastgesteld dan in het geval geen materieel aanwezig is. Ik vraag aan de Staatssecretaris op dit punt een politiek initiatief te nemen.

Staatssecretaris **Van Eekelen**: De heer Van den Bergh dacht, dat ik dichterbij hem was gekomen. Ik geloof, dat hij zich nu weer verder van mij af beweegt. Ik ben het niet met hem eens, wanneer hij zegt, dat de aanwezigheid van dat materieel de kansen op overeenstemming vermindert. Dat is niet relevant in het MBFR-overleg. Het is ook een punt, dat door de andere zijde nimmer is opgebracht. Waarom niet? Rusland heeft in Oost-Europa ook allerlei materieel opgeslagen.

De geografische onevenwichtigheid is thans een van de grote obstakels bij het bereiken van overeenstemming. Wij kunnen die reduceren door een deel van het Amerikaanse materieel in Nederland op te slaan. Nogmaals het personeel blijft in Amerika. Het blijft dus buiten deze ronde van de MBFR-onderhandelingen. Het overvliegen naar Europa vergt een politieke beslissing. Dit geldt niet voor oefeningen.

Tot de heer Waltmans kan ik zeggen, dat overleg zal moeten worden gevoerd tussen de VS en Nederland, tenzij reeds door de NAVO-raad aan alert-fase volgens de NAVO-procedures is afgekondigd. Ook bij die beslissing is Nederland een van de onmisbare stemmen. Het invliegen van Amerikaans personeel zal altijd de instemming van de Nederlandse Regering behoeven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot een aantal gedetailleerde vragen. Een aantal oppositionele woordvoerders heeft gesproken over het ondemocratische karakter van de besluitvorming. Ik maak hiertegen het meest ernstige bezwaar. Er is goed overleg geweest met de gemeentebesturen. In de meeste betrokken gemeenten ben ik zelf geweest. De gemeenteraden hebben zich op een duidelijke wijze uitgesproken: in Coevorden was de uitslag 11 tegen 4, in Vlagtwedde 15 tegen 2. Dit kan men toch waarlijk niet betitelen als een ondemocratische wijze van handelen.

Wat de werkverschaffing betreft, ben ik de heer Ploeg dankbaar voor zijn opmerkingen. Het werk, waarom het gaat, is onderhoud van materieel. Het verschilt in niets van normale monteurswerkzaamheden. Het is interessant voor de regio en voor de technische opleidingen. Ook uit dien hoofde geloof ik dat het alleszins verantwoord is. In de commissie heb ik al eens gezegd, dat Defensie zijn activi-

Van Eekelen

teiten in de eerste plaats richt op die zaken, die uit defensie-oogpunt ter hand moeten worden genomen. Als het daarbij mogelijk is tevens andere belangen te dienen, dan zet ik mij daarvoor in. Ik ben van mening dat de werkgelegenheid in dezen een van die nevenbelangen is en mijn steun verdient.

De heer **Van der Spek** en anderen hebben tevens gesproken over de vraag wat wij doen met de ruimtelijke ordeningsprocedures, gezien de bezwaren die daartegen zijn gerezen, met name in de provincie Drenthe. In het algemeen verdient het in een dergelijke situatie de voorkeur, gebruik te maken van de artikel 19-procedure. Die heeft echter nodig een verklaring van geen bezwaar van provinciale staten. Ik heb op zichzelf de hoop nog niet opgegeven dat ik die zou kunnen verkrijgen, met name wat de provincie Groningen betreft. In de provincie Drenthe ligt de zaak in zoverre anders, dat het provinciaal bestuur mij heeft gezegd, dat het zich gebonden acht aan zijn bestuursprogramma, dat inhoudt dat geen verdere munitie-opslag in de provincie Drenthe kan worden toegelaten. Daarvan heb ik kennis genomen. Ter correctie van degenen, die menen dat het hierbij gaat om het streekplan, merk ik op dat dat plan van geheel andere aard is. Het bestuursprogramma verzet zich, in de gedachten van gedeputeerde staten van Drenthe, tegen deze zaak.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Betekenen deze woorden dat u, wat de provincie Drenthe betreft, de hoop die u, wat Groningen betreft, heeft, hebt opgegeven om zo'n verklaring van geen bezwaar te krijgen om artikel 19 toe te passen?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Mijnheer de Voorzitter! In de huidige situatie lijkt mij dat niet zeer waarschijnlijk. Ik kom op punt terug.

In de notitie bij mijn brief van 26 februari jl. aan de Kamer over de vestiging van die opslagplaats heb ik melding gemaakt van het besluit van de gemeenteraad van Coevorden om in beginsel de opslag van materieel en munitie te aanvaarden. Dit besluit is genomen op 16 februari 1981. De gemeenteraad heeft voorts in de vergadering van 16 februari een voorbereidingsbesluit genomen met betrekking tot het gebied, waar de opslag zou kunnen gebeuren. Voor dit gebied geldt het streekplan van Zuidoost-Drenthe en daarnaast het voorbereidingsbesluit dat de gemeente al heeft geno-

men. Dat streekplan geeft aan het bewuste gebied in Coevorden een bestemming, namelijk: agrarische doeleinden.

Die bestemming zou zich niet verdragen met de voorgenomen opslag. Deze bestemming is in het streekplan een zogenaamd structurend element van de eerste orde, dat alleen door wijziging van het streekplan zou kunnen worden aangepast. Over dat streekplan zal op 8 april aanstaande overleg plaatsvinden tussen de Rijks Planologische Commissie en gedeputeerde staten van Drenthe. Dit overleg was overigens al vastgesteld los van deze opslagkwestie. Voor dit overleg is de situatie bij Coevorden door mijn vertegenwoordiger als een discussiepunt aangemeld bij de RPC. Ik kan natuurlijk moeilijk vooruitlopen op de resultaten van een overleg dat nog moet plaatsvinden.

Ik verwacht dat met de argumenten die pleiten voor de Amerikaanse opslag ter plaatse, het provinciaal bestuur van Drenthe misschien toch is overtuigen van de noodzaak om in Coevorden een NAVO-depot te vestigen. Zoals ik in mijn notitie reeds heb opgemerkt, biedt die opslag in Coevorden ook heel duidelijke voordelen. Er is een terrein beschikbaar; dit heeft een uitermate gunstige ligging en een goede spoorwegverbinding. Tevens is er de mogelijkheid de opslag van het materieel te combineren met het munitiedepot. In dat geval zullen gedeputeerde staten van Drenthe hopelijk bereid zijn het streekplan te wijzigen in die zin, dat de vereiste bouwvergunningen zullen kunnen worden afgegeven.

De heer **Ter Beek** (PvdA): De Staatssecretaris zei: het college van gedeputeerde staten zal, naar ik hoop.... Daarvoor sprak hij over 'de verwachting'. Die twee termen verschillen wel wat van elkaar. Heeft de Staatssecretaris concrete aanwijzingen, op grond waarvan hij die verwachting van medewerking van de provincie kan uitspreken, of is het alleen maar hoop van de Staatssecretaris?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Toen ik bij de gedeputeerde staten van Drenthe was, heb ik te horen gekregen dat het college geen medewerking aan mijn plannen zou geven. Ik heb verzocht aan het college, dit schriftelijk te bevestigen. Die schriftelijke bevestiging heb ik niet gekregen. Daaruit put ik enige hoop. Ik hoop dat in het overleg, dat over het streekplan in het algemeen zal worden gevoerd op 8 april aanstaande, nadere duidelijkheid zal komen.

De heer **Verbrugh** (GPV): Was de mededeling van gedeputeerde staten, dat zij geen medewerking wensten te geven, volstrekt ongeargumenteerd?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Gedeputeerde staten zeiden dat hun bestuursprogramma zich verzette tegen de aanvullende opslag van munitie in Drenthe. Zij zien op zich zelf geen strijdigheid met het streekplan in verband met militaire opslag. Het streekplan van Drenthe is echter zo ingedeeld, dat datgene wat men als een agrarische bestemming heeft gekenschetst, een structurend element van de eerste orde is geworden.

Dat is een opzet, die zou kunnen betekenen dat men in de hele provincie nooit agrarisch gebied van bestemming zou kunnen doen wijzigen. Dat is iets, naar ik geloof, wat niet in overeenstemming is met de feiten, want bijna wekelijks worden bestemmingen gewijzigd, maar men zou het tegen Defensie kunnen aanwenden. Daarom moet ik eerst weten, of in het overleg met gedeputeerde staten wellicht er toch een mogelijkheid is om een stuk agrarisch gebied bij Coevorden, dat de gemeente inmiddels in haar bezit heeft, aan te wenden voor deze opslag.

De heer **Evenhuis** (VVD): Heeft men in Drenthe positief gereageerd op het verzoek van de Staatssecretaris de zaak schriftelijk te bevestigen?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Ik heb de toezegging gekregen, dat ik een schriftelijke bevestiging zou krijgen.

De heer **Evenhuis** (VVD): Waarom is dat tot nu toe niet gebeurd? Duurt het schrijven van een brief zo lang of is de post zo traag?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Ik heb een groot vertrouwen in de PTT, zodat ik aanneem dat het schrijven van de brief wat lang duurt. Ik heb alle hoop nog niet opgegeven; misschien is men tot een andere conclusie gekomen. Daarom kan op 8 april dit onderwerp nader worden uitgezocht.

De heer **Ter Beek** (PvdA): Misschien zou de leider van de fractie van de VVD in de provinciale staten van Drenthe dit eens kunnen vragen aan de gedeputeerde van de VVD in Drenthe die als eerst-verantwoordelijke voor deze kwesties optreedt, maar daar wil ik het niet over hebben. Als het overleg op 8 april niet in voor de Staatssecretaris bevredigende zin verloopt – de opstelling van het nationale college in Drenthe, het brede afspiegelingscollege geeft daartoe alle aanleiding om dat te veronderstellen – welke mogelijkhe-

Van Eekelen

den heeft hij dan om toch zijn opvatting aan de provincie Drenthe op te leggen?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Ik sta voor het probleem dat de heren Van den Bergh en Riens schriftelijke vragen over dit onderwerp hebben gesteld aan de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening. Ik vind dat het antwoord van de Minister daarop moet worden afgewacht. Ik ben persoonlijk geneigd om te overwegen, de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening te verzoeken, gebruik te maken van de bevoegdheden die hem in de Wet op de Ruimtelijke Ordening zijn gegeven, waarbij ik in dit geval denk aan de toepassing van artikel 38 van deze wet: het geven van een aanwijzing tot aanpassing van het streekplan.

De heer Waltmans heeft gevraagd, of dit materiaal uitsluitend op het Europese gebied wordt ingezet. Ik kan daarop bevestigend antwoorden. Hij vindt, dat militaire werkgelegenheid minder waard is dan civiele werkgelegenheid. Ik meen, dat ik dit punt al te zamen met de heer Ploeg heb afgedaan.

Wat betreft de munitie heb ik mij op het standpunt gesteld, dat het hier een nieuw geval van opslag betreft. De Regering doet nooit mededeling over het al dan niet aanwezig zijn van nucleaire wapens op Nederlands grondgebied. De redenen daarvoor zijn voldoende uiteengezet door de Minister-President. Echter, in dit bijzondere nieuwe geval heb ik de machtiging gekregen om te verklaren, dat het hier uitsluitend gaat om conventionele munitie. Ik tracht, de gemeenten zoveel mogelijk gerust te stellen door periodiek toegang te geven tot de opslag. Ik heb in dit verband de vertrouwensman genoemd. Wie dat is, moet de gemeente zelf maar uitmaken. Ik ben bereid, daarvoor met de gemeenten een regeling te treffen, die door de gemeente als bevredigend zal worden aanvaard. Ik vertrouw erop dat dat zal lukken.

De heer **Wolff** (CPN): Kan het daarbij gaan om een door de gemeenteraad te kiezen vertrouwensman?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Een nader gesprek om na te gaan hoe dit gedaan moet worden, is mogelijk. Het zal echter iemand moeten zijn, die ter zake enigszins deskundig is. Toen wij hierover met Emmen spraken, dacht het college van B en W aan de directeur van de dienst gemeentewerken. Dat lijkt mij ook een functionaris, die ener-

zijds voldoende vertrouwen van het college heeft en anderzijds voldoende deskundigheid bezit om hierover een oordeel te kunnen vormen.

De heer **Wolff** (CPN): Ik begrijp dat de Staatssecretaris het nog moet afwegen – het is op zichzelf een belangrijke problematiek – maar hij sluit a priori niet uit, dat het een gekozen zal zijn vanuit de raad.

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Neen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Verbrugh heeft de vraag gesteld hoe het staat met het beroep op de middelen van de Perspectievennota Zuid-Limburg en van het Integraal Structuurplan Noorden des lands. Het blijkt dat diverse leden van deze Kamer de Staatscourant wellicht niet zó nauwkeurig lezen als ik gehoopt had. Als dat wel het geval was, dan zouden zij daar in hebben gelezen dat de Regering besloten heeft om de middelen in het kader van de PNL te verhogen met f 10 miljoen om daarvoor uit deze pot een bedrag van 25% van de waarde van de grondaankoop in Zuid-Limburg – het is net iets minder dan f 10 miljoen – te kunnen aanwenden.

Dat is in zekere zin het effect geweest van de discussies, die in deze Kamer daarover zijn gevoerd. De oorspronkelijk voor de PNL-pot beschikbare middelen worden niet aangetast door de militaire opslag. Ik neem aan dat een vergelijkbare oplossing ook ten aanzien van het ISP zal kunnen worden gevonden. Helaas is het bestuurlijk overleg met de noordelijke provincies nog niet opnieuw gevoerd, maar dat zal in de komende weken wel het geval zijn. Ik hoop dat wij dan op een vergelijkbare wijze, zoals het met Zuid-Limburg het geval geweest is, tot een afspraak kunnen komen.

De heer **Evenhuis** (VVD): De financiering hiervan komt dus bovenop de ISP-middelen, waarover men op dit moment beschikt?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Dat was in ieder geval de oplossing, die wij bij de PNL hebben gevonden.

De heer Verbrugh heeft gevraagd hoeveel tijd is gemoeid met de hele operatie. Wij streven er nog steeds naar – ik hoop dat het lukt – dat in de tweede helft van 1982 het materieel kan instromen in de dan gebouwde loodsen. Dat betekent wel dat wij halverwege dit jaar met de bouw moeten beginnen. Als het materieel binnenkomt, moet uiteraard een deel van het personeel ter plaatse zijn. De rest kan worden geworven naarmate het materieel binnenkomt. Wij zullen zo snel mogelijk met de

werving beginnen; we hebben al contacten gelegd met de regionale arbeidsbureaus.

De heer Verbrugh sprak ietwat ironisch over Amerikaanse gastarbeiders. Het aantal Amerikanen, dat in Nederland te werk wordt gesteld, zal uitermate gering zijn. Het aantal van 10, verspreid over de 5 lokaties, zal waarschijnlijk niet worden overschreden.

In mijn instemmende reactie op de opmerkingen van de heer Couprie ben ik ook al ingegaan op het betoog van de heer Wolff over de kwestie van de Amerikaanse strategie

Ik heb de heer Van den Bergh al antwoord gegeven op zijn vraag over het veiligheidsaspect, maar ik voeg daaraan toe dat het niet om de verkorting van de waarschuwingstijd gaat, maar om de verkorting van de reactietijd. Net zoals wij proberen onze strijdkrachten die een sector in West-Duitsland voor hun rekening nemen, in tijden van crisis zo snel mogelijk daar naartoe te krijgen, zo verwachten wij ook van de Amerikanen dat zij die extra visies zo snel mogelijk hier naartoe krijgen. De kwestie van de waarschuwingstijd is iets geheel anders. Zij houdt verband met de evaluatie van de spanning en een eventueel op handen zijnde agressie.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik neem aan dat de Staatssecretaris het met mij eens is dat door de mogelijke aanwezigheid van het materieel de waarschuwingstijd in elk geval langer wordt. Met andere woorden: de verantwoordelijke politici hebben veel langer de tijd om bij een eventueel conflict pogingen te doen om dit conflict met politieke middelen op te lossen of te regelen.

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil niet moeilijk doen over terminologie, maar de heer Van den Bergh gebruikt het woord 'waarschuwingstijd' in de verkeerde zin. Hij moet dan spreken over de 'reactietijd'. Ik ben het met hem eens dat wij meer tijd ter beschikking hebben voor onze politieke besluitvorming' maar dat heeft met de waarschuwingstijd niets te maken. Eerst moeten wij de waarschuwing hebben en daarna kunnen wij pas beginnen met politieke consultaties en dergelijke.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): De Staatssecretaris heeft gelijk. De intentie van mijn opmerking is, dat door de aanwezigheid van dit soort materieel, de politieke mogelijkheden om een eventueel conflict in een zeer vroeg stadium te beheersen, aanzienlijk groter worden.

Van Eekelen

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Ja, dat is juist. In het geheel van 'crisis-management' speelt deze opslag een belangrijke rol.

De heer Brinkhorst moet ik nog antwoord geven op zijn vraag hoe het zit met Brunssum en Eyselshoven. In Brunssum gaat het om twee lokaties die een zekere band met elkaar hebben maar die toch ook weer verschillend zijn. Eyselshoven heeft het voor ons uitermate belangrijke aspect van een spoorwegaansluiting. Het materieel dat per spoor wordt aangevoerd, zal in Eyselshoven aankomen, maar in belangrijke mate in Brunssum worden opgeslagen. Daarnaast komt in Eyselshoven een zogenaamde algemene reserve. Het verschil in de aard van het materiaal is niet erg groot. In de noordelijke provincies en in Brunssum zijn zogenaamde 'brigade-equivalenten' van materieel.

Dat betekent dat de gehele brigade daar aankomt en haar materieel zodanig opgeslagen vindt dat men per compagnie in een bepaalde loods de gehele uitrusting vindt. Het materieel is per organieke eenheid opgeslagen. Daarnaast heeft de divisie die gedeeltelijk ook in België ligt een aantal algemene materieelvoorraden. Die komen in Eyselshoven. In de terminologie van de Amerikanen heten dat de TR. 1-voorraden. Deze zijn echter zeer nauw verbonden met de materieelbehoeften van die speciale divisie. Er is eigenlijk meer een verschil in methode van opslag dan in de aard van het materieel.

Wij trachten 25 procent van de totale grondaankopen via de regionale fondsen te financieren, zij het dat de regionale fondsen in de huidige gang van zaken daartoe adequaat worden opgetopt. De heer Van der Ploeg heeft gevraagd, hoe het zit met Emmen. Toen wij met die gemeente over dit onderwerp in gesprek waren hebben wij erop gewezen dat het hier niet betrof de invulling van de zogenaamde eerste fase. Men weet wellicht dat wij voor de eerste fase een toezegging van 800 arbeidsplaatsen hebben gedaan.

Van die arbeidsplaatsen zijn thans gerealiseerd het bureau verificatie korpsverantwoordingen met 77 plaatsen en de inrichting- en uitgifte werken met 84 arbeidsplaatsen. Daarnaast hebben wij nog een aantal andere toezeggingen gedaan, zoals de legerfilm- en fotodienst. De belangrijkste daarbij is de topografische dienst met 170 arbeidsplaatsen. Daarvoor is inmiddels de grond verworven en het

bouwplan goedgekeurd, zodat wij daarmee opnieuw een deel van onze toezegging inlossen.

De heer **Couprie** (CDA): Ik begrijp dat de 800 arbeidsplaatsen, die aan Emmen zijn toegezegd, rechtovereind blijven.

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Inderdaad. Ik heb al instemming betuigd met de algemene uiteenzetting van de heer Couprie. Ik voeg hieraan gaarne toe, dat het inderdaad een wens van de Europese landen tegenover de Verenigde Staten is geweest om die drie divisies zo geloofwaardig mogelijk te doen zijn voor de verdediging van Europa, en daaraan de bereidheid tot de beschikbaarstelling van opslagfaciliteiten werd gekoppeld.

Mijnheer de Voorzitter. Ik wil nu een reactie geven op de moties. Het zal u niet verbazen, dat ik de moties van de heer Van der Spek, die nu na anderhalf jaar wat verser is gemaakt, ontraad. Eveneens wil ik de motie van de heer Van den Berg ontraden. Volgens mij gaat de motie uit van een onjuiste veronderstelling van een koppeling enerzijds tussen veiligheidsbeleid en werkgelegenheidsbeleid. Ik meen aangevoerd te hebben, dat het veiligheidsbeleid voor ons nog altijd primair blijft. Voorts kan zijn veronderstelling ten aanzien van de financiering van de middelen door mijn mededelingen niet meer overeind worden gehouden.

De motie van de heer Ploeg beschouw ik als een uitermate welkome ondersteuning van mijn beleid. Dat is des te belangrijker omdat ik de indruk heb dat een aantal politieke groeperingen voortdurend zeggen, dat de Kamer zich nog niet heeft uitgesproken. Ik bestrijd dat. Ik geloof namelijk dat in de vaste commissie en ook bij de begrotingsbehandeling van Defensie regelmatig in positieve zin over deze opslag is gesproken. Een uitspraak zoals voorgesteld door de heer Ploeg, zou mijn standpunt zeer ten goede komen.

De heer **Wolff** (CPN): Die uitspraak is volgens u dus wel overbodig?

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Een ondersteuning is nooit overbodig.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de spreektijd in tweede termijn te bepalen op ten hoogste 2 minuten per fractie.

Daartoe wordt besloten.

□

De heer **Verbrugh** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Mij rest voornamelijk de bewindsman te danken voor zijn antwoorden op mijn vragen inzake de fi-

nanciering uit de PNL en inzake de voorbereiding voor de ontvangst van het materieel. Die antwoorden waren voor mij bevredigend. Het geld, dat nu wordt aangevuld door de PNL komt niet bij Defensie vandaan. Dat is heel goed te begrijpen. Ik neem ook aan, dat voor het geld van de ISP een soortgelijke oplossing wordt gevonden.

Met de stelling in de motie-Van den Bergh, dat veiligheidsbeleid en werkgelegenheidsbeleid los van elkaar dienen te staan, ben ik het wel eens. Ik geloof wel, dat bij het veiligheidsbeleid het nevenbelang van de werkgelegenheid niet uit de weg mag worden gegaan. Ook hier geldt het volgende: iemand vroeg aan een wijze raadgever, of hij wel een vrouw met veel geld mocht trouwen. De wijze man antwoordde: je moet het er niet om doen, maar je moet het er ook niet om laten.

□

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van het veiligheidsfacet heeft de Staatssecretaris tot mijn genoegen op enkele punten enig voorzichtig begrip getoond voor mijn betoog. Desondanks zal het hem duidelijk zijn dat mijn fractie het vraagstuk van de opslag van militair materieel fundamenteel anders benadert. De huidige situatie is inderdaad anders dan die in 1977, toen het kabinet, waarin mijn partij vertegenwoordigd was, ermee akkoord ging. In deze nieuwe situatie moeten wij deze zaak bezien.

De Staatssecretaris is mij naar mijn mening onvoldoende tegemoet gekomen. Ik heb dan ook de eer, de Kamer op dit punt om een uitspraak te vragen.

Motie

De **Voorzitter**: Door het lid Van den Bergh wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het plan tot de vestiging van militaire opslagplaatsen er mede toe zou moeten dienen, de geschillen in de MBFR-onderhandelingen over het aantal manschappen van NAVO en WP in de centrale sector te helpen overbruggen en zou moeten leiden tot een minder rigide hanteren van het begrip parate sterkte;

sprekt als haar mening uit, dat de vestiging van nieuwe opslagplaatsen niet kan geschieden tenzij als onderdeel van een totale vermindering van de conventionele sterkte bijvoorbeeld in MBFR-verband,

Voorzitter

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze motie voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 50 (16 400-X).

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie is er sterk voor, om de inspraakprocedures voor de bevolking in dit soort zaken volledig tot hun recht te laten komen. Wij vinden het dan ook onjuist dat de Staatssecretaris kennelijk zint op middelen om hierin op de een of andere wijze in te grijpen.

De Staatssecretaris stelt bij verrassing voor, om 10 mln. toe te voegen aan het PNL-fonds. Die 10 mln. zouden dan bestemd zijn voor de mede-financiering van dit soort zaken. Ik vind dat een 'NEP'-oplossing, die bovendien geheel in strijd is met het dictum van de motie-Van der Linden, zoals die eerder door de Kamer is aanvaard. Daarin staat dat geen middelen uit de perspectievenpot mogen worden aangewend ten behoeve van de vestiging van materieledepots. Hoe de Staatssecretaris het op dit moment ook keert of wendt, dit is wat hij op dit moment doet, in tegenstelling tot de uitspraken van de Kamer hierover.

De heer **Evenhuis** (VVD): Wanneer een een wettelijke procedure wordt gevolgd – in casu artikel 38 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening – is dat dan volgens de heer Van den Bergh geen legitieme procedure?

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Uiteraard is het een legitieme procedure. De wet voorziet er inderdaad in om in uitzonderingsgevallen dit mogelijk te maken. Ik spreek ook niet uit dat het niet legitiem zou zijn, maar ik vind alleen dat door op deze wijze in te grijpen, de inspraakmogelijkheden van de bevolking beperkt worden.

De heer **Evenhuis** (VVD): Het is dus legitiem, daar komt het op neer.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Ik heb ook helemaal niet gezegd dat het niet legitiem zou zijn.

De heer **Ploeg** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zie af van mijn tweede termijn, omdat mijn vragen voldoende beantwoord zijn. Ik heb echter nog één vraag aan de heer Van den Bergh.

Ik vond de motie van de heer Van den Bergh erg interessant, hoewel ik deze nog niet gezien heb, doch slechts nieuwsgierig heb aangehoord. In hoeverre verhoudt deze motie zich tot een drempelverlaging ten aanzien van het inzetten van atomaire wapens?

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dit lijkt mij niet zo'n moeilijke vraag. In de eerste plaats is onze benadering erop gericht het evenwicht in MBFR-verband tot stand te brengen, voor zover er op dit moment geen evenwicht is, hoewel ik daar iets genuanceerder tegen aankijk dan doorgaans gebeurt. Welnu, de poging om meer evenwicht, weliswaar op een genuanceerde wijze zoals ik voorsta, tot stand te brengen, lijkt mij per definitie te leiden tot een juiste poging onzerzijds om de atoomdrempel te verhogen.

De heer **Couprie** (CDA): Als die beslissing in 1977 op basis van de toenmalige conventionele krachtsverhoudingen en ook op basis van onderhandelingen in MBFR-verband genomen is, wat zal volgens de heer Van den Bergh dan nu de reden kunnen zijn dat de doelstelling die het vorige kabinet voor ogen gehad heeft, niet meer geldt. Er is in feite toch niets veranderd?

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Zoals ik reeds eerder heb aangegeven, Voorzitter, is de reden daarvoor dat wij vinden dat door het Westen, en ook door de oostbloklanden, in MBFR-verband zodanig wordt onderhandeld – dat zult u met mij eens zijn – dat die onderhandelingen al jaren vastzitten. Daar zal voorlopig ook niets uitkomen. Men zeurt al jaren over de vraag hoeveel koppen er aan beide zijden aanwezig zijn terwijl andere vragen van militair-strategische aard ten minste zo relevant zijn voor het beoordelen van de vraag op welke wijze een zeker evenwicht in die centrale sector tot stand moet worden gebracht.

Dit zult u even goed weten als ik. Welnu, ik heb verschillende methodes aangegeven voor de manier waarop dit zou kunnen gebeuren. Het verschil tussen nu en vier jaar geleden is dat in die vier jaar geen enkele vooruitgang in het kader van de MBFR is geboekt en de internationaal-politieke situatie verslechterd is.

De heer **Couprie** (CDA): Vindt u dan niet dat het van uitermate goed verstand getuigt wanneer men in het kader van de beslissingen die toen genomen zijn, besluit tot plaatsing van materieel en de troepen in Amerika houdt? Dit getuigt dan toch van uitermate goed defensief beleid!

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De strekking van de motie die wij hebben ingediend is dat wij hiermee niet instemmen omdat een bepaalde militair-strategische benadering niet wordt gekozen. Wanneer

de Regering onze visie zou delen en bereid zou zijn ons voorstel uit te voeren, zou de situatie anders worden.

De heer **Ploeg** (VVD): Met andere woorden: u denkt dat in uw visie (niet instemmen met de realisering van opslagmogelijkheden in onder andere Oost-Nederland), de mogelijkheid om de MBFR-bespreking uit het slop te halen, groter wordt.

De heer **Van den Bergh** (PvdA): Die conclusie is niet juist, omdat ik naar ik meen helder de voorwaarden daartoe heb aangegeven.

□

De heer **Brinkhorst** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik bedank de Staatssecretaris voor zijn antwoord in eerste termijn. Ik heb nog twee specifieke vragen te stellen.

De eerste heeft betrekking op de relatie tussen de conventionele inspanning en de noodzaak om de nucleaire rol terug te dringen. De Staatssecretaris heeft in zijn eerste termijn op een interruptie van mijn zijde gezegd, dat de geloofwaardigheid van onze opstelling met betrekking tot de nucleaire terugdringing wordt vergroot door onze conventionele bijdrage. Ik wil graag dat hij daarop nog iets meer direct ingaat, met name in het licht van recente uitlatingen van Amerikaanse zijde inzake een toenemend pacifisme in Europa. Men is volgens Amerika hier niet meer bereid om een redelijke defensie-inspanning te verrichten.

De politieke baas van de Staatssecretaris, de heer De Geus, is dezer dagen net in Washington. Ik zal het zeer op prijs stellen, als de Staatssecretaris op dat punt iets meer expliciet toezegt, dat dit punt heel uitdrukkelijk als zodanig aan de orde wordt gesteld. Ik geloof dat dit ook een van de belangrijke politieke rechtvaardigingen is voor het soort van inspanning dat niet alleen de regeringspartijen, maar ook oppositiepartijen bereid zijn zich te getroosten.

De tweede vraag is direct toegespitst op de kwestie van de PNL-gelden. Ik heb daarover grote twijfels geuit. Het is mij enigszins ontgaan, dat de gang van zaken is geweest, dat er in feite eerst f 10 miljoen bovenop is gezet om die er vervolgens af te halen. Dat komt mij toch als oneigenlijk voor. Wanneer er vanwege defensie-overwegingen een dergelijk beleid wordt gevoerd, lijkt het mij dat men een enigszins eerlijker en meer directe benadering moet hebben dan dat toch op een indirecte wijze via de PNL- respectievelijk de ISP-gelden te spelen. Waar-

Brinkhorst

om is voor deze formule gekozen en waarom heeft men niet rechtstreeks het bedrag ontleend aan de noodzaak om deze inspanning op defensiegebied tot stand te brengen?

Staatssecretaris Van Eekelen: Mijnheer de Voorzitter! Ik bedank de heer Verbrugh voor zijn steun. Ik ben het met de heer Van den Bergh eens, dat hij minder wijs is dan de heer Verbrugh.

De situatie is sinds 1977 niet wezenlijk veranderd, zo is opgemerkt. Integendeel! De krachtverhouding is er niet beter op geworden. De Partij van de Arbeid heeft dit standpunt tot nu toe altijd ondersteund. Ik vind het uitermate bedenkelijk, dat nu ineens wordt geprobeerd, dit standpunt te veranderen. Ik weet niet wat de reden daarvan is. Misschien is dat vanwege de congressen die er zijn geweest. Men wil dat standpunt veranderen, omdat men de Amerikaanse president bepaalde motieven toeschrijft, die ik overigens niet deel.

De nieuwe motie raakt werkelijk kant noch wal. Wat is de bedoeling van de heer Van den Bergh met de eerste alinea van die motie? Hij wil een minder rigide hantering van het begrip 'parate sterkte'. Daarom gaat het helemaal niet. Die troepen in Amerika zijn namelijk ook paraat. Het gaat juist om de mannetjes in uniform die in het reductiegebied zijn. Welnu, daar verandert niets. Die mannetjes in uniform blijven in Amerika.

In het tweede deel van de motie wordt uitgesproken, dat de vestiging van nieuwe opslagplaatsen niet kan geschieden, tenzij als onderdeel van een totale vermindering van de conventionele sterkte, bij voorbeeld in MBFR-verband. De Partij van de Arbeid zegt dan weer: wij moeten iets gaan verminderen voordat de andere partij nog maar iets heeft gedaan.

Ik meen dat ik al tegen de heer Van den Bergh heb gezegd, dat ik die opslag wel beschouw als een verbetering van de aanvaardbaarheid van het komen tot een lager plafond. De manier waarop dit thans in deze motie is verwoord, wijs ik echter geheel en al af.

Als wordt gezegd, dat de PNL-oplossing in strijd is met de motie-Van der Linden, bestrijd ik dat. Met de heer Brinkhorst kan ik nog wel zeggen, dat het misschien een enigszins gekunstelde oplossing is. Het is echter een oplossing die de aanvankelijke opzet heeft gehandhaafd op een voor het

provinciaal bestuur aanvaardbare manier. In het desbetreffende overleg heeft men gezegd: als het op deze manier wordt gepresenteerd, hebben wij daarmee vrede. Het uiteindelijke effect zal waarschijnlijk zijn, dat de provincie er nog ietsje beter van wordt, omdat er iets meer in de pot is gestopt dan er uiteindelijk uitgaat. Dat is dan een Limburgse bonus, die ik de provincie op zichzelf graag gun.

De heer Wöltgens (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Als medeontwerper en als tweede ondertekenaar van de motie neem ik de vrijheid, voorrang te geven aan mijn eigen interpretatie die niet eens een interpretatie is, omdat er staat wat er staat! Er staat namelijk, geen middelen uit de perspectievennotapot aan te wenden ten behoeve van de vestiging van de materielepots. Daar wordt nu dwars tegen ingegaan. Ik begrijp niet hoe de Staatssecretaris overeind kan houden dat hij de motie thans uitvoert; integendeel, hij gaat er dwars tegenin!

Staatssecretaris Van Eekelen: Mijnheer de Voorzitter! Dat is dan muggen-zifterij of letterknechterij! Het is absoluut niet zoals de heer Wöltgens stelt. Ik heb de motie-Van der Linden zo gelezen – en zo heeft Staatssecretaris Koning die ook uitgelegd – dat de pot voor de Perspectievennota Limburg een bepaalde omvang had. Daar komen wij niet aan. Er is nu alleen een kanalisering afgesproken waardoor de provincie geen enkele schade lijdt.

De heer Waltmans (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Uit welke pot komt het bedrag van f 10 miljoen dan? Ten laste van welke begroting komt dat bedrag?

Staatssecretaris Van Eekelen: Daaraan dragen de verschillende ministeries bij. In dit geval is de verhoging bijgedragen door het Ministerie van Economische Zaken.

De heer Wöltgens (PvdA): Dus zijn het regionale gelden!

Staatssecretaris Van Eekelen: Neen, het zijn geen regionale bedragen. Het is een aanvulling.

De heer Wöltgens (PvdA): Het bedrag komt uit de regionale pot. Ik kan mij voorstellen dat de Staatssecretaris niet alle departementen in de gaten kan houden. Hij kan echter op mijn gezag aannemen dat het bedrag komt uit het regionale geld, dus uit de mogelijkheden die anders via het Ministerie van Economische Zaken voor andere regionale doelstellingen beschikbaar zijn. Dat staat als een paal boven water. De Staatssecretaris kan dat niet bestrij-

den. Ik zeg nogmaals dat het dwars indruist tegen datgene wat met ondersteuning van alle partijen die hier het woord hebben gevoerd, is aangenomen.

Staatssecretaris Van Eekelen: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het daar helemaal niet mee eens! De aanvullende middelen komen niet uit de middelen die bestemd zijn voor het regionaal beleid. Het is een kwestie van kanalisering van middelen, en wel op een andere manier dan wij ons aanvankelijk hadden voorgenomen. Wij hadden ook rechtstreeks middelen beschikbaar kunnen stellen.

De heer Van den Bergh (PvdA): Waarom heeft de Staatssecretaris dat dan niet gedaan?

Staatssecretaris Van Eekelen: Het provinciaal bestuur gaf de voorkeur aan deze manier van doen.

De heer Wöltgens (PvdA): Dat is een volstrekt onjuiste voorstelling van zaken.

Staatssecretaris Van Eekelen: De heer Wöltgens moet het dan maar navragen!

De heer Wöltgens (PvdA): Dat hoeft ik niet na te vragen, dat weet ik! De Staatssecretaris schijnt het echter niet te weten.

De heer Waltmans (PPR): Wil de Staatssecretaris deze moeilijke vraag wellicht schriftelijk beantwoorden, zodat wij precies weten waar die 10 miljoen gulden vandaan komen?

De Voorzitter: Ik meen dat er antwoord is gegeven op de vraag. Het kan een onbevredigend antwoord zijn, maar het is gegeven.

De heer Waltmans (PPR): Een onbevredigend antwoord is, zoals men weet, nooit een antwoord.

De heer Evenhuis (VVD): Men kan ook schriftelijke vragen stellen. Dan is men van het probleem af.

Staatssecretaris Van Eekelen: Mijnheer de Voorzitter! De heer Brinkhorst heeft vragen gesteld over de kwestie van de conventionele inspanning tegenover de terugdringing van de rol van kernwapens. Ik kan natuurlijk niet voor de Minister van Defensie spreken. Ik neem aan dat hij dit punt van de Nederlandse bereidheid om 100 miljoen gulden bij te dragen voor de aankoop van gronden voor de opslag voor Amerikaans materiaal en het punt van onze bereidheid om in een dicht bevolkt land als Nederland vijf van deze percelen ter beschikking te stellen bij

Van Eekelen

de Amerikaanse minister Weinberger zal aanmerken als één van de positieve dingen die Nederland doet voor de gemeenschappelijke defensie.

Ik heb dat enkele weken geleden zelf ook gedaan bij mijn nieuwe Amerikaanse collega. Er is op dat punt geen enkele twijfel bij ons over de noodzaak en de wenselijkheid om deze punten aan de Verenigde Staten duidelijk te maken. Dit is vooral nodig in het kader van de andere problemen die de Nederlandse opstelling op nucleair gebied, soms met zich brengt.

De heer **Brinkhorst** (D'66): Kan de Staatssecretaris meedelen wat de reactie van zijn collega was, toen hij dit punt naar voren bracht? Ik begrijp dat de Minister met de heer Weinberger heeft gesproken.

Staatssecretaris **Van Eekelen**: Onze bereidheid tot Amerikaanse opslag wordt door de Amerikanen als zeer positief ervaren. Ik heb zelf regelmatig overleg met Amerikaanse autoriteiten in Europa en heb op dit punt niets anders dan waardering vastgesteld.

Ik meen de vragen van de heer Brinkhorst over de PNL al te hebben beantwoord.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over de moties volgende week te stemmen.

Daartoe wordt besloten

Aan de orde is de behandeling van de **stukken over de steunverlening individuele bedrijven (15 306, nrs. 2 tot en met 8)**.

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Van Dijk** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De spreektijdbepaling ons opgelegd, verbiedt mij met enige diepte of volledigheid in te gaan op het steunverleningsbeleid van de overheid in zijn geheel, zoals dit zich in de afgelopen tien jaar heeft ontwikkeld. Dit is jammer, maar niet helemaal onoverkomelijk. Ter tafel ligt immers reeds een rapport van meer dan 90 bladzijden van de subcommissie steunverlening bedrijven, waarvan ik de eer en het genoegen heb gehad, voorzitter te mogen zijn.

In dit rapport is getracht, een beeld te schetsen van het steunverleningsbeleid in al zijn facetten, een analyse te geven van knelpunten en problemen en aanbevelingen te formuleren ten

einde deze problemen zo goed mogelijk op te lossen. Mijn fractie kan zich in grote lijnen met deze analyse en aanbevelingen verenigen. Hij die ons vanavond aanhoort en graag iets meer over de achtergronden van dit korte debat verneemt, leze het rapport. Zelfs voor een samenvattende beknopte herhaling van de inhoud ervan is vanavond geen tijd. Ik beperk mij in de rest van mijn betoog dan ook tot zakeleke behandeling van de hoofdproblemen die wij hebben gesignaleerd en de actie die wij op deze punten van de Regering verwachten.

Tot de hoofdproblemen behoren zeker de onduidelijkheid en versnippering van het beleid en de niet altijd even goed gewaarborgde rechtszekerheid. In de loop van de tijd is een woud van steunregelingen gegroeid. Niemand, mogelijk met uitzondering van de Minister zelf, weet nog precies de weg in dit woud. De subcommissie heeft aan den lijve ondervonden hoe moeilijk het is, inzicht te krijgen in de werking en samenhang van de voornaamste steunregelingen. Voor de argeloze buitenstaander is de zaak nog veel ondoorzichtiger. Onbekendheid maakt dikwijls wantrouwend, ook waar voor wantrouwen misschien geen reden is. Men vermoedt duistere praktijken, ook waar deze waarschijnlijk niet aanwezig zijn.

De direct betrokkene, de ondernemer die voor steun aanklopt, is dikwijls niet veel beter eraan toe. De regels zijn vaak ondoorgrondelijk en de maatstaven onbekend. Men vermoedt vaak, meer dan dat men dit kan hard maken, willekeur en politieke motieven in de besluitvorming. Verder is er de brachegenoot die geen steun geniet, maar vermoedt of soms ervaart dat zijn positie moeilijker is geworden door de steun aan anderen en die klaagt over concurrentievervalsing, maar deze onvoldoende kan aantonen omdat hij geen toegang heeft tot de vertrouwelijke gegevens.

Dit hele complex van vraagstukken, dat ik zo juist schetste, heeft ons er toe geleid om bovenaan onze lijst van aanbevelingen een pleidooi voor meer rechtszekerheid, meer eenheid en samenhang van het beleid en meer openbaarheid te plaatsen. Onmiddellijk daarop volgend is het grote probleem dat de subcommissie ook niet bij benadering in staat is geweest vast te stellen of te schatten in welke mate het steunverleningsbeleid de beoogde doelstellingen ook werkelijk heeft bereikt, effect heeft gesorteerd, succes heeft gehad.

Die informatie was er eenvoudig niet, althans voor ons niet. De oorzaken die voor het ontbreken van die informatie werden opgegeven bevredigden ook niet. Sprekend over het al of niet slagen van de concrete steunoperatie dringt en drong zich aan ons op de vaak cruciale noodzaak tot samenwerking en overeenstemming tussen de partners die het nauwst bij deze zaak zijn betrokken, te weten werkgevers, ondernemingsraden en, in voorkomende gevallen waarin bepalingen van de c.a.o.'s in het geding zijn, de vakbeweging.

Het speerpunt voor ons onderzoek vormde de controle op het steunverleningsbeleid, controle door de overheid en andere steunverlenende instanties zelf, controle door een onafhankelijk controle-orgaan zoals de Algemene Rekenkamer, controle door het parlement. Die controle is, ik hecht er aan dat te zeggen, niet afwezig. Op papier is zij ook wel geregeld, maar naar onze mening zou zij veel beter, veel indringender moeten zijn.

Op dit complex van problemen hebben zich uiteindelijk de aanbevelingen van de subcommissie gericht. Ik dank de bewindslieden van Economische Zaken en van Financiën voor de redelijk positieve wijze waarop zij op die aanbevelingen hebben gereageerd.

Deze reacties nog eens doornemend en het overleg dat wij daarover hebben gevoerd nog eens overdenkend, blijkt toch dat er aanleiding is om mogelijke misverstanden zo goed mogelijk uit de weg te ruimen. Ik noem er een paar: De door ons bepleitte codificatie, het zo goed mogelijk in formele beschikkingen opnemen van de meeste belangrijke steunregelingen, staat niet – ik zeg dat met enige nadruk – gelijk aan verstarring. Wij erkennen de noodzaak voor een ruime marge van flexibiliteit en discretionaire bevoegdheid van de bewindsman.

Echter ook in die gevallen waarin zo'n bevoegdheid nodig is ontslaat dat de overheid niet van de plicht de doelstellingen, die men met de steunregelingen wil bereiken zo duidelijk mogelijk te publiceren en te definiëren en zo duidelijk mogelijk te maken door welke maatstaven men zich laat leiden in de beslissing om de ene aanvraag toe te wijzen en de andere te verwerpen. Een regeling die dit niet doet is niet op zijn resultaten controleerbaar.

Ook al zal iedereen ervan overtuigd zijn dat die maatstaven dikwijls niet kwantificeerbaar zijn, niet in een computermodel zijn op te nemen en dus ook niet automatisch berekenbaar op de beslissende koers, toch zal naar on-

Van Dijk

ze mening duidelijker dan tot op heden het geval is getracht moeten worden deze maatstaven en doelstellingen te verduidelijken.

Onze aandrang op consolidatie en rationalisatie heeft zeer beslist niet de bedoeling uniformiteit tot stand te brengen. Wij erkennen de noodzaak van veelvormigheid om op de grote verscheidenheid van problemen te kunnen inspelen. Elke regeling kan natuurlijk zeer wel meerdere loketten hebben. De samenhang die er toch altijd is tussen de ene en de andere regeling, de dwarsverbindingen en de effecten dienen naar onze mening duidelijker gemaakt te worden dan tot op heden het geval is.

Wij hechten grote waarde aan de openbaarheid van de steunoperaties en aan openbare verantwoording van de aanwending van de steun als regel. Ik wijs naar het Duitse 'Subventionsbericht'. Wij erkennen dat er gevallen kunnen zijn, waarin zwaarwegende belangen zich tegen openbaarheid verzetten.

De herziening van de Comptabiliteitswet wordt nu in een veel wijder kader voorbereid dan onze aanbevelingen. Het zal dan ook 2½ jaar duren, voordat de commissie die zich met deze herziening bezighoudt zover is, dat voorstellen tot wijziging van wet bij de Tweede Kamer kunnen worden ingediend. De door ons bepleite versterking van de bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer door wijziging van de Comptabiliteitswet is urgent en dient niet te wachten op deze meer omvattende wijziging die thans in voorbereiding is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de rest van de mij toegemeten tijd gebruiken om te komen tot duidelijke afspraken op een aantal punten. De mening van de Kamer moet zo duidelijk mogelijk worden vastgelegd.

Wij hebben erop aangedrongen om op een zo kort mogelijke termijn te komen tot het vaststellen van formele beschikkingen of regelingen voor de bestaande steunregelingen. De duidelijkheid en doorzichtigheid van het beleid, de samenhang met andere steunvormen en de rechtszekerheid zijn gediend met deze door ons bepleite codificatie.

Goede voorbeelden van reeds tot stand gekomen regelingen zijn de Kredietbeschikking midden- en kleinbedrijf, de Investeringspremiereregeling en de Steunregeling bedrijven in moeilijkheden. De Regering heeft toegezegd bereid te zijn tot verder onderzoek, verdere codificatie en ook een mate van consolidatie en rationalisa-

tie. Gezien een zekere vaagheid van de toezeggingen, is er alle reden om de opvatting van de Kamer in een motie vast te leggen. Wij willen met de Regering ook komen tot afspraken over de termijn, waarbinnen dit alles dient te gebeuren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer u op dit punt een motie te overhandigen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van Dijk, Van Dis, Engwirda, Van der Hek, Van Houwelingen en Kombrink wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

van oordeel, dat de duidelijkheid en onderlinge samenhang van het beleid met betrekking tot de steunverlening aan individuele bedrijven en de rechtszekerheid gediend zouden zijn met het tot stand brengen van formule beschikkingen waarop de verschillende steunregelingen zullen zijn gebaseerd;

van oordeel, dat in dergelijke beschikkingen de doelstellingen, reikwijdte c.q. doelgroepen, voorwaarden, toetsingscriteria, uitzonderingsbepalingen, steunvormen en -instrumenten, procedures, controlebepalingen en beroepsmogelijkheden van elke steunregeling benevens de samenhang daarvan met andere regelingen duidelijk en op voor een ieder kenbare wijze behoren te zijn uitgewerkt;

verzoekt de Regering zulk een omvattend stelsel van beschikkingen in voorbereiding te nemen en successievelijk binnen een periode van twee jaren, na overleg met de Kamer, in te voeren;

verzoekt de Regering vóór 1 mei 1981 aan de Kamer een daartoe strekkend plan voor te leggen en in dat plan voorrang te verlenen aan het tot stand brengen van beschikkingen van de Bijzondere Financieringsregeling (met inbegrip van de 'oneigenlijke BFR') en voor de steunregelingen gericht op industriële vernieuwing, energie-ontwikkeling en -besparing en exportbevordering;

verzoekt de Regering daarbij tevens onderling nauw samenhangende of op verwante doelstellingen gerichte steunregelingen zoveel mogelijk in één beschikking op te nemen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 9 (15 306).

De heer **Van Dijk** (CDA): Mijnheer de Voorzitter. De aanwending van publie-

ke middelen ter bereiking van doelstellingen, die boven het beperkte ondernemingsbelang uitgaan vraagt om openbaarheid van het gevoerde beleid en om openbare verantwoording door de ontvanger omtrent de aanwending van die publieke middelen, behalve in gevallen, waarin die openbaarheid een belemmering zou vormen voor het bereiken van de doelstellingen zelf.

De Regering is in haar antwoord op deze aanbeveling tamelijk ambivalent geweest. In beginsel openbaar, aldus de Minister. Hij verwijst dan naar het 'Subventionsbericht' in Duitsland. Er komt echter geen melding van elk steunbesluit en geen openbare verantwoording.

Ook op dat punt acht ik een uitspraak van de Kamer gewenst. Ik heb begrepen, dat mijn collega Kombrink straks op dit punt een motie zal indienen.

Verder is er als belangrijk punt de betrokkenheid van de ondernemingsraad en de vakbeweging. De Regering vindt niet dat inschakeling van de ondernemingsraad en van de vakbeweging waar nodig, als voorwaarde bij steunverlening moet worden geëist. De sub-commissie en ook mijn fractie zijn een andere mening toegedaan en wel dat vroegtijdige inschakeling van de betrokkenen van levensbelang is in al die gevallen waarin hun medewerking essentieel voor het bereiken van de doelstellingen van de steunoperatie is.

In het geval van de ondernemingsraad zal dit gebeuren wanneer het voortbestaan van de onderneming op het spel staat, de omvang van de werkgelegenheid in het geding is of een reorganisatie moet worden doorgevoerd en verder natuurlijk in alle gevallen waarin de Wet op de Ondernemingsraad zulk een overleg voorschrijft. Voorgeschreven overleg met de vakbeweging daarentegen zou mijn fractie willen beperken tot die gevallen waarin de c.a.o.'s in het geding zijn. Mijn collega Van der Hek zal hierover een motie indienen, naar ik heb begrepen.

Voor de noodzakelijke verbetering van informatieverzameling en -verschaffing is naar onze mening ook een kameruitspraak gewenst. Deze motie zal door collega Engwirda worden ingediend.

Het onderwerp controle valt uiteen in drie delen: de controle door de overheid zelf, de controle door de Algemene Rekenkamer en ten slotte de controle door het parlement zelf. De controlebevoegdheden die de Regering zich verwerft zullen evenredig

Van Dijk

moeten zijn aan de belangen die door de steunoperaties worden gediend en aan moeten sluiten bij de aard van de steunregeling. De ene regeling is natuurlijk de andere niet.

Ik denk dat dit aspect van het controlebeleid het beste besproken kan worden in het overleg dat de Kamer de komende twee jaar zal voeren over de tot stand te brengen formele beschikkingen waarin naar onze mening ook de controlebevoegdheden van de overheid dienen te zijn geregeld.

De controlebevoegdheden van de Algemene Rekenkamer daarentegen vragen meer onmiddellijke aandacht. De bevoegdheden zoals zij nu geregeld zijn in de Comptabiliteitswet zijn onvoldoende voor de Algemene Rekenkamer als basis voor directe controle ter plaatse bij alle privaatrechtelijke rechtspersonen die steun genieten van de overheid.

Wij achten een dergelijke directe controle door een onafhankelijke instantie zoals de Algemene Rekenkamer van het allergrootste belang en zouden de Regering willen verzoeken de daartoe vereiste wijziging van de Comptabiliteitswet bij voorrang te willen voorbereiden en indienen. Collega Bolkestein zal hierover een motie indienen, heb ik begrepen.

Over de controle door de Kamer zelf hoef ik mij niet tot de Regering te richten. Niets van alles wat wij hebben voorgesteld, zoals de vaststelling van uitgewerkte beschikkingen, openbaarheid van het beleid, betere informatiestroom naar de Kamer en grotere bevoegdheden van de Algemene Rekenkamer, zal veel bijdragen tot een doorzichtiger beleid en een meer democratische controle daarop dan wanneer wij zelf hier, als Kamer, alert zijn, het aangedragen materiaal gebruiken, zelf bijdragen aan de doorzichtigheid en de nodige consequenties verbinden aan en correcties aanbrengen op geconstateerde ontsporingen. Ik hoop hierop later terug te komen.

□

De heer **Van Dis** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Uit mijn bijdrage aan deze discussie zal wel blijken, dat ik een wat andere invalshoek gekozen heb. Daardoor vervallen wij in ieder geval niet teveel in herhalingen.

De welhaast onontkoombare noodzaak om in voorkomende gevallen te werken met instrumenten van gericht beleid – ook al worden daarbij generieke criteria gehanteerd – brengt zo zijn eigen besognes met zich. Ideaal zou zijn – ik denk dat ik de Minister dan wel

aan mijn zijde vind – als volstaan kon worden met globaal beleid. Vele problemen rond de grote discretionaire bevoegdheid van de verlenende instantie met alle rechtsonzekerheid van dien en die van de altijd wat gespannen verhouding met het steunmaatregelenrecht van de EG zouden ons gespaard gebleven zijn.

Wat het meldingsaspect in eigen land betreft, is het de Minister bekend of er reeds ondernemers in beroep zijn gegaan als derden belanghebbende in het kader van AROB tegen een beschikking individuele steun die de concurrent heeft gekregen? Zo ja, om hoeveel gevallen gaat het? In de brief van de Minister van 14 januari jl. erkent hij de relatie tussen deze beroepsmogelijkheid en het aspect van de openbaarmaking van de beslissing. Mag ik daaruit opmaken dat er op dit punt dan ook concrete stappen zullen worden ondernomen? Ik denk bij voorbeeld aan publicatie van genomen steunbeschikkingen in de Staatscourant. Gaarne ontvang ik een reactie op deze suggestie.

Al eerder heb ik ervoor gepleit om in het kader van deze beroepsgang niet zozeer aan de AROB-rechter te denken als wel aan het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Gezien de aard van de materie – ordening van het economische verkeer en denk ook aan de beroepsgang van de Wet economische mededinging – zou deze rechter toch meer in de rede liggen? Ik ben hierin inmiddels nog gesterkt door wat de WRR in zijn rapport over de industrie op bladzijde 18b naar voren heeft gebracht. Voor de beroepsprocedure met betrekking tot de door de regeringscommissie en onder haar ressorterende sectorcommissies getroffen uitvoeringsbesluiten denkt de WRR ook allereerst aan het College van Beroep voor het Bedrijfsleven. Ik meen dat de materie op zijn minst vergelijkbaar is. Zou de Minister zijn standpunt ter zake nog eens willen herzien?

In de genoemde brief van 14 januari jl. sprak de Minister op bladzijde 2 over buitenlandse ontwikkelingen, die vaak mede de reikwijdte van het eigen beleid bepalen. Als ik de grote-projecten-toeslag van de WIR noem, weten wij meteen waar het om gaat. Als ik het goed zie is de WRR omtrent deze aspecten wat optimistischer dan de Regering (men vindt dit op bladzijde 186 van het rapport), wat met name grond is op het pre-advies van de heer Verloren van Themaat. Voor het door de WRR voorgestelde interventiekader ziet de Raad, naast geest en strekking van het EG-Verdrag geen ernstige be-

lemmeringen. Zou de Regering deze uitspraak voor haar rekening kunnen nemen, maar dan voor wat betreft haar gerichte beleid ten aanzien van de individuele steunverlening of is ook de heer Verloren van Themaat wat te optimistisch in zijn schets van hoofdlijnen ten aanzien van de door de Commissie in beginsel toelaatbaar geachte maatregelen?

Bij toeneming van de bedragen die met de individuele steun zijn gemoed, neemt de betekenis van het budgetrecht van de Kamer toe. Hoe zou een grotere taak voor de Algemene Rekenkamer ter zake zich hier verhouden met het huidige artikel 80 van de Comptabiliteitswet, waarbij ik met name denk aan de mogelijkheid dat de Algemene Rekenkamer rechtstreeks toegang zou hebben tot en controle zou uitoefenen bij alle privaatrechtelijke lichamen, waaraan in het kader van het steunverleningsbeleid, publieke middelen zijn toevertrouwd?

Op bladzijde 10 van de brief wordt gesproken van een eventueel verplicht advies van de ondernemingsraad en wel als noodzakelijke voorwaarde voor het in behandeling nemen en toekennen van de steunaanvraag door de Regering. Mijn fractie zou zich hiertegen willen verzetten. Uitgangspunt dient hierbij de Wet op de ondernemingsraden te zijn; dat is het forum waarvoor zich discussies over bevoegdheden van de ondernemingsraad dienen af te spelen. Is de Minister met ons van mening dat gewaakt moet worden tegen versnippering en tegen het langs een achterdeur binnensmokkelen van bevoegdheden die verder gaan dan de wet die deze materie nu bij uitstek regelt? Heeft de Minister de deur niet reeds op een kier gezet door te stellen:

'Het is echter denkbaar dat wij in de toekomstige steunregelingen het voor onze oordeelsvorming ten aanzien van een steunoperatie nodig achten dat ter zake overleg wordt gevoerd en advies wordt ingewonnen van ondernemingsraad?'

Mag ik minimaal aannemen dat in dat geval zekerheid moet bestaan over de mate van belangrijkheid in de zin van artikel 25, lid 1 van de Wet op de ondernemingsraden? Daarom kan onze fractie een in te dienen motie, die een en ander verplicht voorschrijft, niet ondersteunen.

Er zijn en zullen moties worden ingediend, waaronder ook mijn naam is vermeld.

Wij zijn het eens met de Regering dat individuele steun zoveel mogelijk wordt teruggedrongen. In de moties is

Van Dis

voorts aandacht geschonken aan de noodzaak de vertrouwelijkheid te bewaren. Ten slotte brengt het gebruik van gemeenschapsgeld met zich, dat men zich in het openbaar verantwoordt. In het belang van betrokkenen dienen voorts duidelijkheid en snelle hulp te worden geboden.

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Het is een goede zaak, dat wij vandaag toekomen aan de bespreking van de steunverlening aan individuele bedrijven. Basis voor die bespreking vormt het rapport van de subcommissie van de vaste Commissie voor de Rijksuitgaven. Aangezien ik van die subcommissie deel uitmaakte, is het niet aan mij om over dat rapport een oordeel uit te spreken.

Wel heb ik er behoefte aan de voorzitter van de subcommissie, collega Van Dijk, vandaag te complimenteren met de grote persoonlijke inzet die hij bij de samenstelling van dit rapport heeft vertoond. Als die inzet er niet was geweest, was het rapport door de bestaingsproblemen, waarmee de subcommissie lange tijd te kampen heeft gehad, misschien wel nooit of pas veel later gepubliceerd. Het heeft nu al met al nog ruim een jaar in beslag genomen.

Des te teleurstellender was het, dat de reactie van de Regering op het rapport van de subcommissie ook nog weer eens ruim een jaar op zich heeft laten wachten. Het argument van de bestaingsproblemen kan voor de Regering toch niet gelden hebben!

Na deze inleidende opmerkingen kom ik nu toe aan de inhoud van het rapport en van de regeringsreactie. Ik begin dan met het punt van de evaluatie van de effectiviteit van het steunbeleid. Ik herinner daarbij aan de volgende passage uit de inleiding van het rapport van de subcommissie:

'Deze beslissing' (namelijk de beslissing tot instelling van de subcommissie) 'sproot voort uit een algemeen gevoel van onvrede met het gebrek aan inzicht in het ter zake gevoerde beleid en met de gebrekkige parlementaire controle op de uitvoering ervan'.

Dat gevoel van onvrede is niet alleen door de subcommissie gesignaleerd, maar ook door vele waarnemers van buiten. Ter illustratie wijs ik op de artikelenreeks die in de loop van 1978 door 'het Parool' over dit onderwerp werd gepubliceerd en die later gebundeld is uitgegeven onder de veelzeggende titel 'Miljarden naar bedrijven: wel geld, maar geen controle?' Om

hieraan tegemoet te komen, doet de subcommissie in paragraaf 4.15 van haar rapport onder meer het volgende voorstel:

'De informatieverzameling en -verwerking dient zodanig verbeterd en gemechaniseerd te worden, dat regelmatige evaluatie van het beleid mogelijk wordt, ontsparingen snel zichtbaar worden en zowel periodiek als op aanvraag van de Tweede Kamer kan worden gerapporteerd. Deze rapportage zal voldoende gedifferentieerd moeten zijn (naar bedrijfstak, regio, steunvorm, bedrijfsgrootte, enz.) om de voornaamste ontwikkelingen in het beleid zichtbaar te maken.'

In de regeringsreactie wordt gelukkig de noodzaak van evaluatie en van periodieke effectrapportage erkend. Wel wordt gewezen op de nodige problemen, die zich daarbij voordoen. Ik zou de Minister van Economische Zaken in dit verband de volgende vragen willen stellen. Is het waar, dat door zijn departement een vrij recente evaluatie van de effectiviteit van de steunverlening aan individuele bedrijven is verricht, waarvan de resultaten nogal afwijken van eerder verrichte evaluaties?

Zo ja, waarom is dit materiaal dan niet ter beschikking gesteld aan de subcommissie? Is het verder waar, dat op grond van verrichte evaluaties valt te concluderen, dat de effectiviteit van de steunverlening in het begin, namelijk in 1974, nogal gering is geweest maar sindsdien aanzienlijk is toegenomen? Zo ja, waarom is ook dat niet aan de subcommissie meegedeeld? Is het waar, dat de criteria die bij de individuele steunverlening in de loop van de tijd zijn gehanteerd, bij middelgrote en kleine bedrijven aanzienlijk stringenter zijn toegepast dan bij grote bedrijven?

Om het belang, wat in het rapport van de subcommissie is gehecht aan de noodzaak van voortdurende evaluatie en effectrapportage te onderstrepen, zou ik graag de volgende motie willen indienen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Engwirda, Van Houwelingen, Kombrink, Bolkestein, Van Dis, Van Dijk en Van der Hek wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat het op basis van de thans beschikbare informatie nauwelijks mogelijk is de concrete toepassing van het steunbeleid te overzien en

onmogelijk dit beleid aan de hand van de resultaten te beoordelen;

verzoekt de Regering de informatieverzameling en -verwerking zodanig te verbeteren en te mechaniseren, dat regelmatig evaluatie van het steunbeleid mogelijk wordt, ontsparingen snel zichtbaar worden en zowel periodiek als op aanvraag van de Kamer kan worden gerapporteerd op een wijze die voldoende gedifferentieerd is (naar bedrijfstak, regio, steunvorm, bedrijfsgrootte, arbeidsplaatsen) om de voornaamste ontwikkelingen in het beleid zichtbaar te maken

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 10 (15 306).

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zojuist al de vraag gesteld naar de toepassing van bestaande criteria voor individuele steunverlening op grote bedrijven. De Minister zou die bal kunnen terugspelen naar de Kamer door te zeggen dat in veel gevallen aan grote bedrijven individuele steun is verleend onder aandrang van de Kamer. Daar zit ongetwijfeld een kern van waarheid in, maar ik denk dat dat toch niet het hele verhaal is. De zaak ligt naar mijn gevoel gecompliceerder.

Bij de beoordeling van individuele steun aan grote bedrijven dient namelijk in veel sterkere mate dan bij de steun aan kleinere bedrijven, de internationale dimensie te worden betrokken. Immers, waar kleinere bedrijven vaak grotendeels op de Nederlandse markt opereren, staan grote bedrijven in veel sterkere mate bloot aan internationale concurrentie. Daarbij doet zich onmiddellijk de vraag voor in hoeverre individuele steunverlening concurrentievervalsend werkt, dan wel een antwoord vormt op concurrentievervalsende factoren in het buitenland.

Een antwoord op die vraag kan slechts gegeven worden voor zover er een duidelijk inzicht bestaat in de steunverlening langs individuele of andere weg, zoals die in het buitenland wordt toegepast. Ik heb de sterke indruk, dat dit inzicht, afgezien van incidentele gevallen, eigenlijk nauwelijks bestaat. Kan de Minister dat bevestigen? Is hij het met mij eens, dat die factor bij de beslissing tot individuele steunverlening eigenlijk nadrukkelijk zou moeten worden meegewogen? Zo ja, hoe denkt hij dat dan te doen?

Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat wij hebben te maken met een spanningsveld, dat bestaat tussen de door de subcommissie gesignaleerde behoefte aan rechtszekerheid en de daaruit voortvloeiende wenselijkheid van

Engwirda

het opstellen van formele beschikkingen op basis waarvan steunverlening aan individuele bedrijven wordt verstrekt, enerzijds, en de praktijk van de steunverlening in het buitenland anderzijds. In het buitenland, en ik denk dan vooral aan de andere EG-landen, wordt de steunverlening immers vaak in verkapte en moeilijk controleerbare vorm toegepast, hetzij bij voorbeeld via de Italiaanse staatsbedrijven, hetzij via tamelijk informele arrangementen op ad-hoc basis.

Dit wordt nog in de hand gewerkt door de houding van de Europese Commissie, waarbij individuele steungevallen vaak eerder kans hebben te worden goedgekeurd dan sector- of kaderregelingen. Het lijkt mij, dat dit dilemma alleen kan worden opgelost via een actief beleid van de Minister in Brussel. Dit beleid zou er in de eerste plaats op gericht moeten zijn om de Europese Commissie zoveel mogelijk gegevens te laten verzamelen en publiceren over het steunverleningsbeleid in de lid-staten.

Bovendien zou van Nederlandse kant aandrang op de andere lid-staten moeten worden uitgeoefend om ook hun steunverleningsbeleid zoveel mogelijk te codificeren. Uiteindelijk zou dit immers de werking van de gemeenschappelijke markt ten goede komen. Is de Minister bereid zo'n actief beleid te voeren? Is hij bereid, gebruik makend van de positie die Nederland op het moment als voorzitter van de Ministerraad heeft, daartoe de nodige voorstellen in te dienen?

Voor de vergroting van de effectiviteit van de controle op het steunverleningsbeleid is het naar mijn mening van het grootste belang, dat aan de Agemene Rekenkamer een veel grotere plaats wordt toebedeeld. Deze Kamer is voor die controle onvoldoende toegerust. De Rekenkamer is dat wel. Het grote probleem is dat de Rekenkamer op grond van de huidige Comptabiliteitswet onvoldoende bevoegdheden bezit om die controletaak op effectieve wijze uit te voeren. Die situatie moet spoedig worden verbeterd. Andere collega's zullen naar ik heb begrepen op dit punt nog dieper ingaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik eindig met een opmerking over de verbrokkeling van het huidige steunbeleid. Ik heb met genoegen in de regeringsreactie gelezen dat door de Ministers van Economische Zaken en van Financiën een interdepartementale werkgroep is ingesteld met als taak om op dit gebied een zekere mate van consolidatie en rationalisatie tot stand te brengen. Ik

heb er bij de UCV over het midden- en kleinbedrijf enkele maanden geleden al op gewezen hoe urgent dit naar mijn mening is.

De enorme verbrokkeling leidt er immers toe, dat met name de kleinere ondernemingen door de bomen het bos niet zien en zelfs het gevoel krijgen dat de talloze subsidieregelingen vooral voor de grote bedrijven bedoeld zijn. Kan de Minister van Economische Zaken aangeven wat de preciese taakomschrijving van deze interdepartementale werkgroep is en volgens welk tijdschema zij te werk zal gaan?

□

De heer **Bolkestein** (VVD): Het onderwerp dat ons vandaag bezighoudt, ligt op het raakvlak van politiek, economie en recht. Het is dan ook zeer gecompliceerd. Het rapport van de subcommissie is toegespitst op de parlementaire controle. Mijn betoog zal met dat aspect eindigen. Ik zal daartoe suggesties doen. Het is evenwel noodzakelijk ook de andere aspecten, zij het summier, de revue te laten passeren.

Volgens artikel 189 van de Grondwet mag de overheid geen privileges verlenen op het stuk van belastingen. Mag zij het wel op het stuk van subsidies of kredieten? Ja, zou men zeggen, indien de criteria voor het verlenen van dergelijke steun eenduidig en openbaar zijn, zodat ieder die aan de criteria voldoet, aanspraak kan maken op de steun. Aan deze eis heeft de Minister althans ten aanzien van het gebruik der werkgelegenheidsgelden voldaan met de 'Regeling steun aan individuele bedrijven'.

Andere eisen van openbaarheid blijven evenwel nog onvervuld. Niet alleen de beginselen van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid dwingen tot openbaarheid, ook de maatschappelijke ontwikkeling gaat in die richting. De Wet op de Openbaarheid van het Bestuur maakt het mogelijk dat de burger toegang heeft tot de ambtenaar die het beleid uitvoert. Sommigen vinden dat die weg nog niet ver genoeg gaat, dat Nederland de allures van de regentstaat nog te zeer heeft behouden.

Hoe dit laatste ook zij, mijn fractie verzoekt de Regering om de verschillende vormen die de steunverlening aan individuele bedrijven aanneemt, te codificeren in formele regelingen waarop de onderscheiden beschikkingen kunnen worden gebaseerd, evenals zij dat in de 'Regeling steun aan individuele bedrijven' heeft gedaan. De motie-Van Dijk doet op dit verzoek. Voor zover de doelmatigheid van het regeringsbeleid een zekere discretie-

onaire bevoegdheid noodzakelijk maakt, moet deze in de formulering der criteria tot uitdrukking kunnen worden gebracht.

Ten tweede zou mijn fractie willen dat de verschillende regelingen zo veel mogelijk in elkaar worden geschoven, bij voorbeeld de 'oneigenlijke bijzondere financiering' en de 'regeling steun aan individuele bedrijven'. Dat dou de overzichtelijkheid zeer ten goede komen. Wij vragen de Regering zo spoedig mogelijk te beginnen met dit omvangrijke werk van codificatie, consolidatie en rationalisatie.

Uit het voorgaande zou men niet mogen afleiden dat mijn fractie haar mening over de individuele bedrijfssteun heeft gewijzigd. Wij vrezen niet alleen voor de rechtsgelijkheid, wij zijn ook beducht voor een soort verambtelijking van het bedrijfsleven doordat steeds meer beslissingsbevoegdheid en dus ook verantwoordelijkheid naar de overheid verschuift. Voorts bestaat het risico van concurrentievervalsing. Wij beschouwen de concurrentie nog steeds als het meest doelmatige middel tot aanpassing van achterhaalde structuren, dat wil zeggen ter herstructurering. De overheidsbemoeienis dient zich dus in de eerste plaats te richten op het opruimen van obstakels die de concurrentie belemmeren. Om al deze redenen geven wij de voorkeur aan sectormaatregelen dat wil zeggen generieke steun

Hoeveel gemakkelijker individuele bedrijfssteun is dan generieke steun blijkt uit de voorlopige rekening over 1980. Vergeleken met de vermoedelijke uitkomsten vertonen negen vormen van generieke steun een gezamenlijke onderuitputting van f 350 miljoen. De steun aan individuele bedrijven en die aan Avebe vertonen te zamen evenwel een overschrijding van f 300 miljoen. Deze overschrijding is ten dele het gevolg van politieke druk. Mijn fractie zou van de Minister willen weten, hoeveel gevallen van steun met werkgelegenheidsgelden naar zijn mening geheel of gedeeltelijk onder politieke druk tot stand zijn gekomen en hoeveel geld hiermee gemoeid is geweest. Kan de Minister bij zijn antwoord hiervan een lijst overleggen?

De heer **Van der Hek** (PvdA): Wat bedoelt de heer Bolkestein met politieke druk?

De heer **Bolkestein** (VVD): Aandrang vanuit de Kamer, niet in het minst door de fractie van de heer Van der Hek.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Wat wil de heer Bolkestein met zijn opmerking betogen? Is de Minister te snel door de

Bolkestein

knieën gezakt, als het parlement hem bekritiseerde op een bepaald beleid? Of bedoelt hij iets anders?

De heer **Bolkestein** (VVD): Ik bedoel het volgende: wanneer de Minister geconfronteerd wordt met een meerderheid in de Tweede Kamer, dan hecht hij daaraan gewicht. Op aandrang van een meerderheid in de Tweede Kamer is in het verleden in bepaalde gevallen steun aan het bedrijfsleven verleend. Hiervan kan worden gezegd, dat deze steun tot stand is gekomen onder politieke druk. Ik vroeg aan de Minister of hij in zijn antwoord aan ons een lijst van dergelijke gevallen kan overhandigen.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Vindt u het niet een beetje merkwaardig, een bewindsman te vragen om een opsomming te geven van het aantal keren, dat hij een motie van de Kamer ten uitvoer heeft gelegd? Is dat niet wat zonderling?

De heer **Bolkestein** (VVD): De heer Van der Hek omschrijft het nu wel erg wijs. Ik heb het alleen over de steun aan individuele bedrijven. Het lijkt mij een interessante vraag, waar de Minister bij zijn antwoord wellicht op in wil gaan. Het lijkt ons erg instructief, van zijn ideeën kennis te nemen.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Ik vind uw vraag wat tendentieuus. Het is normaal, dat de Minister volgens goed parlementair gebruik zo veel mogelijk de meerderheid van de Kamer tegemoet komt.

De heer **Bolkestein** (VVD): Zeker, maar laten wij nu eerst eens te weten zien te komen, wat dat precies inhoudt en hoeveel geld hiermee is gemoeid.

De heer **Van der Hek** (PvdA): Moet in die lijst dan ook niet worden opgenomen het aantal keren, dat hij het niet doet?

De heer **Bolkestein** (VVD): Dat is dan een vraag van de heer Van der Hek aan de Minister.

Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk dat deze politisering de doelmatigheid kan doorkruisen. De vraag doet zich dan ook voor, of het regeringsbeleid ter zake doelmatig is geweest. Die vraag is bijna onmogelijk te beantwoorden. Een aantal bedrijven is toch failliet gegaan. Een aantal bedrijven rekt een hachelijk bestaan. Een aantal bedrijven is door de moeilijkheden heen geholpen.

Wat was echter het effect op de rest van de bedrijfstak? Ging werkgelegenheid hier ten koste van werkgelegen-

heid daar? Het rapport van de subcommissie constateert dat inzicht in de maatschappelijke effectiviteit van dit beleid ontbreekt. De doelmatigheid van het regeringsbeleid hangt natuurlijk ten nauwste samen met de opportunity-cost van het bestede geld. Wat zou er zijn gebeurd indien de middelen die zijn gebruikt voor de instandhouding van bedrijven welke inmiddels failliet zijn verklaard, elders zouden zijn aangewend, bij voorbeeld in de vorm van gemengde kredieten?

Wellicht hadden we dan een gezonder bedrijfsleven en meer werkgelegenheid gehad dan nu. Ook deze overweging noopt tot terughoudendheid. Zolang de doelmatigheid van deze overheidsmaatregelen moeilijk te analyseren is, verdienen globale of althans generieke maatregelen de voorkeur boven individuele maatregelen.

De gedachte dringt zich op dat de steunverlening aan individuele bedrijven gebaat zou kunnen zijn bij een zekere mate van depolitisering. Deze zou kunnen worden bereikt door decentralisatie naar een zelfstandig bestuursorgaan. Dit is een orgaan van de centrale overheid dat een zekere zelfstandigheid bezit ten opzichte van de Regering. Voorbeelden zijn het CBS, de Verzekeringskamer en de Nederlandse Organisatie voor zuiver wetenschappelijk onderzoek. Zij zijn alle organen die een gedeelte van de bestuurstaak van de centrale overheid uitvoeren, maar dit werk tot op bepaalde hoogte naar eigen inzicht verrichten. Zelfstandige bestuursorganen hebben – in navolging van prof. Scheltema – de volgende voordelen:

- (a) Zij voorkomen een te grote machtsconcentratie;
- (b) Zij verlichten de taak van de centrale overheid;
- (c) De Tweede Kamer wordt gedwongen zijn controlerende taak te beperken tot de hoofdzaken.

Dit laatste voordeel is natuurlijk een gevolg van het feit dat de Ministeriële verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van een zelfstandig bestuursorgaan beperkt is. Dat is nu juist die depolitisering.

Zelfstandige bestuursorganen zouden bij de wet moeten worden ingesteld. Regering en parlement zouden dus de algemene beleidslijnen en de jaarlijkse begroting vaststellen. Het bestuur zou moeten worden benoemd door de Regering, zodanig dat het parlement dit benoemingsbesluit kan controleren. Beroep zou mogelijk moeten zijn op de administratieve rechter en niet op de Kroon, om de ministeriële verantwoordelijkheid niet

langs een achterdeur weer binnen te halen. Voorts zou ieder zelfstandig bestuursorgaan eens per jaar verslag moeten leggen, ter discussie in de Staten-Generaal.

Ik stel dit onderwerp nu aan de orde omdat het een kruispunt vormt op 'de laan die derwaart gaat'. Ik verwacht geen stellige uitspraken van de Regering en zal die ook zelf niet doen. Ook in mijn eigen kring zijn de gedachten hierover nog niet gekristalliseerd. Sommigen van mijn collega's tillen zwaar aan het nadeel dat de Tweede Kamer zijn mogelijkheden tot controle door het instellen van een zelfstandig bestuursorgaan zou beperken. Ik wil de Minister echter een reactie ontlokken, want de organisatie van de centrale overheid en de werkwijze van de Tweede Kamer vormen een actueel en belangrijk thema.

Mijnheer de Voorzitter! Er zijn twee soorten doelmatigheid: de doelmatigheid van het beleid en de doelmatigheid van de uitvoering. De Commissie-Witteveen, die ter voorbereiding van de Comptabiliteitswet 1976 advies heeft uitgebracht over 'Staten-Generaal en Staatsfinanciën', meende dat de doelmatigheidscontrole van het beleid een taak was van het parlement en de doelmatigheidscontrole bij de uitvoering een taak was van de Algemene Rekenkamer.

In zijn voortreffelijke monografie over de Algemene Rekenkamer laat professor Stevers zien hoe de Comptabiliteitswet 1976 een historische ontwikkeling afsluit die er toe heeft geleid dat het doelmatigheidsonderzoek wordt genoemd in het kader van de controle en wel, in artikel 75, op rechtstreekse en ondubbelzinnige wijze. In het bijzonder omvat dit onderzoek volgens Stevers de controle op de functionele doelmatigheid. Hij denkt dat deze controle direct van toepassing moet zijn op de steun aan individuele bedrijven en de controlerende taak van het parlement aanmerkelijk kan verlichten.

Rest evenwel de vraag, bij wie de Rekenkamer zou moeten of mogen controleren. Dit is het netelige vraagstuk van de werkingssfeer van de Rekenkamer. Korthedshalve verwijs ik naar de uiteenzetting van Stevers over het formeel-privaatrechtelijke, het publiekrechtelijke en het budgettaire beginsel. Ik volsta met te zeggen dat ik de grondgedachte van Stevers deel, namelijk dat de functie van de Rekenkamer een correlaat is van het budgetrecht van het parlement. Het is evenwel op zijn minst twijfelachtig of de Comptabiliteitswet steun biedt aan dit budgettaire beginsel. Artikel 80 van

Bolkestein

die wet is duister en wordt dan ook op verschillende wijze uitgelegd.

Aangezien mijn fractie afdoende onafhankelijke controlemogelijkheden voor de Algemene Rekenkamer als een zeer belangrijke voorwaarde ziet voor het verwelken van de controle op de steunverlening aan individuele bedrijven door de Tweede Kamer zelf, bepleit zij een uitbreiding van de werkingssfeer van de Algemene Rekenkamer en dus een wijziging van artikel 80 Comptabiliteitswet. Daarbij wil zij de volgende overwegingen onder de aandacht van de Regering brengen.

1. De controlemogelijkheid van de Algemene Rekenkamer moet betrekking hebben op de 'bijdragen, subsidies of garanties' van artikel 80 lid 2 maar ook op deelnemingen in en leningen aan bedrijven van privaatrechtelijke aard.

2. Wat betreft de deelnemingen moet een uitzondering worden gemaakt voor die deelnemingen welke tot stand komen ingevolge artikel 40 Comptabiliteitswet. Daar staat dat voor een deelneming door de Staat machtiging bij of krachtens de wet is vereist. De wetgever heeft hier gedacht aan deelneming wegens staatsbelang, bij voorbeeld bij de KLM of bij UCN. In de wet die dit soort deelnemingen machtigt, kan elke controlebevoegdheid worden bedongen die de Staten-Generaal wenselijk dunkt.

De reden dat wij deze deelnemingen willen uitzonderen van een gewijzigd artikel 80 Comptabiliteitswet is als vermeld in de memorie van toelichting op artikel 40: een privaatrechtelijk lichaam waarin de Staat krachtens dat artikel deelneemt, 'behoeft minder onderworpen te zijn aan toezicht en andere bemoeiingen van hogere instanties en minder beheerst te worden door voor de staatsorganen algemeen geldende voorschriften'. De subcommissie-Van Dijk had het ook niet op dit soort deelnemingen gemunt, maar eerder op deelnemingen ter voorziening in de financieringsbehoefte van een bedrijf in nood.

3. De controle van de Algemene Rekenkamer reikt niet verder dan de vaststelling of de financiële steun overeenkomstig de bedoelingen wordt aangewend.

4. De Rekenkamer moet de onafhankelijke bevoegdheid krijgen zijn controle ter plekke uit te oefenen. De ervaring wijst uit dat wie aangewezen is op informatie uit de tweede hand veel minder mogelijkheid heeft relevante vragen te stellen dan wie zich ter plekke kan begeven en met de perso-

nen, wie het aangaat, een gesprek kan voeren. Het is moeilijk op een afstand lont te ruiken.

Minister Van Aardenne: Dat hangt van de wind af!

De heer Van Dijk (CDA): En de afstand.

De heer Bolkestein (VVD): Inderdaad. Misschien ook van de lont.

Een in deze zin gewijzigd artikel 80 zou een complement voor de particuliere sector zijn van datgene waar de motie-Van Amelsvoort om vroeg.

Deze op 25 mei 1976 met algemene stemmen aanvaarde en niet door de Regering ontrade motie nodigde de Regering uit 'te onderzoeken hoe krachtens een algemene regeling en onafhankelijke controle op ontvangsten en uitgaven van publieke aard effectief kan worden gewaarborgd'. Deze motie doelde op de sociale zekerheid. In het interimrapport 'Organisatie van de beheersing van de sociale zekerheid' lezen wij dat de toenmalige Staatssecretaris van Financiën aan de motie gevolg heeft gegeven door een wettelijke regeling voor te bereiden volgens welke de Algemene Rekenkamer zou worden belast met een toezicht bij wijze van supervisie op alle publiekrechtelijke rechtspersonen, behalve de lagere overheden, alsook op enkele met name te vermelden privaatrechtelijke rechtspersonen, van wie de taak een publiekrechtelijk karakter heeft en die in belangrijke mate worden gefinancierd uit publieke heffingen.

Uit de memorie van toelichting op het desbetreffende voorontwerp van wet blijkt dat de keuze van de Algemene Rekenkamer in het bijzonder berust op de onafhankelijkheid van dit college en haar grote ervaring op het terrein van de overheidscontrole. Zoals bekend, is dit voorontwerp van wet vooralsnog geen ontwerp van wet geworden. Aangezien ook de voor mij voorgestelde wetswijziging de nodige tijd in beslag zal nemen, zal de Regering er verstandig aan doen:

1. deze wetswijziging bij voorrang ter hand te nemen en dus niet te wachten op een algehele herziening van de Comptabiliteitswet en

2. reeds nu de door mij genoemde controlebevoegdheden van de Algemene Rekenkamer in de daarvoor in aanmerking komende gevallen te bevestigen.

Deze overwegingen vinden hun neerslag in een motie die ik mede namens vijf andere leden van de subcommissie u reeds heb mogen overhandigen, mijnheer de Voorzitter.

Motie

De Voorzitter: Door de leden Bolkestein, Van Dis, Van Dijk, Van der Hek, Engwirda en Kombrink wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat de financiële steun die het Rijk aan bedrijven van privaatrechtelijke aard verleent in de vorm van een deelneming, lening, bijdrage, subsidie of garantie de laatste jaren sterk is toegenomen;

overwegende, dat het toezicht van de Algemene Rekenkamer op het doelmatig aanwenden van deze steun bij de parlementaire behandeling van artikel 80 van de Comptabiliteitswet 1976 niet aan de orde is geweest;

overwegende, dat het onzeker is of onderzoek door de Algemene Rekenkamer ter plaatse bij deze rechtspersonen (niet zijnde NV's of BV's, waarvan de Staat alle aandelen bezit) in overeenstemming is met artikel 80 van de Comptabiliteitswet;

overwegende, dat de Algemene Rekenkamer in de praktijk haar controle op privaatrechtelijke rechtspersonen daarom beperkt tot kennisneming van rapporten en inlichtingen verkregen door tussenkomst van de betrokken Minister;

overwegende, dat de Algemene Rekenkamer geen basis ziet om deze opstelling te wijzigen zonder nadere uitspraak van de wetgever;

eraan herinnerende, dat in de motie-Van Amelsvoort (13 037, nr. 21) de Regering werd uitgenodigd te onderzoeken hoe krachtens een algemene regeling een onafhankelijke controle op ontvangsten en uitgaven van publieke aard effectief kan worden gewaarborgd;

van oordeel, dat de bevoegdheid van de Algemene Rekenkamer zich behalve tot de Staat ook dient uit te strekken tot bedrijven die via een door het parlement goedgekeurde departementale begroting financiële steun als bedoeld in de eerste overweging verkrijgen (afgezien van deelnemingen die tot stand komen ingevolge artikel 40 van de Comptabiliteitswet, zodat zij, indien zij dat nodig oordeelt, ter plaatse een onderzoek kan instellen om na te gaan of deze financiële steun overeenkomstig de bedoelingen wordt aangewend;

Voorzitter

verzoekt de Regering:

a. een wetsontwerp in te dienen ter wijziging van artikel 80 van de Comptabiliteitswet dat een uitbreiding van de bevoegdheid van de Algemene Rekenkamer in de zin van dit oordeel mogelijk maakt;

b. ondertussen bij het verlenen van bovenvermelde steun (afgezien van deelnemingen die tot stand komen ingevolge artikel 40 van de Comptabiliteitswet telkenmale de mogelijkheid van controle ter plaatse door de Algemene Rekenkamer om na te gaan of hij overeenkomstig de bedoelingen wordt aangewend, te bedingen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 11 (15 306).

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Allereerst wil ik mij aansluiten bij de woorden die collega Engwirda heeft uitgesproken aan het adres van collega Van Dijk, die met grote bekwaamheid de subcommissie van de commissie rijksuitgaven heeft voorgezeten. Zonder diens inspanning had dit rapport, zoals de heer Engwirda terecht heeft opgemerkt, wellicht langer op zich laten wachten. Wij sluiten ons dus bij die hulde aan.

Ik maak een zestal opmerkingen naar aanleiding van het rapport, maar gericht op de reactie van de Regering op het rapport.

In de eerste plaats valt ons op – niet zozeer van regeringswege, maar in het algemeen in de publieke opinie en soms ook in deze Kamer – de eenzijdigheid van de beoordeling van de steun aan bedrijven. Meestal gaat het daarbij om steun aan individuele bedrijven, gefinancierd uit de werkgelegenheids-gelden. Zelden gaat het over iets anders. Wij geven toe dat de steun aan individuele bedrijven, gefinancierd uit de werkgelegenheids-gelden, daartoe ook vaak aanleiding gaf.

Het waren dan ook de moeilijkste gevallen. Er werd nauwelijks gesproken over ontwikkelingskredieten, over kredieten en subsidie, verleend in het kader van het speerpuntenbeleid en over subsidies, verstrekt uit het begrotingsartikel 'versteking van de economische structuur'. Er werd wel gesproken – maar niet in dat verband en dus nauwelijks diepgaand – over de aparte begrotingsartikelen die er bestaan voor Fokker, Volvo en dergelijke. Er werd helemaal zelden gesproken over in het bijzonder de middelen die voor rekening en risico of rekening of risico van de staat werden verstrekt door de

Nationale Investeringsbank of in het kader van de kredietbeschikking midden- en kleinbedrijf.

Nog minder is bekend wat de verwevenheid is van uitgerekend de Nationale Investeringsbank en de Nederlandse Middenstandsbank waarin de staat een aanzienlijk aandeel heeft met andere banken samen, zoals de Nederlandse Participatiemaatschappij, de Export-Financieringsmaatschappij en de Nederlandse Credietverzekering-maatschappij.

Kortom, dit debat is meestal beperkt geweest. De commissie meende evenwel al deze zaken de revue te doen passeren. Zij legde zich echter de beperking op, vooral te letten op de zaken die rechtstreeks uit de begroting worden gefinancierd en op de zaken die indirect uit de begroting worden gefinancierd voor rekening en risico van de staat via bijvoorbeeld de Nationale Investeringsbank. In het rapport wordt wél gesproken over de verwevenheid tussen aan de ene kant het steunbeleid en aan de andere kant het particuliere bankwezen. Het rapport bevat een beschouwing over die verwevenheid. Daarbij rijst de vraag of er niet vaak sprake is van het doorschuiven van risico's met substitutie-effecten, wanneer banken het laten afweten en genoemde instellingen en begrotingsposten van de rijksoverheid worden ingeschakeld. Wij hebben sterk de indruk dat er vaak sprake is van een soort 'afvalrace'.

Eerst is de onderneming een zaak van het particuliere bankwezen. Dan wordt zij een zaak van het particuliere bankwezen en bij voorbeeld de Nationale Investeringsbank. Pas in het aller-uiteerste geval, wanneer om welke reden dan ook het risico te groot wordt geacht en men extra budgettaire middelen nodig heeft om het risico gespreid te krijgen, wordt het een zaak van steun aan individuele bedrijven. Dan heeft zich al een heel langdurig proces voltrokken. Wij worden dan geconfronteerd met het einde van het proces. Dat is het moment dat het bedrijf in de grootst mogelijke moeilijkheden verkeert. Dat zijn pijnlijke, moeilijk af te wegen zaken.

Wij hebben de indruk dat het Ministerie van Financiën eigenlijk in het begin van het ontwikkelingsproces een grotere rol speelt dan het Ministerie van Economische Zaken. Dat heeft mijn fractie aanleiding tot enige zorgen gegeven. De vraag is bij ons opgekomen of het niet tijd wordt om de bijzondere financieringsregeling van de Nationale Investeringsbank op de begroting van het Ministerie van Econo-

mische Zaken te zetten in plaats van op de begroting van het Ministerie van Financiën. Bij ons is ook de vraag gerezen of de werkwijze van de Nationale Investeringsbank niet nader moet worden bezien. Tevens zou de verwevenheid van deze bank met de door mij al eerder genoemde instellingen, als de Nederlandse Participatiemaatschappij, de Exportfinancieringsmaatschappij etcetera, nader moeten worden bekeken. Het onderzoek van de commissie-Van Dijk is naar onze mening nog niet geheel afgerond.

Wij stellen het op prijs, wanneer dit een gevolg krijgt waarin onder andere dit vraagstuk nader wordt bezien, evenals het vraagstuk hoe de steunverlening altijd technisch in de diverse hoofdstukken van de rijksbegroting is verwerkt. Ook hierbij zijn talrijke interessante vragen te stellen. De commissie is hieraan nog niet begonnen. Wij hopen dat zij dit alsnog doet, wat uiteraard een zaak van de Kamer zelf is.

Terecht zijn opmerkingen over rechtszekerheid en rechtsgelijkheid gemaakt. Ik herhaal niet wat degenen hebben gezegd die vóór mij het woord hebben gevoerd. Ik onderschrijf met hen het betoog om te komen tot publieke schikkingen. Naar mijn mening kan het in de toekomst, wanneer de zaak is gecodificeerd, interessant zijn, te denken aan een kaderwet waarin de beginselen worden vermeld waaraan alle beschikkingen moeten voldoen. Dit is echter toekomstmuziek.

Het derde punt dat ik aanstip, is de openbaarheid als element van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid. De commissie heeft op dit punt enkele eisen en verlangens naar voren gebracht waarop de Minister niet onwelwillend heeft gereageerd. Toch stellen wij het op prijs, als de Kamer hierover een uitspraak kan doen. Uiteraard zijn wij wederom – het is niet de eerste keer dat wij dit voorleggen – nieuwsgierig naar de reactie van de bewindsman.

Mijnheer de Voorzitter! Ik overhandig u een motie op dit punt.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Hek, Van Dijk, Engwirda, Van Dis, Kombrink en Van Houwelingen wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat van de besteding van publieke middelen in beginsel openbare verantwoording moet worden afgelegd;

Voorzitter

overwegende voorts, dat met de openbaarheid van de individuele steunoperaties de doorzichtigheid van het beleid en de rechtszekerheid gediend zijn en in het bijzonder ook de beroepsmogelijkheden van derden die door die operaties menen te zijn benadeeld zullen worden versterkt;

verzoekt de Regering, om aan de Kamer over elk kalenderkwartaal, binnen een maand na dat kwartaal, een lijst te verstrekken van de ondernemingen met wie in dat kwartaal een overeenkomst tot het verlenen van individuele steun is afgesloten, met vermelding van het bedrag, de vorm waarin de steun zal worden verstrekt, de doelstelling en de (bijzondere) voorwaarden met weglating slechts van die gevallen waarin zich zwaarwegende belangen tegen deze openbaarmaking verzetten;

verzoekt de Regering, eveneens per kwartaal, van die laatste niet op de lijst voorkomende gevallen een getotaliseerde opgave te verstrekken met onderverdeling naar aard van de steunregeling, vorm van de steun, bedrijfstak en regio;

verzoekt de Regering tevens, in deze laatstgenoemde verslaglegging te rapporteren over de afwijzing van steunaanvragen;

verzoekt de Regering als standaardbepaling in de steunregelingen en, waar nodig ook in de individuele contracten, de voorwaarde op te nemen dat de betrokken ondernemingen jaarlijks, in jaarverslag of andere gepubliceerde vorm, verslag doen van de aanwending van de ontvangen steun en van de invloed daarvan op de bedrijfsontwikkeling, behoudens in die gevallen waarin zich zwaarwegende belangen tegen deze verslaglegging zouden verzetten,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 12 (15 306).

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ter toelichting van de motie maak ik enkele opmerkingen en stel ik enkele vragen. Mijn fractie heeft het probleem van de wet op de jaarrekening opgeworpen die thans onderdeel is van het Burgerlijk Wetboek. De vraag is nadrukkelijk gesteld of het Burgerlijk Wetboek op dit punt geen aanvulling behoeft, zodat de jaarrekening van een onderneming voortaan meer informatie bevat dan thans het geval is, opdat het publiek in het algemeen en de Regering beter over ondernemingen zijn ingelicht.

De Minister heeft gezegd dat hieraan constant wordt gewerkt in het kader van de EG, waarbij richtlijnen worden vastgesteld voor de jaarrekeningen van zowel individuele ondernemingen als ondernemingen die onderdeel van een concern uitmaken en van concerns zelf. Is de Minister ertoe bereid, te bevorderen dat de Kamer de beschikking krijgt over het beleid dat de Regering zelf in het kader van de EG voert?

Vervolgens wijs ik erop dat de openbaarheid en de rapportage die wij vragen, wezenlijke elementen zijn voor de parlementaire controle. Zonder deze kan het parlement niet goed functioneren.

Wij hebben het zwaarwegend belang nadrukkelijk opgenomen omdat wij ons realiseren dat dat in de praktijk bestaat. Naar onze opvatting moet het echter wel restrictief en niet als een excuus worden gehanteerd. Wij zouden het dan ook op prijs stellen als de Minister, in voorkomende gevallen, wanneer de Kamer of de Kamercommissie daarom vragen, wil aangeven waarom hij het argument van het zwaarwegend belang heeft gehanteerd.

Wij zouden het ook op prijs stellen wanneer de Minister als de Vaste commissie daarom vraagt altijd bereid zou zijn in de vertrouwelijke sfeer toe te lichten wat hij publiekelijk niet wil. Dat maakt het functioneren van de Kamer dan nagenoeg perfect. De Kamer behoort hierin ook zo te opereren.

In het algemeen lijkt het ons voorts van belang dat, wanneer de Kamercommissie daarom vraagt, de achterliggende stukken bij steunoperaties toch meer ter inzage worden gegeven dan thans het geval is. Dat geldt dan vaak voor adviezen uitgebracht door organisatiebureaus, door de Nationale Investeringsbank of door anderen; stukken die vaak door de Minister worden gebruikt bij zijn argumentatie dat hij iets wel of niet wil doen.

Een vierde punt is de kwestie van de medezeggenschap. In toenemende mate zijn vakbeweging, publieke opinie en uiteraard ondernemingsraden betrokken bij de diverse steunmaatregelen die de overheid kent.

De Wet op de ondernemingsraad staat nadrukkelijk bevoegdheden toe aan de ondernemingsraad, ook met betrekking tot dit soort acties. Geheel nieuw is evenwel de positie van de vakbeweging, althans in formele zin. Ik denk dat wij een ontwikkeling te zien krijgen, waarin collectieve arbeids-overeenkomsten in toenemende mate artikelen gaan bevatten waarbij de vakbeweging ook betrokken wordt bij

het bedrijfseconomisch reilen en zeilen van ondernemingen.

Vaak kan dat ook de gestalte krijgen van een arbeidsplaatsenovereenkomst, of een overeenkomst die weer anders genoemd wordt. Mij dunkt dat hier een ontwikkeling aan de gang is die niet genegeerd kan worden.

Vandaar dat wij er sterk voor willen pleiten dat, wanneer de vakbeweging zo'n positie bij een dergelijke overeenkomst verwerft, de Regering dat niet alleen signaleert, maar ook honoreert door, net als bij de ondernemingsraad, de vakbeweging een nadrukkelijke positie toe te kennen bij het behandelen van steunaanvragen. Ook op dat vlak willen wij aan de Kamer een motie voorleggen.

Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Van der Hek, Van Dijk, Engwirda, Kombrink en Van Houwelingen wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

overwegende, dat vroegtijdige inschakeling van de ondernemingsraad noodzakelijk is in al die gevallen waarin steun het voortbestaan van het bedrijf mogelijk maakt, de omvang van de werkgelegenheid beïnvloedt of reorganisaties nodig maakt en overigens in alle gevallen die de Wet op de ondernemingsraden voorschrijft;

overwegende voorts, dat de meest betrokken vakverenigingen in het overleg dienen te worden betrokken in al die gevallen waarin de werkgelegenheid en de rechtspositie van de werknemers in het geding zijn;

verzoekt de Regering, de tijdige inschakeling van de ondernemingsraad en het overleg met de betrokken vakverenigingen als standaardvoorwaarde in de beschikkingen (en zo nodig ook in de individuele contracten) op te nemen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 13 (15 306).

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Tot slot wil ik nog een opmerking maken over de Rekenkamer. Ook wat dat betreft kan mijn fractie zich goeddeels aansluiten bij het betoog van de heer Bolkestein. Wij hadden aanvankelijk enige moeite met zijn opvatting over artikel 40. Als zijn opvatting zo mag worden verstaan dat in het vervolg de wet, die op grond van artikel 40 tot stand komt, soortgelijke bepalingen met betrekking tot de Re-

Van der Hek

kenkamer zal kennen als wij wenselijk achten met betrekking tot artikel 80, dan kunnen wij daarmee instemmen.

Ik wil er nog dit aan toevoegen. Als men duikt in de geschiedenis van de Rekenkamer – dat is een zeer oude geschiedenis – is het juist opvallend dat de Rekenkamer ontstond in een periode dat het onderscheid tussen privaatrechtelijke en publiekrechtelijke contacten tussen vorst en onderdaan in het geheel nog niet bestond.

De vergadering wordt van 21.35 uur tot 21.52 uur geschorst.

Minister Van Aardenne: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil mijn bewondering uitspreken voor het werk van de subcommissie, die, zoals de heer Van Dijk zei in het woud – hij sprak niet over een oerwoud – van regelingen een pad heeft gekapt. Ik ben het dan ook eens met de subcommissie, als zij stelt dat moet worden getracht daarin orde te brengen. Getracht zal tevens moeten worden het aantal regelingen te vereenvoudigen en te codificeren. Een ontwikkeling op het gebied van steun vindt overigens al lang plaats. De laatste jaren is die ontwikkeling echter versneld. De noodzaak was aanwezig om gericht beleid te voeren. In de haast werd vaak verzuimd na te gaan, of het in een andere regeling was onder te brengen. Een bezinning op een gegeven moment is dan heel goed.

Ik wil een verduidelijking aanbren- gen. Op de bladzijden 10 en 11 van het rapport van de subcommissie staan een groot aantal regelingen onder el- kaar. Die regelingen zijn van zeer ver- schillend karakter. Sommige hebben al een onderliggende beschikking; sommige hebben zelfs een zeer duide- lijke beschikking, zodanig, dat geen sprake is van discretionaliteit. Ik wil een voorbeeld noemen: de IPR onder het maximum. Men moet een investe- ring doen, er dient een accountants- verklaring te worden overgelegd, waarin de hoogte van de investering staat. Men heeft dan recht – het kan worden afgedwongen – op het percen- tage, dat daarvoor staat. Boven het plafond is sprake van een bepaalde discretionaliteit.

Ik heb het echter over de kleinere IPR-regelingen. In wezen onderschei- den zulke regelingen zich in niets van de uitkeringen aan het bijzonder on- derwijs, de bedragen per leerling. Het aantal leerlingen moet worden opge- geven in een gewaarmerkte verkla- ring, naar ik aanneem. Vervolgens krijgt men van de overheid, de uitke-

ring. In dit geval moet de Rekenkamer controleren, of de overheid beschikt over die accountantsverklaringen, aan de hand waarvan die uitkering is ge- daan. Men behoeft niet naar het bedrijf te gaan om na te kunnen gaan, of de investering wel inderdaad zoveel heeft gekost. Dat is een subsidie. Zo een voor- beeld is de besparingsregeling, inmid- dels vervangen door de WIR-toeslag. De WIR is een fiscaal instrument en valt terecht buiten deze lijst.

Die voorloper van deze WIR was een regeling, die duidelijke technische cri- teria bevatte. Als men daaraan kon voldoen – men moest natuurlijk be- wijsstukken hebben van neutrale figu- ren van buiten, gedekt door een ac- countantsverklaring – dan had men recht op een bepaalde uitkering. Zo'n subsidie heeft natuurlijk een ander ka- rakter dan zuivere steun aan bedrijven, die concurrentievervalsens werkt. Ook de IPR heeft weliswaar een zeker con- currentie-beïnvloedend karakter, maar dit hebben wij met zijn allen bewust ge- wild in het kader van het regionaal beleid.

Ter zake van de energiebesparings- regeling is dit niet het geval; iedereen kan voor die regeling in aanmerking komen, als de nodige investeringen worden gedaan. Vroeger kon men een investeringsaftrek genieten, als men investeerde. Dat kon volgens artikel 189 van de Grondwet. Heel anders is het als het gaat om steun waardoor het bedrijf in leven is gebleven, zoals het er omschreven staat in de motie van de heer Van der Hek. Steun die het voortbestaan van het bedrijf mogelijk maakt, is echte steun. Het grote risico van concurrentievervalsing is dan aan- wezig. Men weet, hoe ik over die vor- men van steun denk. Ik zie deze als een noodzakelijk kwaad. Vaak zijn zij niet eens zo erg noodzakelijk, omdat het toch niet helpt.

De heer Van der Hek heeft gelijk, dat het aan het eind van een keten zit. Eerst financiert men normaal via de banken. Daarna volgt bijzondere finan- ciering, maar dan is het bedrijf in we- zen nog wel gezond. Vervolgens gaat het mis en is er sprake van oneigenlij- ke, bijzondere financiering. Ten slotte is er dan sprake van steun uit wat vroe- ger heette de werkgelegenheidsge- lden. (tegenwoordig is dat een begro- tingsartikel) die in wezen wordt gege- ven krachtens de beschikking steun individuele bedrijven, op basis van so- ciale criteria in streken met een grote werkloosheid. Dat is aan het eind van de keten. Mijn beleid is er nog altijd op gericht, die soorten steun zover moge- lijk terug te dringen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil na de- ze inleiding graag op een aantal op-

merkingen, die door verschillende sprekers zijn gemaakt, ingaan. De heer Van Dijk sprak over de codificatie met verduidelijking van doelstellingen en criteria. Die is toegezegd. Ik handhaaf uiteraard die toezegging. Ik ben er de heer van Dijk erkentelijk voor dat hij de problemen inzake het omschrijven van die criteria onderkent. Als men op een gegeven moment zegt dat een bedrijf continuïteitsperspectief moet hebben dan is dat in wezen een discretionaire beoordeling, tenzij men allerlei ken- getallen uit balansanalyses zou invoeren, die waarschijnlijk slechts de schijn van exactheid zouden geven. Desalniette- min denk ik – wij hebben dit bij de beschikking steun individuele bedrij- ven ook gedaan – dat codificatie mo- gelijk is. Daarbij moeten wij wel in de gaten houden dat enige vaagheid daarin zal optreden, zoals de heer Van Dijk ook met zoveel woorden heeft ge- zegd.

De interdepartementale commissie, die aan het werk is gegaan, zal de rati- onalisatie bezien en daarbij ook de kwestie van de openbaarheid betrek- ken. Ik kom daarop nog terug.

Als de heer Van Dijk in zijn motie vraagt om te rationaliseren, zeg ik dit toe. Wanneer hij vraagt de Kamer vóór 1 mei een plan voor te leggen, zou ik dat graag toezeggen, ware het niet dat ik de termijn tot 1 mei ontzettend kort vind. Ik zou liever 'voor de zomer' willen zeggen. Wij doen echter ons best dit zo snel mogelijk te doen. Het zit wel eens tegen.

Tegen de heer Engwirda zeg ik, dat er ook bij ons wel eens een tekort aan mankracht is, al lijkt het een groot de- partement, omdat zoveel bedrijven in de problemen zitten en aan de bel trek- ken. Dit heeft natuurlijk voorrang bo- ven het langere-termijnwerk, hoe be- treuenswaardig dit misschien ook is. Ik denk dat de geachte afgevaardigde dit zal willen begrijpen.

Ik wil twee kanttekeningen maken bij het eerste verzoek in de motie-Van Dijk. Ten eerste wil ik mijn opvolger niet aan de periode van twee jaren bin- den. Er zit enorm veel werk aan dit plan. Ten tweede vind ik dat een beschikking, die ook betrekking kan hebben op die eenvoudige regelingen, behoort tot de normale bestuursdaden van de Regering.

Omdat het zo bijzonder was, heb ik de bespreking van de beschikking indi- viduele steun na overleg met de Ka- mer gedaan. Dit behoeft natuurlijk niet het geval te zijn met bij voorbeeld be- schikkingen op het gebied van de energiebesparende investeringen en dergelijke. Ik zou deze grens toch wel willen handhaven, lezende 'na overleg

Van Aardenne

met de Kamer'. Wanneer er ooit een kaderwet komt van de heer Van der Hek wordt dit natuurlijk anders. Dan gaat het zelfs in overleg.

De heer **Van Dijk** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik de Minister toch even een vraag stellen? Waar trekt de Minister de grens tussen beschikkingen waarvan hij zegt 'dat doe ik na overleg met de Kamer' en de beschikkingen waarvan hij zegt 'het zijn normale bestuursdaden, dat doe ik op een andere manier'?

Minister Van Aardenne: Als men het lijstje doorkijkt, dan blijkt dat de regionaal gerichte steunregelingen, de exportbevordering en de energiebesparing zaken zijn die bij mij onder normale bestuursdaden vallen. Die kunnen natuurlijk na afloop door de Kamer worden beoordeeld. Dat is het normale repressieve toezicht, dat blijft bestaan. Bij algemene regelingen ligt het wat anders, maar de strekking van mijn opmerking is dat men eerst met de kamercommissie gaan praten over een ministeriële beschikking heel duidelijk als een uitzondering moet zien in het normale kader van het dualisme. Er zijn gevallen, waarin men daarvan moet afwijken, omdat de materie veelomvattend is en politiek belangrijk, maar dat geldt bij voorbeeld niet zo sterk voor de kredietbeschikking toeristische accommodatie.

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik de Minister vragen....

De **Voorzitter:** Ik zou de leden willen vragen, zo weinig mogelijk te interrumperen, opdat wij vanavond nog klaar komen.

De heer **Bolkestein** (VVD): Zeker, Mijnheer de Voorzitter! Ik neem aan dat de Minister zijn oordeel over deze motie nog geeft.

Minister Van Aardenne: Dat heb ik eigenlijk al impliciet gedaan. Ik maak twee kanttekeningen bij het ene verzoek. Verder heb ik met deze motie geen probleem. De ene kanttekening is een praktische; ik denk dat die termijn van twee jaar niet gehaald kan worden, maar wie ben ik om daarover verder iets te zeggen? De Kamer spreekt zich uit over een bepaalde termijn. De andere kanttekening betreft een principieel punt; ik denk dat de Regering dat niet voor alle regelingen zal uitvoeren in het kader van een normaal dualisme, maar het is aan de Kamer om dat dan weer te controleren.

Ik ben het met de heer Van Dis eens, dat globaal casu quo gericht generiek beleid – ik raket dit onderscheid uit de begrotingsbehandeling nog maar eens op – verre de voorkeur heeft boven zeer specifiek en zeer discretionair beleid. Het AROB-beroep tegen beschikkingen is voor zover mij bekend nooit aangetekend. Als de heer Van Dis vraagt, of ik van de AROB-rechter zou willen switchen naar het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, dan is dat een vraag die ik niet kan beantwoorden zonder overleg met mijn collega van Justitie, die daarvoor de nodige wetswijziging zou moeten indienen. Ik moet op dit ogenblik het antwoord op die vraag dus schuldig blijven.

Gezien de Sectornota, waarvan de heer Verloren van Themaat opmerkte, dat wij te optimistisch waren in de mogelijkheden, en gezien de voorgeschiedenis met de grote-projectentoeslag, denk ik dat de WRR veel te optimistisch is geweest, maar ik kom straks over het buitenlandse effect te spreken, als ik op het betoog van de heer Engwirda inga.

De opmerkingen van de heer Van Dis over de Algemene Rekenkamer en de Wet op de Ondernemingsraden zal ik behandelen bij de desbetreffende motie.

De heer Engwirda heeft drie vragen gesteld. Hij heeft gevraagd, of er geen recente evaluatie is. In het kader van de interne beleidsanalyse is de individuele steun uit werkgelegenheidsgelden – dat woord gold toen nog – uit de periode 1976–1979 geëvalueerd. Er is getracht de effectiviteit af te meten aan kengetallen. Dat is echter geen eenvoudige zaak, want de juiste criteria van effectiviteit van een instrument te vinden vereist een zeer zorgvuldige afweging.

Men kan natuurlijk zeggen dat, als de steun niet zou zijn verleend, het bedrijf failliet gegaan zou zijn of sterk ingekrompen zou zijn. In dat geval kan er wat betreft de arbeidsplaatsen worden gemeten. Toch denk ik dat ook dit iets te simpel is. Wij zijn nog bezig met de effectiviteitsanalyse en als wij daarmee gereed zijn – het systeem zal natuurlijk nooit volmaakt kunnen zijn – zullen wij de Kamer er zeker over rapporteren.

De heer Engwirda heeft voorts een vraag gesteld en deze gekoppeld aan een beschouwing, waar ik het in wezen mee eens ben. Het betreft hier de positie van bedrijven ten opzichte van buitenlandse concurrenten. Ik zou niet zó ver willen gaan, dat ik de stelling onderschrijf dat grote bedrijven daar-

om worden bevoordeeld. Wat dit betreft geloof ik dat de lijnen gelijk lopen. Echter, het grote bedrijf komt wellicht eerder in moeilijkheden omdat het eerder wordt geconfronteerd met de buitenlandse concurrentie.

Daarnaast geldt voor grote bedrijven een veel sterker sociaal effect. Als ergens een bedrijf sluit, dat 2000 man in dienst had, is dat psychologisch een veel belangrijker zaak dan dat in dezelfde periode 200 bedrijfjes met elk 10 man dicht gaan. Het eerste komt in de krant; het laatste niet. Dat is misschien te betreuren, maar het effect van de eerste sluiting is natuurlijk ook veel groter dan het effect van de andere sluitingen. Die tien man in verschillende plaatsen kunnen wellicht snel geabsorbeerd worden in de arbeidsmarkt door bedrijven, die meer mensen nodig hebben. Dit zal niet gemakkelijk het geval zijn met de 2000 in één plaats.

Ik ben het eens met de heer Engwirda als hij spreekt over een spanningsveld tussen de gewenste rechtszekerheid en de buitenlandse praktijk.

Ik denk dat wij dat spanningsveld als een realiteit moeten erkennen. Het is niet zo eenvoudig, die gegevens te verschaffen. Wij weten natuurlijk wel iets over de globaal in het buitenland toegepaste instrumenten, die in regelingen zijn vastgelegd. Dat gebeurt niet overal, omdat men helaas niet overal een commissie-Van Dijk heeft. Dat betekent dat er inderdaad wegen zijn, die misschien óók wel 'derwaart' gaan. Wij kennen die wegen niet. Natuurlijk proberen wij via het matching fund voor het geval je zulke zaken, tegenkomt, speciaal in de exportsfeer, daar wat aan te doen.

De heer Engwirda stelt terecht, dat dit probleem via Brussel moet worden opgelost. Over de staalindustrie waar het de spuigaten of misschien wel de gietpannen uitloopt zijn wat cijfers bekend. Er wordt tientallen keren meer steun per ton staal gegeven in bepaalde partnerlanden van de EG dan in Nederland en de Bondsrepubliek. Wij zijn donderdag weer toe aan een 'Staalraad' in Brussel om erop toe te zien, dat de Commissie inderdaad die gegevens krijgt.

Daarop blijven wij hameren en ik vind het een zeer duidelijke opgave voor het Nederlands voorzitterschap. Ik concentreer mij op de staalsector, omdat men daar nu langzamerhand rijpheid in de geesten ziet verschijnen. De heer Engwirda weet ook dat ik de hele problematiek van industriebeleid versus mededingingsbeleid informeel met collega's uit de Europese Gemeen-

Van Aardenne

schap in april wil bespreken om meer consensus en medewerking te krijgen.

De Commissie kan wel van allerlei zaken voorschrijven, maar als men het niet naleeft hebben wij nog altijd niets gewonnen. Ik zeg gaarne een actief beleid toe, maar ik concentreer mij op dit moment – dat is al moeilijk genoeg – op de staalindustrie waarin het het duidelijkst tot uiting komt.

De motie van de heer Engwirda op dit punt acht ik zeer aanvaardbaar. Ik zal mij er niet tegen keren, integendeel.

De heer Engwirda heeft vervolgens gevraagd naar de taak en de werkwijze van de interdepartementale werkgroep. De taak is codificatie, consolidatie en rationalisatie in ontwerp-beschikkingen voor te stellen waar dat mogelijk is. Daarbij moet ook worden nagegaan op welke wijze gevolg kan worden gegeven aan de aanbevelingen voor openbaarheid (4.08) en controle door de overheid (4.13). Wat betreft de werkwijze: de werkgroep is bezig, mede aan de hand van hoofdstuk II van het rapport van de commissie-Van Dijk, de verschillende steunverleningsinstrumenten te inventariseren en op grond daarvan een prioriteitenlijst op te stellen op de achtereenvolgens door de werkgroep te behandelen terreinen.

De werkgroep, die met sub-groepen werkt, buigt zich eveneens over de problematiek rond de openbaarheid, over de wijze waarop het Subventionsbericht vorm moet krijgen en over de controlemaatregelen, die duidelijker en doorzichtiger moeten worden gemaakt. Een tijdschema is niet te geven; ik denk dat de werkgroep binnen een jaar of twee haar werk zal hebben beëindigd. Maar dan is ook het hele terrein bestreken. Uiteraard zal in de toelichting bij de begroting daarvan steeds verslag worden gedaan.

De heer Bolkestein heeft gezegd dat voor zover de doelmatigheid van het regeringsbeleid een zekere discretionaire bevoegdheid noodzakelijk maakt, deze in de formulering der criteria tot uitdrukking moet kunnen worden gebracht. Ik denk dat dit een wat moeilijke zin is. Ik heb zoëven gezegd dat natuurlijk bepaalde zaken moeten worden opgenomen om zicht op de continuïteit van een bedrijf te hebben. Maar juist discretionariteit in een criterium tot uitdrukking brengen, lijkt mij een contradictio in terminis. Bij bepaalde criteria kan echter wel worden aangegeven dat zij een zekere vaagheid en een zekere rekbaarheid hebben, waardoor zij discretionariteit in zich houden.

Aan het slot van de begrotingsbehandeling heb ik naar aanleiding van de motie-Van Iersel opgemerkt dat de onderuitputting 'kas' is. Het gaat bij dit soort instrumenten natuurlijk niet 'kas', het gaat om 'transactie'. In het geval van transactie is er geen onderuitputting van onze middelen geweest, ook niet van de middelen voor generieke steun. Die zijn allemaal gebruikt. Een ander geval is dat de kasruimte, die wel meer rek vertoond heeft, op een gegeven moment gebruikt is om een bedrijf als Avebe daarmee te helpen. Zoals men weet hebben daaraan meer departementen meegedaan.

Voorts heeft de heer Bolkestein gevraagd naar een lijst van individuele bedrijven waaraan geheel of gedeeltelijk onder politieke druk steun met werkgelegenheidsgelden is verleend en van het geld dat hiermee is gemoeid. Wij zijn bezig met een evaluatie aan de hand waarvan een lijst van gefailleerde bedrijven kan worden opgesteld, waarbij de steun geen positief resultaat heeft opgeleverd. Er zijn lijsten van bedrijven in de Kamer aan de orde geweest. Ik laat mij er niet over uit of als in de Kamer iets aan de orde is, sprake is van politieke druk.

De Regering heeft altijd een eigen verantwoordelijkheid en kan ook wel eens zeggen, dat de Kamer het mis heeft. Soms krijgt zij dan ook gelijk. Ik wijs bij voorbeeld op de debatten, die verleden jaar over Okto zijn gehouden. Onlangs hebben wij nog een debat over de NSM gevoerd. Hierin was toch wel sprake van enige druk op de Regering. Men komt daarbij in een spanningsveld terecht; de criteria zouden dan wellicht nog iets moeten worden opgerekt, omdat het dan gaat om een zeer in de publieke belangstelling staand onderwerp.

Wij zitten midden in de problematiek van de rechtszekerheid, ook van het overheidshandelen. Individuele overheidsteun was vroeger een onbekend fenomeen, ook in de tijd dat allang ontwikkelingskredieten voor een bepaald deelfacet werden gegeven. Bij deze steun gaat het echter om het overleven van het bedrijf en de mogelijkheid dat het geld onverhoopt teloor gaat. Bij een ontwikkelingskrediet zit dit laatste risico er altijd in. Dat krediet wordt gegeven onder de voorwaarde dat, als het niet lukt, men het geld mag houden. De kans op slagen wordt door de ontwikkelingsraad ook meegewogen bij het advies. Als het ontwikkelingsproject wel lukt, moet het bedrijf het krediet terugbetalen. Hier gaat het echter om geld, waarmee men het bedrijf zelf financiert en niet een bepaalde ontwikkeling in dat bedrijf.

Bij die steun hoopt men dat het bedrijf niet failliet gaat, omdat het erom gaat, de arbeidsplaatsen te behouden. De gedachte aan een zelfstandig bestuursorgaan die de heer Bolkestein naar voren gebracht heeft, kan heel belangrijk zijn. Ik maak daarbij wel de kanttekening, dat ik er daarbij vanuit ga, dat het gaat om een bestuursorgaan met een uitvoerende taak. De beschikking wordt door de Minister gemaakt en het bestuursorgaan past deze toe. Op dit laatste heeft de Minister dan geen vat, hetgeen betekent dat enige discretionaire bevoegdheid bij het bestuursorgaan ligt, evenals dat nu het geval is bij bijvoorbeeld de Nationale Investeringsbank.

Alleen dekt men dat dan niet meer af met garanties ad hoc. Immers, de garantieverlening zou dan weer een politieke zaak zijn, zodat men dit nog niet heeft gedepolitiseerd. In zo'n constructie levert men het bestuursorgaan een hoeveelheid geld per jaar, die het naar beste weten mag besteden. Wat gebeurt er echter, wanneer het geld in augustus op is en in september een bedrijf toch aan de criteria voldoet? Dan moet er toch een suppletore begroting komen.

Ik denk daarom dat men niet helemaal van die politisering afkomt, tenzij men – en daarvoor pleit ik – met dit soort steunoperaties buitengemeen terughoudend is. Ik geloof dat regelingen van globale en generieke aard steeds de voorkeur moeten hebben boven de individuele steun in die zin. Ik wil overigens deze gedachte van een zelfstandig orgaan graag in de studie meenemen, want op zich vind ik het een aantrekkelijke gedachte. Het is echter verstandig ook de beperkingen van aantrekkelijke zaken te bezien.

Ik kom voorts aan de kwestie van de Algemene Rekenkamer. De Minister van Financiën, die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de Comptabiliteitswet heeft meegedeeld dat hij drie maanden nodig heeft om te bezien, of het in het kader van de algemene herziening van de Comptabiliteitswet zinvol is de artikelen 40 en 80 eruit te lichten en voorrang te geven. Soms heeft het vooruitschuiven van een bepaalde wijziging een enorme vertraging voor de rest van het werk ten gevolge, terwijl de tijdswinst niet eens zo verschrikkelijk groot is. Hij zal de Kamer daarover echter inlichten na het verstrijken van de termijn, die hij vanuit zijn kennis en verantwoordelijkheid op drie maanden heeft gesteld.

Toepassingen van regelingen op het gebied van energiebesparing, of de IPR, althans onder de grens, zijn in wezen niets anders in hun aard dan het

Van Aardenne

geven van een subsidie aan bij voorbeeld een gemeente voor het realiseren van een kleuterspeelplaats. Als een gemeente in de binnenstad een kleuterspeelplaats aanlegt, krijgt zij van CRM daarvoor volgens de subsidieregeling geld. Er moet alleen worden aangetoond dat die kleuterspeelplaats echt is aangelegd en hoeveel het heeft gekost. De Rekenkamer gaat dan niet in de boeken van de gemeente neuzen. Als het om een artikel 12-gemeente gaat, ligt de zaak volgens mij anders, want dan gaat het om het financiële voortbestaan van de gemeente.

Ik denk niet dat bedrijven anders moeten worden behandeld dan bijzonder scholen, gemeenten, of burgers. Wat de burgers betreft, wijs ik op de individuele huursubsidie. Als een burger voldoet aan een aantal criteria, kan hij aanspraak maken op gemeenschapsgeld. Ook denk ik aan zaken waarin men door het geven van grote garanties en kredieten, die een duidelijk discretionaire dimensie hebben, ook als er een beschikking is, in het bedrijfsleven opereert.

Die begrenzing wil ik maken, al was het maar om aan te geven dat het bedrijfsleven niet slechter mag worden behandeld dan de burgers. Er zijn een aantal heel normale subsidieregelingen die toevallig in deze lijst zijn opgenomen en die hun complement vinden in een groot aantal subsidieregelingen elders in het overheidsapparaat, ten genoegen van andere mensen en instellingen in de maatschappij. Die kanttekening wil ik maken bij de motie-Bolkestein.

De heer Van der Hek heeft enkele opmerkingen gemaakt, die ik inmiddels meen te hebben beantwoord. Hij heeft gevraagd, het beleid ten aanzien van de Wet op de Jaarrekening nader te verduidelijken. Ik zal dat aan mijn collega van Justitie vragen, want hij is daarvoor verantwoordelijk. Uit hoofde van mijn verantwoordelijkheid ben ik daarin echter ook geïnteresseerd. Hij en zijn departement zijn bezig, de talrijke richtlijnen van de Europese Gemeenschap te vertalen voor ons Burgerlijk Wetboek, om tot een verdere eenvormigheid van de openbaarheid te komen. Ik denk, dat het een goede zaak is, vanwege de overweging van concurrentie van over de grenzen. Wij moeten ons daar zoveel mogelijk naar schikken. Wij verwachten dat ook van andere landen. In het algemeen zal dat een versterking van de openbaarheid met zich meebrengen. De Minister van Justitie zal de Kamer hierover gaarne informeren.

In motie nr. 12 vraagt de heer Van der Hek elk kalenderkwartaal binnen een maand een lijst te verstrekken van ondernemingen met wie in dat kwartaal een overeenkomst voor individuele steun is afgesloten. Ik neem weer aan, dat het hier niet gaat om regelingen op grond van toeristische accommodatie en dergelijke. Op zichzelf is dat niet erg. Waarom zouden dergelijke hoeveelheden echter per kwartaal moeten worden genoemd? Dit geldt ook voor hulp bij bedrijfsbeëindiging voor het midden- en kleinbedrijf. Dat wordt heel wat voor de heer Hazekamp, als hij dit allemaal moet opschrijven. Ik neem echter aan dat hier echt bedoeld is de individuele steunregeling OBR, BF-garanties, individueel steunfonds, de beschikking e.d., waarmee het leven van ondernemingen is gemoeid. Ik hoor dit nog graag.

Verder staat in dit dictum: 'met vermelding van het bedrag, de vorm waarin de steun zal worden verstrekt, de doelstelling en de (bijzondere) voorwaarden met weglating slechts van die gevallen waarin zich zwaarwegende belangen tegen deze openbaarmaking verzetten;'. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou toch niet verder willen gaan dan mijn toezegging over het Subventionsbericht. Ik geloof dat de Kamer daar recht op heeft. Wij moeten echter wel de nadelen ervan onder ogen zien.

Juist bij kleinere ondernemingen kan het de totale steunverlening frustreren (waardoor het geld weggegooid is) als te snel bekend wordt dat die onderneming de subsidie heeft gekregen. Als men dit wil zien als een rem op steunverlening dan zou dit ons eerder toe moeten brengen nog terughoudender te zijn met steun dan dat men de steun eerst geeft en er vervolgens ruime bekendheid aan geeft, waardoor men in wezen de zaak frustreert. Bij kleinere ondernemingen is dit gevaar levensgroot; de grotere komen uiteraard vanzelf wel in de publiciteit en daarover wordt in de Kamer ook wel gesproken.

In het laatste dictum zegt de motie, dat jaarlijks in het jaarverslag hiervan verslag moet worden gedaan. Ik wil hier verwijzen naar de Wet op de Jaarrekening; die geeft hiervoor regels. Als die herzien moeten worden, moeten wij dit niet nalaten. Als wij het als voorwaarde aan de steunverlening verbinden, kan ons dit in een spanningsveld brengen waarmee niemand is gebaat. Ik herhaal de toezegging om via het Subventionsbericht inzage te geven in wat er gebeurd is. Uiteraard denk ik hierbij ook aan de motie-Eng-

wirde over verdere effectiviteitsrapportage e.d. Ik zou de motie van de heer Van der Spek derhalve willen ontraden omdat ik denk dat wij dan bezig zijn het kind met het badwater weg te gooien. Het is misschien geen mooi kind, maar soms is het ons toch wel lief.

Ik kom dan aan de andere motie-Van der Hek over de vroegtijdige inschakeling van de ondernemingsraad en de vakverenigingen. De heer Van Dis heeft hierover gesproken. Als hij verwijst naar de Wet op de ondernemingsraden, die inderdaad in de hier genoemde gevallen (waarin steun het voortbestaan van het bedrijf mogelijk maakt) zulks voorschrijft. Dit is ook de juiste plaats.

Ik denk echter dat de oplossing, die wij in de Beschikking individuele steun aan bedrijven hebben gevonden, er één is die ook op meer gebieden toepasbaar zou zijn. Wat betreft het overleg van de onderneming met de vakvereniging denk ik dat, wanneer dit in een c.a.o.-verplichting is opgenomen, het niet de taak van de overheid kan zijn in de voorwaarden op te nemen dat een bedrijf zijn overeenkomsten moet nakomen. Dit spreekt uiteraard vanzelf en ik zie niet in waarom men dit nog een keer zou moeten vermelden. Dit geldt natuurlijk ook voor andere overeenkomsten. Ik wacht verder de uitspraak van de Kamer over deze motie af. De Kamer weet nu hoe ik hierover denk en binnen welke grenzen een redelijk overheidsbeleid kan functioneren.

De Voorzitter: Ik stel voor, de spreek-tijd in tweede termijn te bepalen op eenderde van die in eerste termijn.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Van Dijk** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb bijzonder weinig toe te voegen aan hetgeen in eerste termijn is gezegd. Aanvankelijk had ik dan ook de bedoeling af te zien van een redevoering in tweede termijn, ware het niet dat toch de behandeling van de moties nrs. 12 en 13 mij aanleiding geeft tot het maken van enkele opmerkingen.

Het is uiteraard waar, wat de bewindsman heeft gezegd, dat wij in ons rapport een groot aantal zeer ongelijksoortige steunregelingen bij elkaar hebben gevoegd. Wij hebben ook in het rapport daarover generaliserende opmerkingen gemaakt en tevens aanbevelingen gedaan die in het ene geval wat duidelijker zullen passen dan in het andere geval. Ik denk dan ook dat wij de Minister moeten uitnodigen bij de tenuitvoerlegging van onze mo-

Van Dijk

ties op een intelligente wijze tegemoet te komen, of waarde toe te kennen, aan de ongelijksoortigheid van de verschillende regelingen.

Uiteraard is in bepaalde regelingen zo'n groot automatisme ingebouwd. Bovendien zijn de belangen van de Regering niet zo erg betrokken bij de uitvoering van het ondernemingsbeleid. Met het oog daarop willen wij erop aandringen, dat bij voorbeeld de Algemene Rekenkamer zich nauwlettend gaat bezighouden met de controle ter plekke. In eerste termijn heb ik al gezegd, dat dit alles zal moeten afhangen van de aard van de regeling. De ene regeling is de andere niet. Wij hebben de aanbevelingen en de uitspraken van de Kamer in moties neergelegd. Toch dienen die met deze nuances te worden toegepast.

Ik wil de bewindsman vragen, of hij toch iets meer positief wil ingaan op motie nr. 12. Hij heeft gezegd: het verstrekken van een lijst van ondernemingen waaraan individuele steun is gegeven, wil ik best overwegen, maar ik ga niet verder dan het Subventionsbericht; ik verwacht ook niet dat de Kamer wil dat in heel kleine gevallen regelingetjes, zoals toeristische accommodaties waarbij er misschien heel lange lijsten met namen komen, de bedoeling zijn. Ik herhaal hier: laten wij dit intelligent toepassen, dus in de geest zoals de Kamer dat heeft beoogd.

Acht de Minister het volstrekt verwerpelijk dat wij in het kader van het steunverleningsbeleid aan individuele bedrijven niet alleen van de Regering vragen om publiekelijk verantwoording af te leggen over het gevoerde beleid, maar in voorkomende gevallen ook van ondernemingen zelf die in aanmerkelijke mate steun van de overheid hebben genoten? Kunnen die niet op de een of andere manier regelmatig verslag doen van wat er is gebeurd. Natuurlijk kan men zeggen, dat in de Wet op het jaarverslag staat wat er in een jaarverslag moet worden opgenomen.

Dat moge waar zijn, maar er zijn uiteraard bedrijven en ondernemingen die geen jaarverslag publiceren. Het gaat ons hierbij om de principiële vraag, of in die gevallen waarin bedrijven met overheidsgelden worden geholpen en waarbij grote sociaal-economische problemen op het spel staan – ik denk hierbij in het bijzonder aan het voortbestaan van de werkgelegenheid en van een produktie-eenheid binnen Nederlandse grenzen – het niet als een normale conditie moet worden

beschouwd' dat een dergelijk bedrijf ook publiekelijk verantwoording aflegt inzake de aanwending en het gebruik van die publieke middelen.

De precieze technische uitwerking hiervan laat ik gaarne nog even aan de Minister over. Een antwoord op die principiële vraag heb ik echter nog niet gehoord.

□

De heer **Engwirda** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de Minister erkentelijk voor zijn antwoord.

De Minister heeft gezegd, dat er intern een evaluatie heeft plaatsgevonden inzake de steunverlening van 1976–1979. Op het departement worden de effectiviteitscriteria echter nog bekeken. Daarop kan men natuurlijk nog maanden, zo niet jaren, studeren. Het lijkt mij voor de commissie en misschien voor de Kamer zeer interessant om op korte termijn de resultaten van die evaluatie te kunnen ontvangen. Wil de Minister dat toezeggen?

De heer **Bolkestein** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog een enkele opmerking maken over de zelfstandige bestuursorganen. Het ligt inderdaad in mijn bedoeling, dat zij een uitvoerende taak zouden krijgen met een zekere discretionaire bevoegdheid. Volgens mij kan dit bijdragen aan een decongestie van de taken van de centrale overheid. Het is een middel tot decentralisatie. Dit is dus alleszins de aandacht waard. Ik zal echter nu niet verder ingaan op dit onderwerp.

Wat het toezicht van de Algemene Rekenkamer betreft op generieke regelingen moet ik vooralsnog met de Minister van mening verschillen.

Ik neem als voorbeeld de kotterserviserij. Deze heeft steun gekregen van het Ministerie van Landbouw en Visserij, soms ter modernisering en soms voor de sloop. Dat zijn dus twee tegenstrijdige doeleinden. De Algemene Rekenkamer heeft daaraan aandacht besteed in haar jaarverslag over 1979. Op het ogenblik heeft de Algemene Rekenkamer geen toegang tot de boeken van de reders. Het zou echter niet zo gek zijn, indien de Algemene Rekenkamer een aantal van deze bedrijven zou bezoeken om te zien hoe de steunregeling in de praktijk werkt. Accountants zeggen alleen dat het een of het ander is gebeurd. Zij hebben een beperktere invalshoek dan de Algemene Rekenkamer. De Rekenkamer oefent krachtens artikel 75 van de Comptabiliteitswet controle uit op de functionele doelmatigheid. Ik zie niet in waarom de Algemene Rekenkamer geen controle zou mogen uitoefenen op dergelijke gene-

rieke regelingen. Het blijven uiteraard altijd steekproeven, want het is nooit een totale controle. Het blijft een selectieve controle.

Ik kom terug op de algemene stelling dat er publieke controle moet zijn op publieke middelen. De Rijksaccountantsdienst is afhankelijk van de centrale overheid, terwijl de Algemene Rekenkamer dat niet is. Wij streven naar een onafhankelijke controle.

Voorts wijs ik op de merkwaardige situatie dat de Regering het bereik van de Algemene Rekenkamer kan beperken door de desbetreffende taak te decentraliseren naar een lagere overheid – dan kan de Algemene Rekenkamer er niet meer aankomen – of door het uitbesteden van die taak aan een privaatrechtelijke rechtspersoon. Ik neem als voorbeeld de Staatsmijnen. Vroeger was dat een overheidsbedrijf. De Algemene Rekenkamer had daar een kantoor en kon dus direct toegang krijgen tot de Staatsmijnen. Nu is DSM een privaatrechtelijke rechtspersoon. Zij staat los van de overheid, alhoewel de staat 100% van haar aandelen heeft.

Dat betekent dat de Rekenkamer daar geen directe toegang heeft. De Rekenkamer heeft alleen toegang via de procedure van artikel 80. Dat is echter een ingewikkelde en gecompliceerde procedure die in de praktijk een grote barrière blijkt te zijn. Gebleken is dat vroeger – ik ga dan niet zo ver terug als de heer Van der Hek, die aan Bourgondische tijden dacht – de Rekenkamer in velerlei opzicht meer invloed, althans bereik had dan nu. Er gebeurde toen meer door rijksdiensten, terwijl er nu meer wordt uitbesteed. Dit is een merkwaardige zaak. Vandaar onze motie. Wat de individuele burgers betreft staat de Rekenkamer inderdaad op het standpunt dat zij niet onder de controle vallen. Wij zouden dat niet bepleiten. Mijn motie spreekt dan ook alleen over bedrijven. Wij zien nadere informatie van de Minister van Financiën overigens met belangstelling tegemoet. Ik wil niet achterblijven bij de vriendelijke woorden van mijn collega's Van der Hek en Engwirda aan het adres van de voorzitter van de subcommissie, de heer Van Dijk. Ook ik zeg hem dank voor zijn voortreffelijke voorzitterschap.

□

De heer **Van der Hek** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Bolkestein wees er terecht op, dat mijn gedachten in verband met de Rekenkamer uitgingen naar de Bourgondische tijd. In de jonge geschiedenis was er evenwel toch een heel bekend liberaal staatsman, de

Van der Hek

heer Cort van den Linden, die het een slechte zaak vond om publieke belangen te privatiseren. Hij zou in die tijd stellig hebben gestemd tegen een wetsontwerp om de Staatsmijnen van overheidsdienst te veranderen in een particuliere onderneming met 100% staatsdeelname. De tijden zijn echter veranderd. Ik vond de heer Cort van den Linden in dat opzicht wel interessant.

Ik bespreek nu het punt van de beschikkingen. De Minister zegt dat hij tot het belangrijkste, zeer omvattende na-overleg met de Kamer staatsrechtelijk eigenlijk niet gehouden is. Er zijn ook beschikkingen van minder belang die worden uitgevaardigd zonder overleg met de Kamer. De Minister vindt dat hij dat mag doen. In beide gevallen mag het, strikt formeel gezien. Het is een kwestie van beleid of hij dat al of niet doet. Kan de Minister ons hierover nu of later meer helderheid verschaffen? In het algemeen kennen deze bestuursdaden feitelijk wel een wettelijke grondslag. Dat is dan uitsluitend de begrotingswet. Dat gaat niet verder. Het is eigenlijk een onvolkomenheid als op grond van de begrotingswet toch aanzienlijke regelingen tot stand komen die bijna een wettelijk karakter hebben. Er is alleen verschil in vorm. Dit is een enigszins vervelende aangelegenheid. Graag krijg ik nu of later enige opheldering over het na-overleg.

Na alles wat de heer Van Dijk over de motie op stuk nr. 12 heeft opgemerkt, maak ik slechts enkele opmerkingen. In het eerste dictum wordt inderdaad om een 'Subventionsbericht' gevraagd. Het gaat om een opgave binnen een maand na het kwartaal waarop het betrekking heeft. Dit is dus duidelijk achteraf en dan nog met de clausule 'niet wanneer er sprake is van zwaarwegende belangen'. Hierover heb ik in eerste termijn gesproken. Als deze zwaarwegende belangen er zijn, vragen wij met een ander soort rapportage bij de Kamer te komen. Dit is een samenvattende waarin wordt gecategoriseerd. Dit kennen wij al, maar moet wellicht enigszins worden uitgewerkt. Ik begrijp de moeilijkheden van de Minister op dit punt.

Hij maakte een opmerking over het laatste dictum van de motie op stuk nr. 12. Ik sluit mij aan bij de vraag van de heer Van Dijk. Als men ondernemers hoort, achten zij het begrijpelijk dat, waar gemeenschapsmiddelen worden ingezet, men een morele verantwoordelijkheid jegens de publieke opinie voelt om melding te doen van wat men met deze middelen heeft gedaan.

In het algemeen groeit de neiging bij een aantal verlichte ondernemers, het publiek meer in te lichten over wat zij doen. Zeker als gemeenschapsmiddelen in het geding zijn, meen ik dat de Minister de taak heeft, deze inlichtingen enigszins af te dwingen.

De Minister is het met ons eens op het punt van de Wet op de ondernemingsraden in het kader van de motie op stuk nr. 13. Op het punt van de vakbeweging laat hij dit in het midden. Overigens moet ik een fout in het dictum van de motie corrigeren. Hierin zijn twee woorden weggefallen, wat niet de bedoeling was. Er moet staan: 'verzoekt de Regering, de tijdsige inschakeling van de ondernemingsraad en zo nodig het overleg met de betrokken vakverenigingen als standaardvoorwaarde....' Tot mijn spijt zijn de woorden 'zo nodig' komen te vervallen. Deze onderstrepen echter de tweede overweging. Het is volstrekt naar analogie van wat de Wet op de ondernemingsraden voorschrijft. Er is ook een precedent; ik wijs op de c.a.o.-Hoogovens en de hierin voorziene paritaire commissie. De Minister meende ook dat hij bij toepassing van de bijzondere financieringsregeling Nationale Investeringsbank tegen Hoogovens kon zeggen dat de paritaire commissie, overeengekomen in de c.a.o., bij de advisering moet worden ingeschakeld.

De **Voorzitter**: In de motie-Van der Hek c.s. op stuk nr. 13 zijn in het dictum tussen de woorden 'en' en 'het' de woorden 'zo nodig' ten onrechte weggefallen. Deze verbetering zal worden aangebracht.

□

Minister Van Aardenne: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Dijk heeft mij ertoe uitgenodigd, bij de tenuitvoerlegging van de moties intelligent te handelen. Ik zal mijn best doen. Ik heb kanttekeningen gemaakt, omdat eventueel nuanceringen moeten worden aangebracht. Ik verwacht dat de Kamer hiervoor begrip opbrengt.

De heer **Van Dis** (SGP): Ook intelligent.

Minister Van Aardenne: Inderdaad. Wij houden elkaar aan onze wederzijdse intelligenties.

De heer Van Dijk vroeg of ik niet positiever op de motie op stuk nr. 12 kan ingaan. Uiteraard heeft de heer Van der Hek, die de motie als eerste heeft ondertekend, ook erover gesproken. Ik heb gezegd dat ik niet verder wil gaan dan het Duitse Subventionsbericht en de termijnen die hiervoor worden gebruikt. De reden hiervan heb ik in eerste instantie al uiteengezet. Men kan

schade doen aan het doel van de steunoperatie. Het gaat immers om behoud van werkgelegenheid, wat nog in de oude naam van de regeling is terug te vinden.

Als men dat op deze wijze zou frustreren dan zou ik dat betreuren. Na enige tijd verandert die zaak natuurlijk. Vandaar dat er in Duitsland langere termijnen zijn voorzien. Ik zou het zo willen uitleggen.

Het zal mijns inziens erg gevaarlijk zijn om afwijziging van steunaanvragen met naam en toenaam te vermelden. Je kunt dit doen als het bedrijf inmiddels gefailleerd is, daar is uiteraard niets tegen. Als dit niet het geval is en er is steun afgewezen op grond van verschillende criteria, ook van discretionaire toepassing van criteria, en het bedrijf zou dit ministeriële handelen logenstraffen door wel te blijven bestaan en dan zou een kwartaal later bekend worden gemaakt dat de steun is afgewezen omdat de Minister niet zoveel fiducia had in de continuïteit, dan is dat natuurlijk de beste methode om dat bedrijf dan ook helemaal te gronde te richten. Daar zie ik toch wel een gevaar in.

De heer **Van der Hek** (PvdA): De Minister ziet de tekst ook nog maar kort. Dat staat er niet. In de motie wordt niet gevraagd om in die gevallen waarin negatief wordt beschikt dat per geval bekend te maken maar dat op te nemen in de algemene gekwantificeerde gegevens.

Minister Van Aardenne: Het gaat dus om de statistische gegevens?

De heer **Van der Hek** (PvdA): Precies.

Minister Van Aardenne: Dan heb ik er geen bezwaar tegen.

Over de jaarverslaggeving heeft de heer Van Dijk gevraagd: Acht de Minister het verwerpelijk dat niet alleen aan de Regering informatie over die zaken wordt gevraagd; maar ook door het gesteunde bedrijf. Ik acht dat niet verwerpelijk, maar wij moeten de zaken toch goed blijven onderscheiden. Als het gaat om het gebruik van publieke middelen, dan is de Regering daarover verantwoordelijk schuldig aan het parlement. Wij proberen hier de controle-mogelijkheden van het parlement te optimaliseren. Ik zeg expres optimaliseren en niet maximaliseren, omdat er grenzen aan de doeltreffendheid zijn. Ook de Rekenkamer kan daarbij een rol spelen, maar daar kom ik nog op terug bij de beantwoording van de heer Bolkestein.

Aan de andere kant is er de publieke plicht van de onderneming van openheid naar het publiek. Met de heer Van

Van Aardenne

der Hek draag ik die een bijzonder warm hart toe. Als hij zegt dat verlichte ondernemers het publiek meer willen informeren, dan gebruikt hij dat woord 'verlicht' daar volstrekt terecht. Ik constateer met spijt dat er ook nog minder verlichte ondernemers zijn. De wet op de jaarverslaggeving is juist bedoeld om die ondernemers verder over de streep te trekken.

Ik heb daarbij opgemerkt dat verscherping van de publikatieplicht in Europees kader door mij wordt toegejuicht. Immers, de grenzen die gesteld zijn aan de publikatieplicht kunnen alleen dienen ter bescherming van bedrijven tegen concurrenten die in een veiliger positie zitten, over de grens. Dat zouden dan concurrenten zijn die zelf niet hoeven te publiceren, maar die ten gevolge van de scherpere eisen van publikatieplicht Nederlandse ondernemingen in het nauw zouden kunnen brengen. Voor mij is ook de enige grond om beperking aan publikatieplicht op te leggen het beschermen tegen concurrenten die misbruik van die wetenschap zouden kunnen maken.

Dat is een kwestie van zorgvuldige overweging, met name in de Wet op de jaarrekening. Naar mijn mening moet daarbij ook worden afgewogen in hoeverre je moet overgaan tot publikatie van het bestaan van overheidssteun. Ik kan mij heel wel voorstellen dat dat wordt meegenomen, maar dan het liefst wel in een Europese richtlijn en na onderlinge afweging.

Hier is dus duidelijk sprake van een andere invalshoek dan bij de publieke middelen. Daar gaat het erom dat de Regering openheid van zaken geeft. Hier gaat het om de staat waarin de onderneming verkeert, ten behoeve van haar werknemers, crediteuren, debiteuren en allen die daarbij betrokken zijn, zoals bij voorbeeld het bestuur van de gemeente waarin zij gevestigd is, duidelijk te maken. Dan lijkt het mij ook erg zinvol om te laten zien of die onderneming een klein eigen vermogen heeft en een grote schuld, of dat de staat wellicht in dat eigen vermogen is bijgesprongen. Ik wil dit alles toch vanuit de invalshoek van de jaarverslaggeving en de publiciteit zien.

Aan de andere kant wil ik de scheiding handhaven, dat de Regering over haar daden verantwoording aan het parlement verschuldigd is. Ik vind de vraag van de heer Van Dijk een principiële vraag. In de praktijk zullen wij elkaar niet zover ontlopen. Ik ben ervoor, dat in de jaarverslaggeving steeds verdere openheid wordt betracht.

De heer Engwirda heeft gezegd: Ik hoor, dat jullie een evaluatie hebben verricht. Het probleem is, dat hij sprak in de voltooid tegenwoordige tijd en ik een praesens met continuïteit gebruikte. Wij zijn nog bezig met de evaluatie. Zij is nog niet klaar. Wij zijn er nog niet tevreden over. Het werk moet nog worden voltooid. Ik zeg hem nogmaals toe, dat wij de evaluatie – het is geen kwestie van maanden meer – aan de Kamer zullen doen toekomen.

De heer Bolkestein sprak nog over de zelfstandige bestuursorganen. Ik heb al gezegd, dat ik dat meeneem. Ik heb gewaarschuwd – dat hoort ook bij de intelligentie – voor te sterke verwachtingen van depolitiserend. Een bepaalde decongestie kan het inderdaad wel met zich brengen. Dan doet het geval zich voor, dat men zulke bestuursorganen door de Rekenkamer moet laten controleren.

Zijn voorbeeld over de kottervisserij kan ik zeer wel volgen. Ik had een ander voorbeeld. Ik ken het departement van Landbouw en Visserij niet zo goed, dat ik daarover een oordeel durf te geven. Ik weet wel hoe de investeringspremieregeling werkt. Ik noem het voorbeeld van een klein bedrijf dat een accountantsverklaring overlegt dat een bedrag van f 500 000 is geïnvesteerd. Een vergelijking met de belastingaangifte kan worden gemaakt.

Daarin wordt ook aangegeven welke investeringen betrokkene heeft gedaan. Zo geeft betrokkene dit ook op als zijn bedrijf is gelegen in de regio, die daarvoor in aanmerking komt, aan het departement van Economische Zaken, met een verklaring van zijn eigen accountant. De accountantsdienst van het departement van Economische Zaken kijkt er ook naar. Daarna wordt het bedrag uitgekeerd. De Rekenkamer controleert de bewijsstukken. Naar mijn mening is dit geen verkeerde procedure.

Nu kan de heer Bolkestein wel zeggen, dat de Rekenkamer nooit steekproeven zal nemen, maar ik meen dat wij de stand van de Nederlandse accountants geen onrecht moeten doen. Ook die zijn gebonden aan een beroepscode. Hiermee kan niet worden geknoeid. Als de heer Bolkestein zegt, dat hij de individuele burgers anders wil behandelen, wat denkt hij dan van de saneringsregeling midden- en kleinbedrijf? Daar gaat het om individuele burgers, die toevallig een winkel hebben. De melkwinkel sluit en er wordt gebruik gemaakt van de saneringsregeling.

Het is een grensgeval. Het bedrag, dat betrokkene via de saneringsrege-

ling krijgt, is wellicht veel minder dan hetgeen zijn buurman al die tijd aan individuele huursubsidie heeft ontvangen. Waarom de een wel en de ander niet onderwerpen aan de controle van de Rekenkamer? Ik pleit ervoor, deze zaak genuanceerd en met intelligentie te behandelen.

De heer Van Dijk (CDA): Zou de Minister de analogie met de belastingwetgeving niet zover willen doortrekken, dat hij stelt: De regels zijn duidelijk en vastomlijnd omschreven? Normaal zal de fiscale inspectie geen controle uitoefenen, maar blindvaren op verklaringen van accountantsbureaus. De mogelijkheid blijft aanwezig, dat controle ter plaatse wordt ingesteld. Zou dat in deze gevallen ook niet moeten?

Minister Van Aardenne: Mijnheer de Voorzitter! Ja, maar de vraag is of je dat de Algemene Rekenkamer moet laten doen. Je zou eerder aan de fiscale diensten kunnen denken. Maar goed, wij zullen die zaak erbij betrekken.

Ik heb al iets gezegd over motie nr. 12 van de heer Van der Hek. De heer Bolkestein heeft de Bourgondiërs aangehaald. In die tijd had de regering altijd de grootst mogelijke moeite om geld van het parlement los te krijgen. Nu is het soms omgekeerd, heb ik wel eens de indruk.

De heer Van der Hek (PvdA): De machtsverhoudingen waren toen anders.

Minister Van Aardenne: Ja, dus de Regering gaat zich nu als de Staten-Generaal uit 1464, opstellen, denk ik.

Ik kom wat dichter bij, namelijk tot Cort van der Linden, iemand die mij dierbaar is, want ik woon in het huis waarin zijn vader geboren is, hijzelf helaas niet want zijn vader was toen al verhuisd. Dat doet er verder echter helemaal niets toe. Ik denk dat hij het een slechte zaak vond om publieke zaken te privatiseren. Ik ben het daarmee eens. Waarschijnlijk vond hij het ook een slechte zaak als de overheid zich ging bemoeien met dingen die typisch private dingen waren. Toen was er nog geen sprake van Staatsmijnen die omgezet zouden worden in DSM.

De heer Van der Hek (PvdA): Wel de Hoogovens. Dat is toen al gebeurd.

Minister Van Aardenne: Volgens de heer Van der Hek, zou hij duidelijk tegen omzetting zijn geweest. Staatsmijnen waren er natuurlijk wel.

Ik denk dat je in die verhouding de grenzen duidelijk moet trekken. De overheid heeft een eigen functie in de maatschappij. Ik ben geen aanhanger

Van Aardenne

van het subsidiariteitsprincipe, dat zegt: de overheid moet alleen die dingen doen die de particulier niet doet. Dat gaat naar mijn mening niet op. Ik zie voor de overheid eigen taken. Soms raken die elkaar. Soms moet de overheid tijdelijk eens wat doen wat buiten haar directe terrein ligt. Vervolgens kan het heel nuttig zijn dat zij zich daaruit terugtrekt en andere zaken aanvat. Dan privatiseert men wel. Of de heer Cort van der Linden dat betreurd zou hebben, weet ik niet. Misschien was hij kamerlid toen de Staatsmijnen opgericht werden en kunnen wij nalezen hoe hij daarover dacht, als hij daarover uitspraken heeft gedaan. Het is historisch in ieder geval een aardig onderwerp. Wij leven nu inmiddels een jaar of tachtig later en ik denk dat wij vele private zaken inmiddels in de publieke sfeer hebben getrokken, hetgeen niet altijd gunstig geweest is voor de maatschappij.

De heer Van der Hek vindt, dat het beleid ten aanzien van de beschikkingen helder omschreven moet worden. Ik zal mijn best doen daar later op terug te komen.

Wat motie nr. 13 betreft, heb ik gezegd dat ik ervan uitga dat overeenkomsten nagekomen worden. Dat geldt ook voor c.a.o.'s. Dit geldt natuurlijk ook voor een overlegcommissie in het kader van een c.a.o. bij Hoogovens. Dat is een vaste stelregel. Ik denk eigenlijk, dat je dit niet eens in de beschikking hoeft op te nemen. Zou dit dus betekenen dat je dan de steun niet gaf? Ik ben van mening dat men er gewoon op moet wijzen, dat men zich van zijn rechtsplicht moet kwijten. Nogmaals, het is geen punt waarover ik inhoudelijk met de heer Van der Hek zo van mening verschil, dat ik moet zeggen: aan die motie heb ik in het geheel geen behoefte, die wil ik liever niet zien.

Ik zou hier liever een begrenzing zien van de directe functie van de ondernemer en de wat afstandelijkheid van de overheid bij een voorwaarde van een beschikking. De overheid gaat er natuurlijk vanuit dat de ondernemer de verplichtingen, die hij hetzij krachtens de wet hetzij krachtens een gesloten overeenkomst moet nakomen, ook nakomt. Je kan daarnaar wel degelijk vragen, zonder dit direct in een ontbindende voorwaarde vast te leggen.

Dat zal bij de verschillende beschikkingen aan de orde komen. De vraag, welke beschikkingen het zullen zijn, heeft te maken met de helderheid van het beleid. Dat zal later bij de inventari-

atie vanzelf wel aan de orde komen. Ik ben het eens met de heer Van der Hek, als hij zegt dat dit een kwestie van beleid is. Men moet de kleine en eenvoudige daar niet onder rekenen, maar wel de zeer ingrijpende, waarbij men inderdaad kan zeggen, dat het wellicht wetgeving had moeten zijn, respectievelijk dat het er misschien helemaal niet had moeten zijn, maar dat de nood der tijden heeft genoodzaakt dat het er was.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over de moties volgende week te stemmen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, het verslag van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 23.05 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1°. zes Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende wetsontwerpen:

Wijziging van de inkomstenbelasting en de loonbelasting houdende een beperking van de aftrekbaarheid van renten van schulden in de privé-sfeer en wijziging van de inkomstenbelasting houdende indexering van het huurwaardeforfait (16 677);

Wijziging van artikel 1639w van het Burgerlijk Wetboek (16 682);

Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering aan het Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer (16 683);

Wijziging van hoofdstuk VII (Departement van Binnenlandse Zaken) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (wijziging naar aanleiding van de bodemverontreiniging in de gemeente Lekkerkerk; tweede wijzigingsvoorstel) (16 696);

Wijziging van hoofdstuk XII (Departement van Verkeer en Waterstaat) van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1977 (16 697);

Wijziging van hoofdstuk XVI (Departement van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (wijziging naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel) (16 698).

Deze Koninklijke boodschappen, met de erbij behorende stukken, zijn al gedrukt en rondgedeeld;

2°. een afschrift van het Koninklijk besluit nr. 70 van 16 februari 1981 over

het bijeenroepen van een conferentie van de Nederlandse Antillen, de eilanden van de Nederlandse Antillen en Nederland.

Dit stuk ligt op de griffie ter inzage;

3°. een brief van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, over een TV-cursus Nederlands ten behoeve van o.a. Antilliaanse en Surinaamse migranten (14 398, nr. 22).

De Voorzitter stelt voor, deze brief voor kennisgeving aan te nemen;

4°. de volgende brieven:

een, van de Minister-President, Minister van Algemene Zaken, ten geleide van een afschrift van het Koninklijk besluit nr. 27 van 17 maart 1981 houdende instelling van een Comité Nationale Viering Bevrijding;

een, van de Staatssecretaris van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, met de adviesaanvraag inzake een voorontwerp van wet tot wijziging van artikel 56a van de Woningwet;

een, van de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, met het tweede voortgangsverslag Experimentele Projekten Kinderopvang;

een, van de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, over de problematiek van de bescherming van de jongere bouwkunst;

een, van de Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, met het ontwerp-Heffingsbesluit geluidhinder wegverkeer 1981/1982.

De Voorzitter stelt voor, deze brieven niet te doen drukken en ze voor kennisgeving aan te nemen; de bijgevoegde stukken liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies;

5°. de volgende brieven:

twee, van de Minister van Buitenlandse Zaken, te weten:

een, met een tussenbalans van het Nederlands voorzitterschap van de Raad der Europese Gemeenschappen (16 211, nr. 20);

een, inzake een overeenkomst met de VS, inzake de vestiging van opslagplaatsen en het onderhoud van Amerikaans legermaterieel in Nederland (16 705);

twee, van de Minister van Binnenlandse Zaken, te weten:

een, over de stand van zaken van de Aktie Werkwinst '80 (16 014, nr. 4);

een, over de korting van de schade-loosstelling van Kamerleden (16 401, nr. 50);

een, van de Staatssecretaris van Financiën, over de hoogte van het huurwaardeforfait in de inkomstenbelasting (16 668);

een, van de Staatssecretaris van Defensie en de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, met het Structuurschema militaire terreinen; deel a, beleidsvoornemen (16 666);

drie, van de Minister van Verkeer en Waterstaat, te weten:

een, over de werkschema's voor de stormvloedkering Oosterschelde (12 449, nr. 47);

een, met betrekking tot het Structuurschema burgerluchtvaartterreinen (15 880, nr. 9);

een, over de toerekening van beginrespectievelijk eindpuntkosten van de spoorwegen in de overige EG-lidstaten (16 400-XII, nr. 54);

twee, van de Minister van Sociale Zaken, te weten:

een, over de maatschappelijke gevolgen van de micro-elektronica (16 407, nr. 17);

een, met de tekst van een internationaal verdrag betreffende tewerkstelling en arbeids- en levensomstandigheden van verplegend personeel (16 688);

twee, van de Staatssecretaris van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, te weten:

een, betreffende een prioriteitenbepaling inzake bouwinitiatieven in de intramurale gezondheidszorg (16 400-XVII, nr. 56);

een, inzake de tweede evaluatie fysiotherapie (16 400-XVII, nr. 57);

een, van de Algemene Rekenkamer, inzake steunverlening individuele bedrijven (15 306, nr. 8).

Deze brieven zijn al gedrukt en rondgedeeld;

6°. de volgende brieven e.a.:

een, van M. van Vliet-Edelbroek te Noordwijkerhout, over de toestand in de wereld;

een, van M. Visser te Amsterdam, namens 'Dapper zonder kernwapens', met een teken van hoop uit de Dapperbuurt te Amsterdam;

een, van W. ten Cate te Amsterdam, over een contact met de politie te Den Haag;

een, van het bestuur van de Vereniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland, over de spoorlijn Almere-Lelystad;

een, van het bestuur van de Stichting Algemeen Maatschappelijk Werk te Utrecht, over het omgangsrecht;

een, van P. C. S. Sauerbier te Amsterdam, over wijziging van de administratieve rechtspraak;

een, namens het maatschappelijk advies- en informatiecentrum te Ber-

gen op Zoom, over nadere regelen ex artikel 14, lid 4, van de WWV;

een, namens de Haagse Werkgroep Geweldloze Weerbaarheid, over sociale verdediging;

een, van de secretaris van de bedrijfspgroep Sociale Verzekeringen en Ziekenfondsen, van de dienstenbonden van het FNV, over de verlenging van de werkingsduur van de tijdelijke Wet arbeidsvoorwaarden collectieve sector;

een, van de Raad voor de Volkshuisvesting, met het advies inzake de relatie tussen stichtingskosten, kwaliteit en vraaghuren van woningwetwoningen;

twee, van het college van bestuur van de Universiteit van Amsterdam, over respectievelijk collegegelden HBO en de eisen van de studenten in Polen;

een, van het hoofd van het WODC van het departement van Justitie, met het rapport 'Eis en vonnis bij rijden onder invloed-1978';

een, van het bestuurscollege van het Eilandgebied Curaçao, inzake de opschorting van de tweede RTC-conferentie;

een, van H. H. F. M. van de Vijver te IJzendijke, over een enquête 'Vaste oeververbinding Westerschelde';

een, van J. Willems-Bonnier te Arnhem, inzake abortus provocatus;

een, van J. Ph. Biekman te Amsterdam, over de leefsituatie in Amsterdam;

een, van het gemeentebestuur van Aalsmeer, over de eventuele gasprijsverhoging voor de glastuinbouw;

een, van het bureau voor rechtshulp te Den Bosch, over de WWV-regelingen;

een, van Y. Ponjee te Deventer, over het omgangsrecht;

een, van het gemeentebestuur van Wijchen, over de situering van micro-elektronica-centra;

een, van de personeelsvertegenwoordiging van de Gemeenschappelijke Kernenergiecentrale Dodewaard, over de besluitvorming voor de uitvoering van het opwerkingscontract;

een, van de directie van de NV Samenwerkende Elektriciteitsproductiebedrijven, met de samenvatting van het Elektriciteitsplan 1985/86;

een, van de wnd.-secretaris van de Emancipatiecommissie, over het omgangsrecht;

een, van gedeputeerde staten van Overijssel, inzake decentralisatie van het welzijnsbeleid met betrekking tot het sociaal-cultureel werk;

een, namens een aantal jongerenorganisaties, over de toenemende werkloosheid;

een, van de Wijkraad Midden-Noord te Amsterdam, over behoud van de werkgelegenheid bij NSM;

een, van studenten van de HTS 'Mr. Koetsier' te Amsterdam, met een reactie op de studentenacties tegen de plannen van Minister Pais;

een, van J. G. de Goede te Amsterdam, over diverse problemen in de huidige samenleving;

een, van A. F. Borghuis te Enschede, over de dreigende uitzetting van I. Cildavur en zijn gezin;

een, namens de dienstenbonden CNV, over wetsontwerp 16 678 (arbeidsvoorwaarden collectieve sector);

een, namens de werkgroep 'Stop militaire opslagplaatsen in zuidoost-Drenthe', over vestigingsplannen voor militaire opslagplaatsen in Emmen.

Deze brieven e.a. liggen op de griffie ter inzage; voor zoveel nodig is kopie gezonden aan de betrokken commissies.